

Osaamista
ja oivallusta
tulevaisuuden
tekemiseen

Kaisa Keturi ja Johanna Valkonen

Kohti mielen hyvinvointia vahvistamalla maahanmuuttajaoppilaan toimijuutta

Metropolia Ammattikorkeakoulu

Toimintaterapeutti (AMK)

Toimintaterapian koulutusohjelma

Opinnäytetyö

16.1.2019

Tekijät Otsikko	Kaisa Keturi, Johanna Valkonen Kohti mielen hyvinvointia vahvistamalla maahanmuuttajaoppilaan toimijuutta
Sivumäärä Aika	59 sivua + 5 liitettä 16.1.2019
Tutkinto	Toimintaterapeutti AMK
Tutkinto-ohjelma	Toimintaterapian tutkinto-ohjelma
Suuntautumisvaihtoehto	Toimintaterapia
Ohjaajat	Lehtori Janett Halonen Lehtori Mira Lönnqvist

Maahanmuuttajaoppilaiden määrä perusopetuksessa on kasvanut jatkuvasti. Tämän vuoksi on tärkeää selvittää tekijöitä heidän toimijuutensa vahvistamiseksi. Toimijuuden käsitteen ymmärtäminen antaa työkaluja mielen hyvinvoinnin edistämiseksi. Opinnäytetyön tarkoituksena oli kartoittaa peruskoulun opetustoimen ja oppilashuollon näkökulmasta tekijöitä, jotka vaikuttavat maahanmuuttajaoppilaiden toimijuuteen koulussa. Tavoitteena oli maahanmuuttajaoppilaan mielen hyvinvoinnin edistäminen. Yhteistyökumppanina opinnäytetyössä oli Suomen Mielenterveysseura.

Viitekehyksinä tutkielmassa oli inhimillisen toiminnan malli (MOHO), jota täydennettiin toimijuuden modaliteettimallin avulla. Ajankohtainen kirjallisuus ja tutkimustieto ohjasivat opinnäytetyötä. Laadullinen aineisto kerättiin haastattelemalla neljää perusopetuksessa työskentelevää ammattilaista, joilla on kokemusta ja vankka ammattitaito maahanmuuttajaoppilaiden parissa. Teemahaastattelun analyysi tapahtui teoriaohjaavan sisällönanalyysin menetelmin.

Opinnäytetyön tulosten perusteella voidaan esittää kuusi teemaa, jotka tukevat maahanmuuttajaoppilaan toimijuutta koulun arjessa. Nämä ovat ammattilaisen antama tuki ja ammattitaito, oppilas ja perhe, koulun ja kodin välinen yhteistyö, kulttuurisensitiivisyys, toiminnallisuus sekä kaverisuhteet. Maahanmuuttajaoppilaan toimijuuteen estävästi vaikuttavista tekijöistä voidaan tulosten perusteella muodostaa kahdeksan teemaa. Kyseiset teemat ovat oppilaan tausta, kielitaito, koulun ja kodin yhteistyön puute, ympäristön ja työntekijän vaihtuminen, tilojen sopimattomuus, asenneilmapiiri, resurssit sekä viimeisenä lainsäädäntö ja poliittiset päätökset.

Opinnäytetyön tulokset ovat oleellisia maahanmuuttajaoppilaan mielen hyvinvoinnin edistämisen kannalta. Tärkeänä edistävänä tekijänä korostuu erityisesti ammattilaisen antama tuki ja ammattitaito. Johtopäätöksenä voidaan todeta, että teemojen huomioiminen vahvistaa maahanmuuttajaoppilaan toimijuutta. Tämä havainto tukee aikaisempaa tutkimustietoa. Jatkossa oppilaiden kanssa työskentelevät ammattilaiset voivat hyödyntää opinnäytetyössä tuotettua tietoa omassa työssään vahvistaa lapsen ja nuoren osallisuutta.

Avainsanat	maahanmuuttajaoppilas, mielen hyvinvointi, toimijuus, inhimillisen toiminnan malli

Authors Title	Kaisa Keturi, Johanna Valkonen Improving Mental Well-Being by Strengthening the Agency of the Immigrant Student
Number of Pages Date	59 pages + 5 appendices 16 January 2019
Degree	Bachelor of Health Care
Degree Programme	Occupational Therapy
Specialisation option	Occupational Therapy
Instructors	Janett Halonen, Senior Lecturer Mira Lönnqvist, Senior Lecturer

The number of immigrant children in schools in Finland is increasing and it is significant to examine the key factors that have an impact on their agency. Clarifying the concept of agency gives the professionals working with immigrant children tools to enhance their mental well-being. The purpose of this Bachelor's thesis was to indicate the factors that have an impact on the agency of immigrant children in the context of comprehensive school. It focuses on the professionals' point of view and was conducted in co-operation with the Finnish Association for Mental Health.

The framework used in this Bachelor's thesis was The Model of Human Occupation (MOHO), which was supplemented by The Theory of the Modalities of Agency. Current literature and studies guided the thesis. The qualitative data was collected by interviewing four professionals working in the context of comprehensive school. All the professionals have solid experience in working with immigrant students. Theory-driven content analysis was used to analyze the data of this thesis.

According to the results, six themes can be recognised that support the immigrant student's agency in their everyday life in the context of comprehensive school. These themes include the support of the professional and his/her professional skills, student and family, co-operation between school and home, cultural sensitivity, occupational performance and relationship between friends. The factors hindering the immigrant student's agency can be divided into eight themes. These themes include background of the student, language skills, lack of co-operation between school and home, changing of environment and professional, unsuitable spaces, attitudes, resources, legislation and political statutes.

The results presented in this thesis are essential to enhance immigrant student's mental well-being. A particularly important factor is the support provided of the professional and his/her professional skills. Thus, in the conclusion it can be stated that by taking into consideration these themes, the agency of the immigrant student can be strengthened. This observation is in line with previous research. In the future, professionals working with immigrant students can use the knowledge produced in the thesis in their own work to strengthen the participation of children and adolescents.

Keywords

immigrant students, mental well-being, agency, MOHO

Sisällys

1	Johdanto	1
2	Lähtökohdat	3
2.1	Suomen Mielenterveysseura	3
2.2	Maahanmuuttajaoppilaan mielen hyvinvointi	3
2.3	Lapsuuden ja nuoruuden kehitystehtävät toimijuuden näkökulmasta	5
2.4	Aikaisempi tutkimus	7
3	Toimijuuden teoreettinen kehys	10
3.1	Toimintaterapia	10
3.2	Inhimillisen toiminnan malli	11
3.3	Toimijuuden modaaliset ulottuvuudet	16
4	Menetelmälliset ratkaisut	19
4.1	Teemahaastattelu	19
4.2	Haastattelujen toteutus	20
4.3	Teoriaohjaava sisällönanalyysi	22
5	Maahanmuuttajaoppilaan toimijuus	26
5.1	Maahanmuuttajaoppilaan toimijuutta tukevat tekijät	27
5.2	Maahanmuuttajaoppilaan toimijuutta estävät tekijät	33
6	Maahanmuuttajaoppilaan mielen hyvinvoinnin edistäminen perusopetuksessa	41
7	Pohdinta	48
	Lähteet	54
	Liitteet	
	Liite 1. Haastattelun tiedote	
	Liite 2. Haastattelun suostumuslomake	
	Liite 3. Haastattelun teemat	
	Liite 4. Teemahaastattelun runko	
	Liite 5. Analyysirunko	

1 Johdanto

Suomen väestöstä vuoden 2017 lopussa ulkomaalaistaustaisia henkilöitä oli 7 %, joista alle kouluikäisiä lapsia oli 9,5%. Toisen polven maahanmuuttajataustaiset henkilöt ovat huomattavan nuoria, keski-ikä ollessa 11 vuotta. Maahanmuuttajataustaiset henkilöt ovat pitkälti keskittyneet asumaan Etelä-Suomeen, pääkaupunkiseudulla joka viides alle kouluikäinen lapsi on maahanmuuttajataustainen. (Tilastokeskus 2018: 1–5.) Maahanmuuttajalapsen tai ja -nuoren muodostavat omanlaisen heterogeenisen erityisryhmän. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen vuonna 2017 teettämässä kouluterveyskyselyssä nousee esille, että ulkomaista syntyperää olevat nuoret ovat erityisen alttiita mielen hyvinvoinnin riskitekijöille verrattuna suomalaista syntyperää oleviin lapsiin ja nuoriin. Vasta vuodesta 2013 alkaen on kouluterveyskyselyssä kiinnitetty huomiota maahanmuuttajalapsiin ja -nuoriin omana erityisryhmänä. Tämä on tarpeellista, koska maahanmuuttajalasten ja -nuorten osuus on tulevaisuudessa kasvussa. Maahanmuuttajalapsen ja -nuoren tulevat useammin kiusatuiksi ja he kokevat fyysistä väkivaltaa. Keskusteluvaikeudet vanhempien kanssa korostuvat tässä ryhmässä ja he kokevat terveytensä huonommaksi. Eroja löytyy ryhmän sisällä myös poikien ja tyttöjen välillä, esimerkiksi kolmanneksella pojista, jotka ovat ulkomailla syntyneitä tai ulkomaista syntyperää ei ole yhtään läheistä ystävää. Tyttöillä läheinen ystävä löytyy kyselyn mukaan 83 prosentilla. (Halme & Kuusio & Kanste & Rajala & Klemetti & Seppänen 2017: 1–8.)

Tunnetaitojen kehittyminen, sosiaaliset taidot, oppiminen, kyky huolehtia itsestään sekä kasvu hyvinvoivaksi aikuiseksi edellyttävät koko lapsuuden aikaista hyvää mielenterveyttä. Koulun rooli mielenterveyden edistämässä nähdään tärkeänä. Se muodostaa mielenterveyttä arvostavaa ja edistävää kulttuuria sekä jakaa tietoa mielenterveydestä niin oppilaille kuin työntekijöille. Koulun tehtävänä on toteuttaa positiivista mielenterveyttä ja hyvinvointia tukevia ohjelmia sekä hyödyntää näyttöön perustuvia menetelmiä. (Terveiden ja hyvinvoinninlaitos 2013: 11–13.)

Ihmisen toimijuutta on tutkittu eri tieteenaloilla muun muassa sosiologiassa, Suomessa sitä on tutkinut erityisesti Jyrki Jyrkämä (2008; 2013). Jyrkämä on toimijuuden tutkimuksessaan käsitellyt ikääntyneiden näkökulmaa, mutta hänen teoriaansa on sovellettu aiemmin muun muassa lapsiin ja nuoriin, vammaisiin, työttömiin sekä päihteidenkäyttäjiin. Lasten toimijuutta on tutkittu esimerkiksi yhteiskunnallisissa lapsuustutkimuksissa, mutta kuntoutuksen ja terveydenhuollon kontekstissa toimijuuden käsite on vasta hiljalleen löytämässä paikkansa (Salminen & Järvikoski & Härkäpää 2016: 31; Hämäläinen & Savolainen 2016: 282). Lasten ja nuorten vaativan lääkkinnällisen kuntoutuksen osalta

lasten toimijuutta on tutkimuksissaan pitänyt muiden muassa esillä Salla Sipari (2008; 2011; 2016; 2017).

Opinnäytetyön tarkoituksena on kartoittaa peruskoulun opetustoimen ja oppilashuollon näkökulmasta tekijöitä, jotka vaikuttavat maahanmuuttajaoppilaiden toimijuuteen koulussa. Tavoitteenamme on maahanmuuttajaoppilaan mielen hyvinvoinnin edistäminen. Heidän toimijuuttaan tarkastelemalla tuotamme tietoa, jota maahanmuuttajaoppilaiden kanssa työskentelevät toimijat voivat hyödyntää omassa työssään vahvistaakseen lapsen ja nuoren osallisuutta.

Opinnäytetyön tutkimuskysymyksenä on: Mitkä tekijät tukevat tai estävät maahanmuuttajaoppilaiden toimijuutta koulussa?

Opinnäytetyön ainestonkeruumenetelmäksi valikoitui teemahaastattelu ja analysointitavaksi teoriaohjaava sisällönanalyysi. Viitekehysinä työssä on Gary Kielhofnerin kehittämä inhimillisen toiminnan malli (*Model of Human Occupation, MOHO*) sekä Jyrki Jyrkämän toimijuuden modaaliteettimalli.

Yhteistyökumppanina opinnäytetyössä on Suomen Mielenveysseura, jonka toimintaa esittelemme tarkemmin toisessa luvussa. Kyseisestä luvusta löytyvät lisäksi opinnäytetyön kannalta tärkeimmät käsitteet sekä aikaisempi tutkimus. Luvussa kolme esittelemme työtä ohjanneet teoreettiset viitekehykset ja siinä tehdyt menetelmälliset ratkaisut. Opinnäytetyön tulokset löytyvät luvusta viisi ja johtopäätökset luvusta kuusi, jossa tuloksia peilataan opinnäytetyön tavoitteeseen sekä aiempaan tutkimukseen. Opinnäytetyö päättyy pohdintaan, jossa arvioidaan työn tuloksia ja johtopäätöksiä sekä niiden merkitystä eri yhteyksissä. Viimeisessä luvussa arvioidaan myös työn eettisyyttä ja vakuuttavuutta sekä esitellään jatkotutkimusehdotuksia.

2 Lähtökohdat

2.1 Suomen Mielenterveysseura

Opinnäytetyön yhteistyökumppanina on Suomen Mielenterveysseura, joka on perustettu vuonna 1897 ja se on maailman vanhin mielenterveysalan kansalaisjärjestö. Mielenterveyden edistäminen sekä ongelmien ehkäiseminen ovat järjestön perustehtäviä. Sen puheenjohtajana toimii professori Pentti Arajärvi ja toiminnanjohtajana Sari Aalto-Matturi. Seura on rakentunut 56 paikallisesta mielenterveysseurasta, 31 valtakunnallisesta järjestöstä ja sen kriisikeskusverkosto käsittää 22 kriisikeskusta ympäri Suomea. Yhden toimintavuoden aikana Suomen Mielenterveysseurassa työskentelee noin 130 työntekijää, vapaaehtoistyötä on mukana tekemässä yli 3600 henkilöä ja yhteistyökumppaneita on runsaasti. Toiminta on järjestäytynyt viiteen eri yksikköön, joita ovat kansalaistoiminnot, kriisikeskustoiminnot, mielenterveyden edistäminen sekä viestintä, hallinto ja talous. Viiden järjestön ja kirkon yhteisen valtakunnallisen Rikosuhripäivystyksen koordinaatio kuuluu myös Suomen Mielenterveysseuran toimintaan. (Suomen Mielenterveysseura n.d.a.)

Suomen Mielenterveysseuran mukaan kaikilla on yhtäläinen oikeus mielenterveyteen. Seura kehittää osallisuutta ja yhteisöllisyyttä sekä edistää välittämisen kulttuuria niin Suomessa kuin kansainvälisestikin. Sen arvoja ovat ihmislähtöisyys, luotettavuus sekä yhteisöllisyys. (Suomen Mielenterveysseura n.d.b.)

Suomen Mielenterveysseura on tehnyt yli 10 vuoden ajan opetus- ja kasvatusalalla työtä vahvistaakseen voimavaralähtöistä mielenterveysosaamista sekä mallintaakseen työvälineitä ammattilaisten käyttöön. Kyseistä kehitystyötä on tehty lasten ja nuorten hankkeissa, jotka ovat tuottaneet materiaaleja, välineitä ja koulutusta neuvolan, varhaiskasvatuksen, perusopetuksen sekä toisen asteen oppilaitoksien ja nuorisotyön käyttöön. (Suomen Mielenterveysseura n.d.c.)

2.2 Maahanmuuttajaoppilaan mielen hyvinvointi

Opinnäytetyö käsittelee perusopetuksessa olevia maahanmuuttajalapsia ja -nuoria. Tämä käsite kattaa monenlaisilla eri syillä ja taustoilla Suomeen muuttaneet sekä Suomessa asuvat henkilöt. Maahanmuuttaja voi olla toisesta maasta Suomeen juuri tulleet

henkilö, joka asuu pysyvästi Suomessa tai esimerkiksi Suomessa syntynyt toisen polven maahanmuuttaja, jonka vanhemmat tai tiedossa oleva vanhempi on syntynyt ulkomailla. Maahanmuuttaja on yleiskäsite. (Terveystieteiden tutkimuskeskus 2018a.) Opinnäytetyössä käytämme termiä maahanmuuttajaoppilas, joka on käytössä myös yhteistyökumppanillamme Suomen Mielenterveysseuralla.

Maahanmuuttajaoppilaiden määrä on kasvussa, joissakin kouluissa heitä on jo yli puolet perusopetuksen lasten osuudesta. Perusopetuksen opetussuunnitelman lisäksi maahanmuuttajien koulutuksen tavoitteena on tarjota työkaluja toimia suomalaisessa yhteiskunnassa, unohtamatta kuitenkaan oppilaiden taustoja ja lähtökohtia, kuten kulttuuria, äidinkieltä sekä maahanmuuttoon liittyviä erityispiirteitä. Maahanmuuttajaoppilaille on myös mahdollisuus saada perusopetukseen valmistavaa opetusta, jonka tavoitteena on oppilaiden kehityksen, kotoutumisen sekä kouluvalmiuksien tukeminen. (Opetushallitus n.d.)

Maahanmuuttajien keskuudessa mielenterveys on aiheena haasteellinen siihen liittyvän kulttuurisidonnaisuuden vuoksi. Joissakin kulttuureissa käsitettä ”mielenterveys” ei esiinny ollenkaan tai siihen voi liittyä erilaisia uskomuksia. (Terveystieteiden tutkimuskeskus 2018b.) Lähtömaan elinolo- ja perhesuhteet, kiintymyssuhteen laatu sekä traumatisoivat kokemukset vaikuttavat maahanmuuttajalasten ja –nuorten mielenterveyteen. Psykkisen kuormituksen kannalta on merkitystä, mikäli kotimaasta lähtö tapahtuu vastoin henkilön omaa tahtoa, jolloin siihen ei ehdi valmistautua. Lisäksi matkan pituus, sen aikaiset kokemukset ja yhteyden säilyminen kotimaan sosiaaliseen verkostoon voivat vaikuttaa. On myös huomioitavaa, että vaikka muista syistä Suomeen saapuvien matka on vähemmän kuormittava, niin kuitenkin se voi olla lapselle ja nuorelle stressitekijä. Vanhempien psyykinen kunto, huoli perheen toimeentulosta sekä kotimaahan jääneiden sukulaisten tilanteesta vaikuttavat maahantulon jälkeen lasten ja nuorten mielenterveyteen. Muita merkittäviä tekijöitä ovat myös syrjäytymiskokemukset, epävarmuus oleskelulupaprosessiin liittyen, kielitaito, kulttuurierot, maahanmuuttajien määrä asuinalueella sekä kouluviihtyvyys. Uuden maan vallitsevien olosuhteiden on todettu olevan merkityksellisempiä mielenterveyden kannalta kuin tekijöillä ennen maahanmuuttoa. Perheenjäsenten sopeutuminen tulomaahan voi tapahtua eri tahdissa, vaikka perhe tulisikin yhdessä uuteen maahan. (Lehti & Sourander 2016: 770.)

2.3 Lapsuuden ja nuoruuden kehitystehtävät toimijuuden näkökulmasta

Pärjätäkseen koulussa lapsen tulee saavuttaa koulukypsyyden kriteereiksi luokitellut yleiset valmiudet ennen koulun aloittamista. Koulukypsyyden kriteerit ovat riittävän hyvin kehittynyt ruumiillinen kunto ja fyysinen kasvu, silmä-käsi-koordinaation toimivuus, riittävä pitkäjänteisyys ja keskittyneisyys sekä valmius virikkeiden vastaanottamiseen. Lapsen tulee olla riittävän itsenäinen ja hänellä tulee olla kykyä irtautua vanhemmistaan. Sosiaalinen kehittyneisyys sisältää kykyä hakeutua muiden seuraan, riittävää empatiakykyä, kykyä sietää arvostelua sekä omaa sosiaalista kontrollia. Kognitiivisten kykyjen täytyy myös olla kehittyneet riittävä tasolle eli lapsen tulee ymmärtää puhetta, hänellä täytyy olla keinoja ilmaista itseään puheella ja kyky konkreettiseen ajatteluun. (Toivio & Nordling 2013: 98–99.)

Lapset kehittyvät yksilöllisesti ja valmiudet koulukäyntiin saavutetaan useimmiten 7–9 vuoden iässä (Mannerheimin lastensuojeluliitto 2017). Lapsen riittävän kehittynyt silmä-käsi-koordinaatio tarkoittaa esimerkiksi hallittua piirtämistä ja kiinnostusta opetella numeroita ja kirjaimia. Lapsen vireystason ja tarkkaavuuden tulee olla riittävä jaksakseen istua ja keskittyä kokonaisen koulupäivän ajan. Koulussa sosiaalisissa valmiuksissa korostuvat esimerkiksi kaveritaidot, ryhmätyöskentely, oman vuoron odottaminen sekä ohjeiden ja ohjauksen vastaanottaminen. Itsestä huolehtimisen valmiudet tulisi olla myös riittävät, jotta lapsi huolehtii tavaroistaan sekä pystyy selviytymään pukeutumiseen, ruokailuun ja hygieniaan liittyvistä toiminnoista itsenäisesti.

Latenssivaihe, eli kouluikäisyysvaihe ennen nuoruusikää, sijoittuu 6–12 ikävuoden kohdalle. Tärkeitä kehitystehtäviä tähän ikäkauteen liittyen ovat velvollisuudentunnon kehittyminen sekä omasta suoriutumisesta ja ahkeruudesta iloitseminen. Toiminnallisuuden ja tekemisen kautta lapsi oppii työntekoa, ahkeruutta ja osaaminen karttuu. Lapselle on tärkeää irrottautua vanhemmistaan ja perheestä, mutta aikuisen tuki ja läheisyys on edelleen huomattavan tarpeellista. Koulumaailman painopiste kasvaa tässä vaiheessa ja lapsi harjoittelee siellä sosiaalisia taitojaan sekä sisäistää moraalisääntöjä. Ajattelun muuttuminen konkreettisesta ajattelusta käsitteelliseen ajattelutapaan on lapselle ominaista tässä vaiheessa. (Toivio & Nordling 2013: 99.)

Nuoruuteen liittyvien kehitystehtävien aika on 12–18 ikävuoden välillä. Nuoruus on mulistavaa aikaa ja seksuaalisuuden tiedostamisen lisäksi kehitystä tapahtuu nuoren kehossa, niin fyysisessä ulkomuodossa kuin psyykkisellä tasolla. Nuoren kulttuuritaustalla

voi olla vaikutusta seksuaalisuuden ilmentymisessä, joissakin kulttuureissa seksuaalisuus on rajatumpaa länsimaihin verrattuna. Psykykinen kokemus omasta itsestä on voimallisesti kytköksissä niihin fyysisiin muutoksiin, joita kehossa tapahtuu. Ulkonäköpainneet ovat voimakkaita etenkin tyttöjen kohdalla. (Toivio & Nordling 2013: 101–105.) Nuoruuden kehitystehtävissä painottuvat myös identiteetin rakentuminen, itsenäistyminen ja sosiaaliset suhteet. Näihin liittyy osaltaan isoja tunnemaailman muutoksia, joiden kanssa nuori joutuu kamppailemaan. Kaverisuhteet ovat tärkeitä ja nousevat perhesuhteiden rinnalle sekä muuttuvat usein niitä tärkeämmiksi osana itsenäistymistä. Identiteettinsä rakentumiseksi nuori peilaa itseään vertaisryhmään, samalla hän tarvitsee turvallisen kasvuympäristön muodostaakseen käsityksen omasta itsestään. Nuoruuden kehitystehtävien tarkoituksena on valmistaa nuorta aikuisuuden erilaisiin rooleihin. (Toivio & Nordling 2013: 102–104; Arvonen & Katva & Nurmi 2016: 50–52.)

Lapsen toimijuuden vahvistamiseksi tarvitaan uudenlaista suhtautumistapaa lasten kanssa työskenteleviltä ammattilaisilta. On tarkasteltava omaa roolia työntekijänä sekä työn asettamia raameja ja pohdittava lapsen ja aikuisen välistä aktiivista toimijuutta. (Launiainen & Sipari 2011: 34–40; Sipari & Vänskä & Pollari 2017: 18–21.) Siparin (2008) mukaan aktiiviseen toimijuuteen kuuluvat lapsen, vanhempien ja ammattilaisten oikeudet, velvollisuudet sekä vastuut ja tehtävät. Näiden toteutuessa voidaan todeta toimijuuden olevan vuorovaikutuksellista ja tilanteeseen sidottua. (Sipari 2008: 88–93.)

Lapsen toimijuus on muuttuvaa ja se muokkaa lapsen käsitystä omasta itsestä. Tämä vaatii lapselta aiempaa kokemusta ja jatkuvaa kehittymistä ja oppimista. Toimijuuden vahvistamiseksi tarvitaan myös voimavarojen vahvistamista. Lapsella tulee olla myös mahdollisuus vaikuttaa siihen ympäristöön ja kulttuuriin, jossa hän elää. Aikuisten huomioidessa lapsen toimijuuden, lapsi saa hallintaansa oman arkensa. (Launiainen & Sipari 2011: 34–40; Sipari & Vänskä & Pollari 2017: 18–21.)

Toimijuuden yhteydessä toimintakyvyn tarkastelu nähdään ihmisen kykyjen ja osaamisen käyttönä sosiaalisessa kontekstissa sekä erilaisissa toimintakäytänteissä henkilökohtaisten ominaisuuksien sijaan (Hämäläinen & Savolainen 2016: 282). Näin ollen tärkeänä seikkana lapsen kanssa työskenneltäessä voidaan pitää lapsen oikeutta olla lapsi, häneen liitettävistä muista ominaisuuksista huolimatta. Lapsen minäkuvan muodostumiseen vaikuttaa huomattavan paljon se millä tavalla muut ihmiset ympärillä hänet määrittelevät ja näkevät. Lapsen läsnäoleva kohtaaminen vaatii aitoa kuuntelua ja vastaamista, kiinnostusta lapsen ajatuksista sekä yhteistoimintaa, joskus siihen tarvitaan myös puhutusta kielestä luopumista. Nähdyksi tuleminen, osallisuuden mahdollistaminen arjessa ja

yhteisössä sekä mielekäs toiminta ovat olennaisia osatekijöitä lapsen toimijuudessa. (Melamies & Pärnä & Heino & Miller 2008: 104–107; Kauppila & Sipari & Suhonen-Polvi 2016: 112–113; Sipari & Vänskä & Pollari 2017: 18–21.)

2.4 Aikaisempi tutkimus

Toimintaterapian (AMK) opinnäytetöitä maahanmuuttajaoppilaiden toimijuudesta ei ole tehty aikaisemmin. Tällä hetkellä Theseus-tietokannasta löytyy maahanmuuttaja-aiheisia toimintaterapian opinnäytetöitä, jotka liittyvät asiakaslähtöisyyteen toimintaterapiassa, ryhmälähtöiseen toimintaterapiaan, kotoutumiseen sekä vuorovaikutuksen ja tunteiden ilmaisun tukemiseen. Löytyneiden opinnäytetöiden määrä on vähäinen todelliseen tarpeeseen verrattuna.

Hyödynsimme opinnäytetyössämme niin kansainvälistä kuin kotimaista tutkimusaineistoa sekä kirjallisuutta. Teimme tiedonhakuja PubMed-, Academic Search Elite-, Cinahl- ja OTSeeker-tietokannoista. Käytimme hakusanoja occupational therapy ja immigrants. Rajasimme hakua vuodesta 2008 eteenpäin sekä suomen- ja englanninkielisiin tutkimuksiin. OTSeeker-tietokannan haku ei tuottanut tuloksia ja Cinahl-tietokanta tuotti 43 artikkelia, joista valitsimme tarkasteltaviksi kuusi artikkelia. PubMed-tietokantaan tehty haku tuotti 47 artikkelia ja Academic Search Elite-tietokannasta löytyi 17 artikkelia, mutta löytyneet, hyödynnettävissä olevat tutkimusartikkelit olivat identtisiä. Emme löytäneet tutkimuksia maahanmuuttajalasten ja -nuorten toimijuudesta toimintaterapian kontekstissa. Tämän johdosta kartutimme yleisesti tietoa liittyen maahanmuuton vaikutuksista ihmiseen.

Opinnäytetyöprosessin aikana seurasimme lisäksi kotimaista sekä kansainvälistä uutisointia ymmärtääksemme maahanmuuttajataustaisiin henkilöihin sekä maahanmuuttoon liittyviä ilmiöitä ja asioita. Tämän myötä löysimme lisäksi uusia artikkeleita, joita hyödynsimme opinnäytetyössä.

Maahanmuuttajien kielitaitoon sekä kotoutumiseen liittyvässä tutkimuksessa nostetaan esille yksilöllisyys. Ymmärrys opiskelijan aikaisemmasta toiminnallisesta historiasta toi tarvittavia keinoja kielenopiskelun avuksi ja se nähtiin myönteisenä tekijänä kotouttamisen edistämisessä, etenkin niillä oppilailta, joilla ei ollut aikaisempaa koulutaustaa. (Werge-Olsen & Vik 2012: 540.) Yksilöllisyydestä kertoo myös Rajkumar Sabanadesan, joka muistuttaa kolumnissaan, ettei kotouttamista voida tehdä samalla muotilla, vaan

maahanmuuttajien erilaisuus täytyy pystyä tunnistamaan. Hän vertaa kotouttamista rekrytointiin, jossa ihmisten erilaiset ominaisuudet otetaan yksilöinä huomioon. (Sabanasan 2018.) Toimintaterapiassa asiakkaan yksilöllisyys sekä hänen kulttuurisen taustan huomioiminen ovat asiakaslähtöisen lähestymistavan ominaispiirteitä (Pooremamali & Persson & Eklund 2011: 118). Lisäksi toimintaterapian keinoin voidaan ylläpitää ja harjoittaa maahanmuuttajaoppilaan henkilökohtaisia, sosiaalisia ja akateemisia taitoja, jolloin päämääränä on osallistaa lasta ja nuorta arjen päivittäisissä toiminnoissa ja näin ehkäistä syrjäytymistä sekä lisätä osallisuuden kokemuksia (Gaily 2011: 15–16).

Auktoritatiivisuus nousee käsitteenä esille tutkimuksessa koskien toimintaterapeuttien kokemuksia sekä käsityksiä heidän työskennellessään maahanmuuttajien kanssa mielenterveyssektorilla. Länsimainen asiakaslähtöinen toimintaterapia edellyttää asiakasta olemaan aloitteellinen ja vastuullinen päätöksentekijä. Kun taas ei-länsimaalaista alkuperää oleva maahanmuuttajataustainen asiakas näkee toimintaterapeutin auktoriteettisena hahmona, joka antaa suosituksia ja päätöksiä ratkaistakseen asiakkaan ongelmat. Kyseisessä tutkimuksessa nousevat myös esille sukupuoliroolien kulttuuriset erot. (Pooremamali & Persson & Eklund 2011: 117.)

Koulutus nähdään tärkeimpänä tekijänä kotouttamisessa. Etenkin koulu, jossa maahanmuuttajataustaisilla lapsilla on mahdollisuus muodostaa suhteita paikallisten lasten sekä opettajan kanssa uskotaan edistävän oppilaiden tietämystä uudesta maasta ja sen kulttuurista. Lisäksi koulu tarjoaa mahdollisuuden saavuttaa maan mukaiset tavat. (Ereş & Aslan 2017: 82.) Maahanmuuton vaikutukset toimintaan ovat monimuotoiset, jotka näkyvät itsestä huolehtimisen, tuottavuuden ja vapaa-ajan osa-alueilla (Bennet & Scornaiencki & Brzozowski & Denis & Magalhaes 2012: 200).

Tärkeimpinä tekijöinä koskien maahanmuuttajaoppilaiden osallisuuden edistämistä nousivat esille kuunteleminen ja kuuleminen sekä yhteistyöhön kannustaminen ja ryhmäytymisen edistäminen. Avainhenkilön löytäminen, jonka tukemana maahanmuuttajaoppilas pääsee osaksi ryhmää, on tärkeää. Oppilaan oman aktiivisuuden sekä halun osallistua ja kommunikoida nähtiin edistävän osallisuutta. Lisäksi säännöllinen ryhmäytyminen, työskentelyn ohjaaminen istumajärjestyksen keinoin sekä tilanteet, joissa ei vaadita suomen kielen osaamista olivat myönteisiä tekijöitä osallisuuden edistämiseksi. Opettajan roolin tärkeys nousee esille keskeisenä tekijänä, sillä hänet nähdään osallisuuden mahdollistavien tilanteiden luojana. (Taskinen 2017: 180–188.)

Useissa tutkimuksissa mainitaan käsite kulttuurinen pätevyys (*cultural competency*), jolla tarkoitetaan ammatillisen kehittymisen prosessia. Työntekijän täytyy olla tietoinen omasta suvaitsevaisuudestaan ja kulttuurisista arvoistaan, uskomuksistaan sekä asenteestaan kulttuurista monimuotoisuutta kohtaan. On myös tärkeää löytää keinot tulla toimeen kulttuurisen erilaisuuden keskellä. (Darawsheh & Chard & Eklund 2015: 17.) Toimintaterapeuttien velvollisuus on tunnistaa ja vaalia erilaisuutta (Bueno & Ghafoor & Greenberg & Mukerji & Yeboah 2013: 53). Toimintaterapeutin on myös tarpeen tunnistaa oma henkilökohtainen käsityksensä sekä asiakkaan käsitys individualismista ja kollektivismista, sillä kyseiset asiat voidaan kokea hyvin yksilöllisesti (Heigl & Kinébanian & Josephsson 2011: 36).

3 Toimijuuden teoreettinen kehys

Opinnäytetyön teoreettinen pohja perustuu Gary Kielhofnerin (2008) kehittämään inhimillisen toiminnan mallin (*MOHO*) viitekehykseen, jota täydennämme Jyrki Jyrkämän (2008; 2013) toimijuuden modaaliteettimallilla. Jyrkämän kehittämässä toimijuuden modaaliteettimallissa on kiinnostavia yhtäläisyyksiä inhimillisen toiminnan mallin kanssa. Sen toiminnallisen identiteetin (*Occupational identity*) ja toiminnallisen suoriutumisen (*Occupational performance*) eli toiminnallisuuden osa-alueet ovat lähellä Jyrkämän toimijuuden käsitettä. Toimintaterapian kannalta toimijuuden käsite on olennainen ja linkittyy suoraan toimintaterapian paradigmaan. Tämän vuoksi haluamme tässä luvussa esitellä myös toimintaterapiaa käsitteenä.

3.1 Toimintaterapia

Toimintaterapia perustuu toiminnan tieteeseen (*occupational science*), joka tutkii ihmisen toiminnallisuutta (Hämäläinen & Savolainen 2016: 282). Toimintaterapian ja toiminnan tieteen lähtökohdat ovat yksilössä, toiminnassa ja ympäristössä sekä niiden välisessä suhteessa. Toimintaterapia on monitieteistä ja ihmislähtöistä kuntoutusta, jossa yksilö nähdään aktiivisena toimijana, jolla on oikeus itselleen merkitykselliseen toimintaan. Toimintaterapian keinoin voidaan tukea yksilöä muutosprosessissa kohti osallistuvaa toimijaa. (Toimintaterapeuttiliitto 2018a.) Toimintaterapia on näyttöön perustuva ala, jossa toimintaa käytetään terapeuttisena menetelmänä. Se voi olla lääkinällistä, kasvatuksellista, sosiaalista tai ammatillista kuntoutusta, jolla vaikutetaan ihmisen terveyteen ja hyvinvointiin. Lasten ja nuorten kanssa työskenneltäessä toimintaterapiassa voidaan käyttää metodina myös opettamista. Terapian kontekstissa opettamisella voidaan vaikuttaa siihen, miten lapsi tai nuori hankkii ja saa tietoa, taitojen ja osaamisen harjoittamista sekä asioiden tärkeysjärjestyksen muuttamista tai ongelmanratkaisua (Hagedorn 2000: 119–120).

Toimintaterapiassa toiminta nähdään laajasti, esimerkiksi joukkona erilaisia tehtäviä, joilla on henkilökohtainen ja sosiokulttuurinen merkitys ihmiselle hänen jokapäiväisessä elämässään. Se on useimmiten kulttuurissa yleisesti tunnistettua ja ominaista toimintaa ja se tukee ihmisen osallisuutta yhteiskuntaan. Toiminta voidaan luokitella itsestä huolehtimiseksi, tuotteliaisuudeksi tai vapaa-ajan toiminnaksi. (Creek 2010: 67–71; American Occupational Therapy Association 2008: 628–629.) Toimintaterapiassa keskeisiä työtapoja on itsen terapeuttinen käyttö, joka tarkoittaa oman persoonan käyttöä ja tapaa

olla vuorovaikutuksessa sekä toimintaterapeutin tietojen ja taitojen yhdistelmää terapeutisessa interventiossa. Toisena työtapana voidaan pitää yksilöllisiä arviointimenetelmiä ihmisen valmiuksien ja taitojen sekä tarpeiden mittaamiseksi. Kolmantena ydinosaamisen alueena ovat erilaiset menetelmät analysoida sekä mukauttaa toimintaa ja ympäristöä. (Hagedorn 2000: 59–63.)

Koulussa työskentelevät toimintaterapeutit ovat Suomessa vielä harvinaisia verrattuna esimerkiksi Kanadaan ja Pohjois-Amerikkaan. Kuntoutusalan asiantuntijoiden artikkeleissa koulussa työskentelevä toimintaterapeutti Anne Metsäranta kertoo, että Euroopassa Ruotsi ja Irlanti ovat lisänneet toimintaterapeuttien käyttöä kouluhyvinvointipalveluissa ja kannustaa esimerkin ottamiseen maailmalta. Koulussa työskentelevä toimintaterapeutti on opettajan ja oppilashuollon työntekijöiden työpari ja yhteistyökumppani, jonka vahva asiantuntijuus mahdollistaa ennaltaehkäisevän tuen antamisen oppilaille, tuoden näin myös yhteiskunnallisia säästöjä. Omassa työssään hän kertoo auttavansa esimerkiksi opettajaa tunnistamaan ja ottamaan huomioon oppimiseen ja osallistumiseen liittyviä tekijöitä. Toimintaterapeutina hänen työnkuvaansa kuuluu myös oppilaan hyvinvoinnin ja toiminnallisen osallisuuden edistäminen, koulutaitojen tukeminen sekä oppilaan tukeminen ryhmä- tai yksilötilanteissa. (Metsäranta 2018.) Tulevaisuudessa myös maahanmuuttajien kotouttamisen edistäminen sekä mielenterveyskuntoutus ovat sektoreita, joissa toimintaterapeuttien ydinosaamista tulisi hyödyntää paljon nykyistä enemmän (Toimintaterapeuttiliitto 2018b).

3.2 Inhimillisen toiminnan malli

Teoreettisena viitekehyksenä opinnäytetyössä on inhimillisen toiminnan malli (MOHO), joka on asiakaslähtöinen malli ja se tarjoaa mahdollisuuden analysoida myös ympäristön vaikutusta ihmisen toimintaan. Opinnäytetyössä maahanmuuttajaoppilaan toimijuutta tarkastellaan peruskoulun opetustoimen ja oppilashuollon työntekijöiden näkökulmasta, mutta inhimillisen toiminnan mallin kautta saamme esille myös oppilaan äänen. Toimijuutta pidetään usein vaikeana ymmärtää käsitteen määrittelyn hajanaisuuden vuoksi (Jyrkämä 2008: 190–192; 2013: 422;) ja tämän vuoksi toimijuuden käsitteen ymmärtämiseksi täydennämme teoreettista pohjaa myös toimijuuden modaaliteettimallilla. Tavoitteenamme on, että näiden kahden viitekehyksen kautta laajennamme ymmärrystä toimijuuden käsitteestä opinnäytetyön aihepiirissä. Inhimillisen toiminnan mallin (MOHO) suomenkielinen terminologia on tarkistettu *Toiminnan voimaa, toimintaterapia käytännössä* teoksesta (2013), joka on alan arvostettu suomenkielinen perusteos.

Inhimillisen toiminnan malli on näyttöön perustuva. Siinä ihminen nähdään holistisen maailmankuvan mukaisesti kokonaisuutena, erottelematta henkilön mieltä ja kehoa. Inhimillisen toiminnan malli (MOHO) näkee ihmisen kokonaisuutena, jonka toimintaan vaikuttavat henkilön oma tahto (*volition*), tottumus (*habituation*) sekä suorituskyky (*performance capacity*). Malli huomioi myös ympäristön (*environment*) vaikutuksen ihmisen toimintaan. Nämä neljä elementtiä muodostavat kokonaisuuden, jotka vaikuttavat ihmisen toimintaan ja siihen sitoutumiseen. (Taylor & Kielhofner 2017: 7–4.)

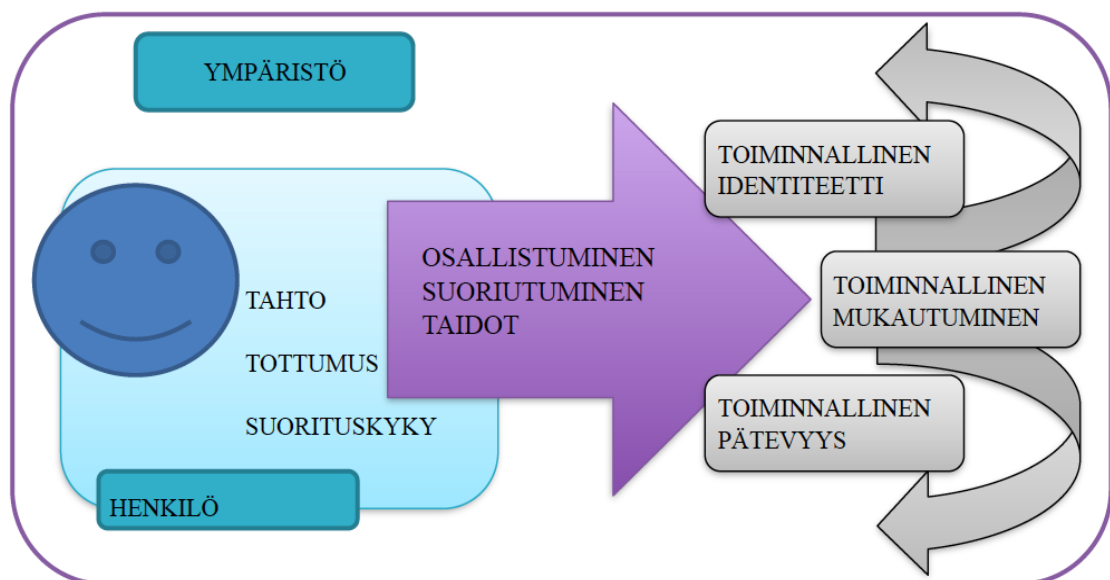
Tahto viittaa inhimillisessä toiminnan mallissa motivaatioon. Tahdon osa-alue sisältää henkilökohtaisen vaikuttamisen, mielenkiinnon kohteet sekä arvot. Henkilökohtainen vaikuttaminen viittaa ihmisen käytettävissä olevaan kapasiteettiin sekä tehokkuuteen. Mielenkiinnon kohteilla tarkoitetaan niitä asioita, jotka ihminen on kokenut aikaisemmin miellyttäväksi ja tyydyttäväksi. Arvot taas kuvastavat niitä asioita, jotka ovat henkilölle tärkeitä sekä toiminnallisesti merkityksellisiä. Edellä mainitut osa-alueet ovat yhteen punoutuneina ihmisten arjessa. Tahtoon heijastuu laaja kirjo ihmisten ajatuksia sekä tunteita asioista, joita he ovat tehneet, tekevät tai saattaisivat tehdä. (Kielhofner 2008: 12–14; Lee & Kielhofner 2017: 39–41.)

Tottumuksen ulottuvuuteen kuuluvat rutiinit ja tavat (*habit*) sekä roolit (*roles*), joiden avulla ihminen määrittelee toimintaansa ajallisen, fyysisen ja sosiaalisen ympäristön vaikutuksen kautta. Tavat ohjaavat millaista ihmisen toiminta on rutiinitilanteessa ja miten säätelemme tyypillisesti ajankäyttöämme. Tavat muodostavat käyttäytymistyyliämme. Arjessa, tutussa paikassa ja tilanteessa toimintamme on vaivatonta ja tapojen ja rutiinin mukaista, mutta uudessa ja tuntemattomassa tilanteessa huomaamme kuinka tutut tavat ja säännöt eivät välttämättä toimi ja joudumme sopeuttamaan toimintaamme. Rutiineja ja tapoja määrittelee yhteinen kulttuuri ja ne voivat olla niin hyödyllisiä kuin haitallisiakin. Tottumuksen toisena osa-alueena ovat sisäistetyn roolit (*internalized roles*), jotka ovat osa sosiaalista ulottuvuutta. Roolit vaikuttavat tapaan, kuinka näemme itsemme ja miten identifioidumme sosiaaliseen ympäristöömme. Roolit järjestävät käyttäytymistämme määrittelemällä sisällön ja tyylin tavallamme toimia ja vaikuttavat siihen millaisia asioita teemme ja kuinka käytämme aikamme päivittäin ja viikottain. (Lee & Kielhofner 2017: 57–69.)

Suorituskyky pitää sisällään omakohtaisen eli subjektiivisen kokemuksen omista kyvyistämme sekä objektiivisen näkökulman fyysisestä ja psyykkisestä suoriutumuksesta jossakin toiminnassa. Ympäristötekijöillä on suuri vaikutus niin omakohtaiseen kuin objektiiviseen ymmärrykseen suorituskyvystä. Omakohtainen kokemuksemme kyvyistä

muokkaa käyttäytymistämme. Objektiivisesti katsottuna suorituskyvillä tarkoitetaan lihaksia, luustoa, hermostoa, ja aivoja ja niiden toimintaa. Psykkiset tekijät liittyvät muistiin, hahmottamiseen ja kognitioon. (Tham & Eriksson & Fallaphour & Taylor & Kielhofner 2017: 74–76.) Inhimilliseen toiminnan malliin on sisällytetty myös filosofi Maurice Merleau-Pountyn (1945; 1962) kehittelemä käsite eletty keho (*lived body*), joka tarkoittaa sitä, kuinka kokemuksemme olemassaolosta ja tieto maailmasta on kehollista, niin sisäisesti kuin ulkoisesti tarkasteltuna (kts. Tham & Eriksson & Fallaphour & Taylor & Kielhofner 2017: 76–81). Saamme tietoa maailmasta kehon ja mielen kautta, eletty keho yhdistää kokemuksemme teoista ja toiminnasta yhteiseksi kokonaisuudeksi. (Tham ym. 2017: 76–81.)

Ympäristö voidaan jakaa fyysiseen, sosiaaliseen, kulttuuriseen, taloudelliseen sekä poliittiseen osa-alueeseen (Kielhofner 2008: 86). Ympäristöstä voidaan myös erotella fyysinen, sosiaalinen sekä toiminnallinen ulottuvuus. Inhimillisen toiminnan mallin (MOHO) mukaan ympäristön ja ihmisen välinen vuorovaikutus näkyy toiminnassamme. Ympäristö tarjoaa mahdollisuuksia ja voimavaroja, jotka sallivat tekemämme valinnat sekä toiminnan. Ympäristö voi näin ollen tarjota voimavaroja siihen, miten säilytämme motivaatiomme. Toisaalta ympäristö voidaan nähdä toimintaamme rajoittavana tekijänä. (Fisher & Parkinson & Haglund 2017: 96–97.)

Kuvio 1. Inhimillisen toiminnan malli (mukaillen Forsythiä 2017: 161)

Tekeminen (*doing*) on Inhimillisen toiminnan mallissa eroteltu kolmelle eri tasolle, joita ovat **toiminnallinen osallistuminen** (*participation*), **toiminnallinen suoriutuminen eli**

toiminnallisuus (*occupational performance*) sekä **toiminnalliset taidot** (*skills*). Toiminnallinen osallistuminen on sitä, miten huolehdimme itsestämme, teemme työtä ja vietämme vapaa-aikaa yhdessä muiden kanssa, sosiokulttuuristen normien mukaisesti. Tähän vaikuttavat omat valinnat sekä muiden odotukset. Toiminnalliseen osallistumiseen vaikuttavat olennaisesti ihmisen suorituskyky, tottumus ja tahto sekä ympäristö. Toiminnallinen suoriutuminen on sitä, miten suoriudumme toiminnan muodon kokonaisuudesta, esimerkiksi matematiikan tehtävän laskemisesta tai jalkapallon pelaamisesta. Tahdolla, suorituskyvyllä ja tottumuksen osa-alueilla sekä ympäristöllä on erityinen merkitys toiminnallisuuteen. Taidoilla tarkoitetaan havaittavissa olevia sekä päämääräsuuntautuneita yksittäisiä tekoja, joita ihminen tarvitsee suorittaessaan jotakin tehtävää. Inhimillisen toiminnan mallissa suorituskyvyllä viitataan ihmisen fyysisiin valmiuksiin, kun taas taidot ovat enemmän konkreettisempia asioita. Taidoilla tarkoitetaan viestintää ja vuorovaikutustaitoja sekä motorisia ja prosessuaalisia taitoja. (de las Heras de Pablo & Fan & Kielhofner 2017: 107–109.)

Viestinnällä ja vuorovaikutustaidoilla ihminen ilmaisee tarpeitaan ja aikomuksiaan. Näiden taitojen avulla ihminen lisäksi koordinoi sosiaalista kanssakäymistään muiden ihmisten kanssa. **Motoriset taidot** ovat tarpeen ihmisen siirtäessä itseään tai esineitä ympäristössään. Motorisia taitoja ovat henkilön oma asento ja liikkuvuus, koordinaatio- taidot, voiman käyttö, sekä energia. **Prosessuaalisia taitoja** tarvitaan tehtävissä etene- miseen loogisesti, ongelmatilanteiden selvittämisessä sekä sopivien työvälineiden ja ma- teriaalien valinnassa. Prosessuaaliset taidot ovat tarkemmin energia, tiedon hyödyntä- minen, järjestäminen, työskentelyn ajoittaminen sekä mukautuminen. (de las Heras de Pablo & Fan & Kielhofner 2017: 107–109.)

Esittelemme taitojen yhtenä kokonaisuutena myös tunnetaidot, jotka samanlaisenaan puuttuvat inhimillisen toiminnan mallista. Sen sijaan toimijuuden modaaliteettimallin yh- tenä ulottuvuutena löytyy tunteminen. Tunnetaidot liittyvät kokonaisuutena ihmisen mie- len hyvinvointiin. Nykyinen opetussuunnitelma painottaa myös tunnetaitojen harjoitta- mista koulussa, minkä vuoksi tunnetaitojen lisääminen taitoihin on opinnäytetyön aiheen puitteissa perusteltua.

Suomen mielenterveysseuran mukaan tunnetaidot voidaan määritellä kykyä ilmaista sekä säädellä tunteita. Tunteiden säätelyyn kuuluu olennaisena osana itsehillintä, jonka avulla omaa käytöstä on mahdollista hallita. Itsehillintään kuuluvat myös taju sisäisestä kontrollista sekä impulsiivisen käytöksen hallinta ja säätely. Itsestä huolehtimista on

omien tarpeiden kuuntelu ja tunnistaminen. Itsestä huolehtimiseen tarvitaan jämäkkyyttä, joka on osatekijä itsensä suojaamisessa, sekä kykyä osata asettaa rajat omille tarpeille ja haluilleen. Vasta tämän jälkeen on mahdollista huolehtia myös toisten tarpeista. Tunnetaitojen perustaa ovat myös itsearvostus ja –luottamus. Itsearvostukseen sisältyy esimerkiksi kyky rakastaa itseä, oman itsen kunnioitus ja hyväksyminen, tyytyväisyys omaan elämään ja minäpystyvyys, joka on uskoa omiin kykyihin ja mahdollisuuksiin. (Suomen mielenterveysseura n.d.d.)

Toiminnallinen identiteetti (*occupational identity*) on sidoksissa toiminnalliseen osallisuuteen. Osallisuuden kautta saamme käsityksen siitä, millaisia toimijoita olemme ja millaiseksi haluaisimme tulla. Tämä vaatii aikaa. Toiminnallisen identiteetin muodostumisella on vaikutusta tuleviin valintoihimme elämässä ja siihen millaista elämää haluamme elää, näin ollen se on voimakkaasti tulevaisuuteen suuntaavaa käsite. Toiminnallisen identiteetin taustalla vaikuttavat tahdon, totumuksen ja eletyn kehon osa-alueet.

Toiminnallinen identiteetti sisältää:

- käsityksen omasta tehokkuudesta ja suorituskyvystä
- mielenkiintoiseksi ja miellyttäväksi koettuja toimintoja
- roolien ja ihmissuhteiden myötä muodostununeen käsityksen siitä kuka kokee olevansa
- käsityksen itselle tärkeistä asioista ja velvollisuuksista
- ymmärryksen niistä elämän rutiineista, joita haluaa
- käsityksen ympäristön tuesta ja odotuksista
- omien toiminnallisten tavoitteiden asettamista tulevaisuuteen
- omien toiminnallisten valintojen tekemistä tässä ja nyt.

(Kielhofner ym. 2008: 110; de las Heras de Pablo & Fan & Kielhofner 2017: 117–120.)

Toiminnallinen pätevyys (*occupational competence*) tarkoittaa sitä millä eri tekemisen tasoilla voimme toteuttaa toiminnallisen identiteetin mukaista toiminnallista osallistumista. Toiminnallinen pätevyys sisältää:

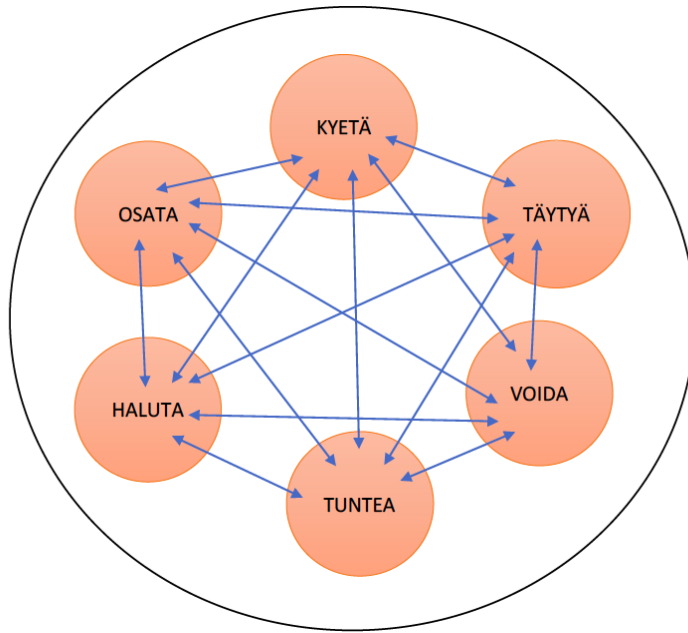
- omien roolien, arvojen ja vaatimustason odotusten mukaista toimintaa
- rutiinien ylläpitoa velvollisuuksien täyttämiseksi
- osallistumista niihin toimintoihin, jotka tuottavat kyvykkyyden, hallinnan, tyytymyksen ja tyydytyksen tunteita
- pyrkimystä saavuttaa haluamansa toiminnalliset elämän tavoitteet.

(Kielhofner ym. 2008: 110; de las Heras de Pablo & Fan & Kielhofner 2017: 117–120.)

Inhimillisen toiminnan mallin mukaan **toiminnallinen mukautuminen** (*occupational adaptation*) syntyy, kun ihmiselle rakentuu positiivinen toiminnallinen identiteetti ja hän saavuttaa toiminnallisen pätevyyden. Tämä tapahtuu ajan myötä, vuorovaikutuksessa ihmisen henkilökohtaisten ominaisuuksien kanssa sekä ympäristön vaikutuksen seurauksena. (de las Heras de Pablo & Fan & Kielhofner 2017: 118–120.)

3.3 Toimijuuden modaaliset ulottuvuudet

Tässä luvussa esittelemme ihmisen toimijuuden modaalisia ulottuvuuksia, jotka sisältyvät Jyrki Jyrkämän (2008; 2013) teoreettiseen viitekehykseen. Jyrkämä on täsmentänyt toimijuutta (*agency*) jakamalla sen kolmeen osa-alueeseen. Ensimmäisessä osa-alueessa tarkastellaan toimijuuden toteutumiseen vaikuttavia tekijöitä suhteessa aiempaan sekä tulevaan **elämänkulkuun**. Toinen osa-alue tarkastelee **rakenteiden merkitystä**, rakenteilla tarkoitetaan muun muassa ikää, sukupuolta, kuulumista johonkin sukupolveen, etnistä taustaa, sosio-ekonomista tai luokka-asemaa. Kolmannella osa-alueella Jyrkämä on määritellyt **modaaliset ulottuvuudet**. Nämä pitävät sisällään yksilön ja tilanteiden huomioimisen kykenemisen, osaamisen, haluamisen, tuntemisen, voimisen sekä täytymisen kautta. Toimijuus liittyy aina kontekstiinsa, ajallisiin ulottuvuuksiin sekä huomioi yksilön ja ympäristön välisen dynamiikan. Toimijuutta peilataan arjen toimintojen sekä toimintakäytänteiden kautta. (Jyrkämä 2008: 192–199; 2013: 421–425.)

Kuvio 2. Toimijuuden modaaliteettimallin eri ulottuvuudet (mukaillen Jyrkämää 2008; 2013)

Kuviossa esiteltyjen modaaliteettimallin ulottuvuuksien avaaminen auttaa ymmärtämään toimijuuteen liittyviä osatekijöitä. Jyrkämän (2008: 194–196; 2013: 423–424) määritelmän mukaan;

- Kykeneminen pitää sisällään ihmisen ruumiilliset kykenemiset toiminnassa
- Täytyminen sisältää pakot, välttämättömyydet, esteet ja rajoitteet, mitä ihmisen täytyy tehdä tai on pakotettu tekemään toimiakseen
- Voiminen käsittää erilaiset mahdollisuudet ja valittavissa olevat vaihtoehdot toimintaan
- Tunteminen koostuu tunteista, arvioista ja arvostuksista. Mitä ihminen tuntee ja mitä arvostaa toiminnassa ja miten arvioi toimintaan liittyviä tunteita
- Haluaminen muodostuu tavoitteista, päämääristä ja motivaatiosta
- Osaaminen käsittää tiedot ja taidot, millaiset taidot ja tiedot ihmisellä on toiminnassa.

Seuraavalla esimerkillä voidaan selventää modalitytimallin ulottuvuuksia. Lapsi **osaa** jalkapallon pelaamiseen liittyvät säännöt, koska hän seuraa suosikkijalkapallojoukkueensa pelejä ja isommat sisarukset ovat opettaneet hänelle sääntöjä. Lapsi on harjoitellut pomputtelua, maalintekoa ja harhautuksia kotipihallaan kokonaisen vuoden, joten hän on toiminnassaan taitava. Hän on **kykeneväinen** jalkapallon pelaamiseen, hän juoksee lujaa ja hallitsee pallon käsittelyn. Lapsi **voi** pyytää koulutovereitaan peliin mukaan ja pelata yhdessä heidän kanssaan koulun välitunnilla. Lapsen **täytyy** ottaa huomioon joukkueoverinsa ja tehdä yhteistyötä heidän kanssaan. Lapsi **haluaa** pelata jalkapalloa, koska hänen tavoitteenaan on päästä kesälomalla jalkapalloseurille ja saada uusia ystäviä. Lapsi **tuntee** olonsa onnelliseksi tehdessään maalin, häviäminen sen sijaan harmittaa häntä.

4 Menetelmälliset ratkaisut

4.1 Teemahaastattelu

Opinnäytetyön aineistonkeruussa käytimme puolistrukturoitua teemahaastattelua, joka on yksi laadullisen eli kvalitatiivisen tutkimuksen menetelmä. Haastateltavat ovat peruskoulun opetustoimessa ja oppilashuollossa työskenteleviä henkilöitä, joilla on pitkäaikainen kokemus maahanmuuttajaoppilaiden kanssa työskentelystä. Teimme haastattelut puhelimitse sekä yhden haastattelun toteutimme kasvokkain. Menetelmä valikoitui käyttöömmä sen etujen vuoksi, haastattelu on joustava tapa saada paljon tietoa opinnäytetyötä varten. Haastattelujen tekemisen etuna ovat esimerkiksi mahdollisuudet ottaa yhteyttä haastateltaviin jälkikäteen, jos tarvitaan esimerkiksi lisätietoa tai jos halutaan hyödyntää haastateltujen tietoa myöhemmissä tutkimuksissa (Hirsjärvi & Remes & Sajavaara 2016: 206).

Haastattelua pidetään usein kuitenkin aikaa vievänä ja kalliina menetelmänä (Tuomi & Sarajärvi 2018: 86) ja toisaalta, puhelimitse voidaan kustannustehokkaasti laajentaa haastattelut koskemaan koko maata ja se takaa myös mahdollisten esteiden sattuessa joustavan tavan sopia uusi haastattelu (Ikonen 2017: 271). Kasvokkain tapahtunut haastattelu toteutui lähiseudulla, joten matkustamiseen liittyneet taloudelliset ja ajalliset resurssit olivat vähäiset. Puhelimitse toteutuneista haastatteluista kustannuksia ei juuri kertynyt ja säästimme sekä omaa, että haastateltavien aikaa. Haastattelun huonona puolena pidetään esimerkiksi haastattelijan taitamattomuutta ja kokemattomuutta, usein haastattelijoiden olisi toivottavaa saada koulutusta menetelmään (Tuomi & Sarajärvi 2018: 84; Hirsjärvi & Hurme 2011: 68–69, 184). Haastattelijoina olimme kokemattomia, mutta koulutusohjelmamme puitteissa olemme saaneet valmiuksia luottamusta herättävään vuorovaikutukseen sekä aktiiviseen kuunteluun, nämä valmiudet olivat eduksi haastatteluja tehdessä.

Teemahaastattelun avulla voidaan myös syventää tietoa esittämällä lisäkysymyksiä sekä selvittää tuntemattomampaa aluetta. Tutkimuksen aihe voi olla myös sen kaltainen, jolloin ennakkoon pystytään arvioimaan vastausten olevan monitahoisia. Tämä voi olla syy siihen, että haastattelu valitaan käytettäväksi menetelmäksi. (Hirsjärvi & Remes & Sajavaara 2016: 205.) Kyseisten haastattelumenetelmään liittyvien ominaispiirteiden johdosta uskomme menetelmävalinnan olleen tarpeellinen jo pelkästään maahanmuuttajiin liittyvän monimuotoisuuden vuoksi.

Opinnäytetyön haastatteluiden aloittamiseksi otimme yhteyttä kahdeksaan peruskoulun opetustoimessa tai oppilashuollossa työskentelevään työntekijään. Nämä henkilöt ovat jo aiemmin tehneet yhteistyötä yhteistyökumppanimme Suomen mielenterveysseuran kanssa ja he työskentelevät maahanmuuttajaoppilaiden kanssa ala- ja yläkoulun puolella kuraattoreina, laaja-alaisina erityisopettajina tai valmistavan luokan opettajina. Tavoitteena oli saada viisi haastattelua, joista neljä toteutui. Syyksi suostua haastatteluun haastateltavat kertoivat sen, että kokevat aiheen erittäin tärkeäksi ja ajankohtaiseksi. Toteutuneiden haastattelujen osalta emme julkaise haastateltujen henkilöiden ammattinimikkeitä, koska koemme sen anonymiteettisuojaan kannalta perustelluksi.

Haastattelut toteutettiin puhelimitse sekä kasvokkain. Annoimme haastateltaville myös vaihtoehdon olla haastattelussa läsnä Skype-puhelun kautta. Ensimmäisessä yhteydenotossa lähetimme heille sähköpostitse tiedotelomakkeen opinnäytetyöstä sekä suostumuslomakkeen haastatteluun (liite 1 ja 2). Haastatteluajat saimme sovittua sähköpostitse tai puhelimitse, jonka jälkeen lähetimme sähköpostitse osallistujille ennakkotietoa haastattelun teemoista (liite 3).

4.2 Haastattelujen toteutus

Haastattelut toteutettiin loka- ja marraskuussa 2018, joissa kolmessa neljästä olimme molemmat paikalla. Aikataulusyistä yksi haastatteluista tehtiin vain toisen opinnäytetyöntekijän toimesta. Selvitimme etukäteen mahdolliset ohjelmat tallennusta varten, joiden toimivuutta testasimme etukäteen. Päädyimme tallentamaan haastattelut tietokoneen QuickTimePlayer -ohjelmalla, jonka äänenlaatu oli tarkoitukseen sopiva. Varmistimme haastattelujen taltioitumisen myös puhelimen sanelusovelluksella. Puhelinhaastattelussa käytössämme oli puhelimen kaiutin. Varasimme työskentelytiloja kirjastoista haastattelun toteuttamista varten sellaisista kirjastoista, jossa äänieristys oli riittävä anonymiteetin varmistamiseksi ja tallentamisen onnistumiseksi.

Ensimmäiset yhteydenotot haastateltaviin otettiin syys–lokakuun vaihteessa 2018 ja ne olivat muodoltaan virallisia. Seuraavat yhteydenotot, esimerkiksi puhelimitse, olivat vapaampia. Molemminpuolista jännitystä saimme helpotettua rennolla ja tuttavallisella keskustelulla. Tuttavallinen ja normaali keskustelu kohottaa molemminpuolista luottamusta ja tekee kohtaamisesta tasavertaisen, tämä lisää tutkijan eettisiä toimintatapoja (Hyvärinen 2017: 39). Molemminpuolinen ystävällinen ja rento kohtaaminen kevensi haastattelutilannetta ja antoi keskustelulle hyvät lähtökohdat. Haastattelun alkuun varmistimme haastateltavan henkilöllisyyden ja tarkastimme suostumuksen antamiseen liittyvät asiat.

Ilmoitimme haastateltaville, että keskustelu tallennetaan sekä kysyimme mahdollisista kysymyksistä tutkimukseen liittyen. Kerroimme puhelinhaastatteluissa, että paikalla oli myös toinen opinnäyteyöntekijä, joka kaiuttimen kautta kuuli puhelun sekä kerroimme hänen tehtävänsä haastattelun aikana. Toinen opinnäytetyön tekijöistä haastatteli ja toinen varmisti tallentamisen toimivuuden ja teki muistiinpanoja keskustelun etenemisestä.

Kysymysten laadinnassa tärkeintä oli niiden subjektiivisuus. Kysymykset ovat muodostettu niin, että haastateltavat voivat vastata niihin omista näkökulmistaan, jota myös korostimme haastateltaville erikseen. Kysymysten tekoon haettiin tukea teoriasta, teoksista *Tutkimushaastattelun käsikirja* (2017), *Tutkimushaastattelu, teemahaastattelun teoria ja käytäntö* (2011), *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi* (2018), *Model of Human Occupation* (2017), *Toiminnan voimaa, toimintaterapia käytännössä* (2013) ja *Gerontologia* (2013). Haastattelukysymysten järjestys teemoiteltiin valmiiksi käyttämiemme teorioiden pohjalta, tämän tarkoituksena oli helpottaa haastatteluista saatavan aineiston analysoimisen vaiheita.

Haastattelun kysymysten rungon teimme syyskuussa 2018. Jäsentelimme inhimillisen toiminnan mallin (MOHO) sekä toimijuuden modaaliteettimallin avulla teemahaastattelua varten tulevat kysymykset opinnäytetyön tarkoitusta ja tavoitetta vastaavaksi (liite 4). Teemahaastattelussa käytimme puoliavoimia kysymyksiä. Ennen haastattelua lähetimme haastateltaville tiedotteen teemoista, jotta he pystyisivät orientoitumaan käsiteltäviin teemoihin etukäteen, joka lisää Tuomen ja Sarajärven (2018) mukaan opinnäytetyön tutkimusmenetelmän eettisyyttä (Tuomi & Sarajärvi 2018: 85–86). Edellä mainittujen teemojen lisäksi kysyimme haastateltavilta perustietoa heidän ammattiinsa, koulutukseensa sekä kokemukseensa liittyen. Näiden tietojen tarkoituksena oli lisätä ymmärrystä koskien haastateltavan vastauksia, eikä niitä ole tarkoitettu esitellä tuloksissa.

Testihaastattelujen tekeminen on suotavaa, jotta haastattelun aikana pystytään huomiomaan ihmisten erilainen tapa vastata kysymyksiin lyhytsanaisesti tai laveasti sekä testata haastateltavien kykyä ymmärtää suunnitellut teemat ja kysymykset (Hirsjärvi & Remes & Sajavaara 2016: 211). Lähetimme haastattelukysymykset kommentoitavaksi kolmelle toimintaterapeuttiopiskelijalle, joista yhdellä on kokemusta peruskoulussa työskentelystä. Haastattelua testattiin myös henkilöllä, jolla on vankka kokemus maahanmuuttajien parissa. Otimme huomioon opiskelijoiden, ohjaavien opettajien ja testihaastateltavan havainnot sekä kommentit kysymysten jalostamisessa. Teimme lisäkysymyksiä sekä tarkentavia kysymyksiä. Testihaastattelussa testasimme kysymysten ymmärrettävyyttä sekä haastattelun kestoa, jotka arveluttivat meitä etukäteen. Testihaastattelun jälkeen

tarkensimme joitakin kysymyksiä, jotta saisimme opinnäytetyön tavoitetta tukevia vastauksia. Testihaastattelun kesto oli 60 minuuttia, joka oli ennakkoon arvioidun mukainen.

4.3 Teoriaohjaava sisällönanalyysi

Aineiston analysointi tapahtui teoriaohjaavan eli deduktiivisen sisällönanalyysin kautta. Teoriaohjaava sisällönanalyysi tulee kyseeseen esimerkiksi silloin kun aineiston analyysia ohjaa aikaisempi tutkimus ja teoria (Tuomi & Sarajärvi 2018: 133). Haastattelut tallennettiin ja aineisto litteroitiin valikoidusti teema-alueeseen keskittyen. Teemoittelu tehtiin inhimillisen toiminnan mallin sekä modaliteettimallin teorian pohjalta.

Haastattelujen aineistot koodattiin aakkosin (haastattelu A, B, C, D). Haastattelut kestivät 30 minuutista 55 minuuttiin. Aineiston purkaminen ja analysointi on sopivaa aloittaa lyhyen ajan sisällä aineistonkeruusta, tämä lisää kerätyn aineiston laatua (Hirsjärvi & Hurme 2011: 185; Hirsjärvi & Remes & Sajavaara 2016: 223). Jaoimme litteroitavat eli sanatarkkaisesti purettavat haastattelut tasapuolisesti ja litteroimme ne samana tai seuraavana päivänä haastattelun jälkeen, tähän kului 3–5 tuntia haastattelua kohden. Litteroitavaan tekstiin voidaan poimia teemoihin sopivat kohdat ja jättää siihen sopimattomat kohdat pois, tai aineisto voidaan litteroida kokonaisuudessaan (Hirsjärvi & Remes & Sajavaara 2016: 222). Sisällönanalyysissa analysointi tapahtuu hankitun aineiston sisällön analysoimisella, joten sanatarkkainen litterointi tulee kyseeseen (Nikander ja Ruusuvuori 2017: 430).

Purimme haastatteluaineiston sanatarkasti, mutta jätimme aineiston selventämiseksi jotkin teemojen vierestä olevat kommentit pois, ja merkitsimme pois jätetyt kohdat tekstiin. Jätimme pois myös haastattelijan ja haastateltavan vuorovaikutukseen liittyvät tekijät. Haastattelujen jälkeen kävimme yhdessä opinnäytetyöntekijöinä kriittisen tarkastelun tehdyn haastattelun sujuvuudesta ja siihen vaikuttaneista tekijöistä. Anonymiteetin säilyttämiseksi aineistosta on poistettu tai muutettu kaikki haastateltaviin ja/tai kontekstin tunnistamiseen liittyvät kohdat. Jätimme haastattelun kysymykset valmiiden kysymysten muotoon, sillä ne esitettiin samalla tavoin kaikille haastateltaville. Sanajärjestys on voinut vaihdella, mutta sisältö pysyi muuttumattomana. Tarkentavat kysymykset merkittiin tekstiin. Litteroitua tekstiä tuli yhteensä 36 sivua fonttikoolla 11 ja rivivälillä 1,5. Raportoinnissa käytettyjen sitaattien oikeamuotoisuus ja asiayhteys on tarkistettu molempien opinnäytetyöntekijöiden toimesta

Haastattelun purkamisen jälkeen pelkistimme eli redusoidimme tulostettua aineistoa lisää ja merkitsimme värikoodein eri teemoihin liittyvät kohdat haastatteluaineistosta sekä merkitsimme erikseen kohdat, jotka kiinnittivät huomion. Aineisto jaoteltiin teemojen mukaan ja erottelimme haastateltavat värikoodein (haastattelu A = oranssi, haastattelu B = ruskea, haastattelu C = violetti D = vaaleanpunainen). Teemoittelu oli sujuvaa ja nopeaa, koska kysymysten runko oli jo mietitty teemojen mukaan. Laadullisen aineiston analyysissä lukeminen ei ole vain lukemista, vaan sen tulisi olla vuorovaikutteista aineiston ja tekijän ajatusten välillä (Hirsjärvi & Hurme 2011: 143). Sanatarkkaisen aineiston läpikäyminen auttoi löytämään uusia näkökulmia ja merkityksiä, ja aineiston käsittely oli huomattavan mielenkiintoista.

Haastatteluaineisto muunnettiin yhteenvedoksi ja kirjoitettiin puhtaaksi yleiskielelle. Aineiston tulosten kuvailemisessa on hyödynnetty haastateltavien lainauksia, jotka ovat tarvittaessa selkeytetty luettavuuden ja haastateltavien anonymiteetin varmistamiseksi. Laadullisessa tutkimuksessa kerätyn aineiston yltäkylläisyys ja eloisuus saattavat tuottaa myös vaikeuksia analysointivaiheessa, vaikka se on osaltaan kiintoisa vaihe (Hirsjärvi & Remes & Sajavaara 2016: 225). Aineiston kuvailemisessa auttoi vahva teoriaan pohjautuva teemoittelu sekä asiayhteyttä kuvaava tieto eli kontekstityö. Kontekstityö on oleellista ymmärtää, jotta käsiteltävä asia voidaan asettaa suurempaan kokonaisuuteen ja ilmiöllä on näin olemassa aika, paikka ja kulttuuri, johon se kuuluu (Hirsjärvi & Hurme 2011: 146). Tätä vaihetta ohjasivat **teoreettisten mallien** antamat **teemat kysymyksissä**. Teemat jäsensivät aineistoa ja **haastatteluaineisto** itsessään loi pohjaa luokittelulle. **Tutkimuskysymykset** auttoivat luokittelun tarkentamisessa. Nämä korostetut seikat ovat laadullisen tutkimuksen aineiston luokittelun apuvälineitä. (Hirsjärvi & Hurme 2011: 148).

Taulukko 1. Esimerkki opinnäytetyön analyysirungosta teoriaohjaavan sisällönanalyysin pohjalta (Tuomi & Sarajärvi 2018: 129–131)

Yläluokka	Alkuperäinen ilmaus	Pelkistetty ilmaus	Alaluokka
Tahto: mielenkiinnon kohteet	“Maahanmuuttajilla on niinku jotenkin kun että huomioidaan sitä heidän kulttuuria ja lähtee vähän sieltä käsin liikkeelle, niin sillen ne saa tosiaan niitä omia mielenkiinnon kohteita hyödynnettyä.”	Huomioimalla oppilaan omaa kulttuuritaustaa saadaan esille hänen mielenkiinnon kohteitaan	Ammattilaisen antama tuki ja ammattitaito
Tahto: arvot	“Luulen et se ois niille hirveen tärkeätä, että ne kokis, vielä kun ne esitettäs silleen että ois tosiaan sitä kaikkea kulttuuria, kun se minun haave ois, niin siinähan tulis että kaikissa kulttuureissa on jotakin hyvää ja arvostettavaa ja voi oppia tavoista ja toinen toisiltaan kaikista kulttuureista. Minusta sitä on kuitenkin liian vähän sitä esille tuomista”	Koulun arjessa tuodaan liian vähän esille erilaisia kulttuureja. Niitä pitäisi tuoda enemmän esille.	Kulttuurisensitiivisyys

Analyysirungon yläluokka nousee käytetyistä teoreettisista malleista. Alkuperäiset ilmaukset ovat haastatteluilla kerätystä aineistosta, joista muunnettu yleiskielinen pelkistetty ilmaus ja alaluokat ovat opinnäytetyön tutkimuskysymykseen haettuja vastauksia. Analyysirunko on kokonaisuudessa nähtävissä liitteissä (liite 5).

Tutkijan ajattelun tulisi näkyä tuloksissa sekä niistä tehdyissä johtopäätöksissä, tämä deduktiivinen vaihe parantaa tutkimuksen laadukkuutta (Hirsjärvi & Hurme 2011: 149–152). Deduktiivisen päättelyn mukaisesti esittelemme tuloksissa haastatteluaineiston analyysin kautta saadut vastaukset maahanmuuttajaoppilaan toimijuutta tukevista ja estävistä tekijöistä. Tämän jälkeen luvussa kuusi, Maahanmuuttajaoppilaan mielenhyvin-

voinnin edistäminen peruskoulussa, kokoamme yhteen tuloksia peilaten niitä oman ajattelumme kautta aikaisempaan teoriaan. Luvussa Pohdinta tuomme aineiston tulokset takaisin inhimillisen toiminnan mallin teorian pariin ja täydennämme sitä toimijuuden modalitymallin avulla saadaksemme syvemmän ymmärryksen niistä tekijöistä, jotka vaikuttavat maahanmuuttajaoppilaan mielen hyvinvointiin ja osallisuuden edistämiseen peruskoulun työntekijöiden näkökulmasta.

5 Maahanmuuttajaoppilaan toimijuus

Maahanmuuttajaoppilaan toimijuus -luvussa esittelemme aluksi opinnäytetyön tulosten tiivistelmän taulukon muodossa (taulukko 2). Tämän jälkeen kerromme tuloksissa tarkemmin maahanmuuttajaoppilaan toimijuutta tukevista sekä estävistä tekijöistä. Saadaksemme haastateltavien äänen kuuluville olemme elävöittäneet tuloksia kuljettamalla sitä eteenpäin haastateltavien autenttisilla sitaateilla.

Taulukko 2. Maahanmuuttajaoppilaan toimijuutta tukevat ja estävät tekijät inhimillisen toiminnan mallia sekä toimijuuden modaliteettimallia yhdistellen

Maahanmuuttajaoppilaan toimijuutta tukevat ja estävät tekijät:		
	Tukevat tekijät:	Estävät tekijät:
Tahto ja haluaminen:		
Henkilökohtainen vaikuttaminen	Oppilas ja perhe, ammattilaisen antama tuki ja ammattitaito	Kielitaito, resurssit, oppilaan tausta
Mielenkiinnon kohteet	Toiminnallisuus, kaverisuhteet, ammattilaisen antama tuki ja ammattitaito	Oppilaan tausta
Arvot	Oppilas ja perhe, kulttuurisen-sitiivisyys	Oppilaan tausta
Tottumus:		
Roolit	Ammattilaisen antama tuki ja ammattitaito, koulun ja kodin välinen yhteistyö, kaverisuhteet	Ympäristön ja työntekijän vaihtuminen, kielitaito, oppilaan tausta
Rutiinit ja tavat	Ammattilaisen antama tuki ja ammattitaito, kaverisuhteet	Oppilaan tausta, kielitaito, koulun ja kodin yhteistyön puute
Taidot, osaaminen ja kykeneminen:		
Viestintä- ja vuorovaikutustaidot	Oppilas ja perhe	Kielitaito
Tunnetaidot	Oppilas ja perhe, ammattilaisen antama tuki ja ammattitaito, toiminnallisuus	Oppilaan tausta

Motoriset taidot	Ammattilaisen antama tuki ja ammattitaito	Oppilaan tausta, (sukupuoliset erot, tytöt)
Prosessuaaliset taidot	Ammattilaisen antama tuki ja ammattitaito	Oppilaan tausta, ympäristön ja työntekijän vaihtuminen, kielitaito
Ympäristö:		
Fyysinen ympäristö	Ammattilaisen antama tuki ja ammattitaito	Tilojen sopimattomuus
Sosiaalinen ympäristö	Ammattilaisen antama tuki ja ammattitaito, toiminnallisuus, koulun ja kodin välinen yhteistyö, kaverisuhteet	Asenneilmapiiri, resurssit, lainsäädäntö ja poliittiset päätökset, koulun ja kodin yhteistyön puute, oppilaan tausta, kielitaito
Kulttuurinen ympäristö	Oppilas ja perhe, koulun ja kodin välinen yhteistyö, ammattilaisen antama tuki ja ammattitaito, kulttuurisensitiivisyys	Asenneilmapiiri, oppilaan tausta
Taloudellinen ympäristö	Ammattilaisen antama tuki ja ammattitaito	Resurssit, lainsäädäntö ja poliittiset päätökset
Poliittinen ympäristö	Kulttuurisensitiivisyys	Asenneilmapiiri, resurssit, lainsäädäntö ja poliittiset päätökset

Taulukon tulosten tiivistelmässä on esitetty opinnäytetyön haastattelujen tulokset inhimillisen toiminnan mallin sekä toimijuuden modaaliteettimallin avulla jäsennettyinä. Tutkimuskysymys sen sijaan jaottelee tulokset toimijuutta tukeviin ja estäviin tekijöihin.

5.1 Maahanmuuttajaoppilaan toimijuutta tukevat tekijät

Kerätystä haastatteluaineistosta nousi esiin kuusi pääteemaa, jotka tukevat maahanmuuttajaoppilaan toimijuutta koulun arjessa. Nämä ovat ammattilaisen antama tuki ja ammattitaito, oppilas ja perhe, kodin ja koulun välinen yhteistyö, kulttuurisensitiivisyys, toiminnallisuus sekä kaverisuhteet.

Ammattilaisen antama tuki ja ammattitaito

Opinnäytetyön tuloksista käy ilmi palautteen antamisen tärkeys. Maahanmuuttajaoppilaalla voi olla vaikeuksia nähdä itsessään positiivisia asioita ja vahvuuksia, mihin voi olla syynä negatiivisten palautteiden suuri määrä. Omien vahvuuksien tunnistaminen riippuu myös oppilaan iästä, nuoremmat oppilaat eivät osaa tuoda vahvuuksiaan niin hyvin

esille. Työntekijän ammattitaitoon voidaan lukea kyky nähdä oppilaan jatkuva fyysinen liikehdintä vahvuutena, oppilaiden tulisi saada käyttää energiansa oikealla tavalla. Oppilaan tunnettyöskentelyssä esille tuleva energisuus ja aktiivisuus ovat ominaisuuksia, joita tulisi myös hyödyntää. On suuresti opettajan vastuulla, millä tavoin luokan tai ryhmän keskinäistä dynamiikkaa tuetaan. Oppilaan mahdollinen häiritsevä käytös voidaan valjastaa voimavaraksi ja luokan henkeä paremmaksi luovaksi toiminnaksi.

Esimerkiksi mulla on tää yks oppilas, joka pomppi ja tanssii ympäri luokkaa, niin hän nimenomaan pomppii ja tanssii. Se voi olla äärettömän rasittavaa, jos sen ite ottaa niin et se on rasittavaa, se voi olla koko ryhmälle äärettömän rasittavaa. Mutta jos se tuodaan esille niin, Taidot on taitoja, kun niitä käytetään oikeassa kohtaa.

Onnistumisen kokemukset ovat tärkeitä ja oppilaat pyytävät tuttuja harjoituksia, jotka he tietävät jo osaavansa, varsinkin alakouluikäiset ovat innokkaita uusistakin tehtävistä. Opetustunnin rakennetta voidaan muodostaa oppilaiden mielenkiinnon kohteiden ympärille tuomalla esille asioita, joista he voisivat kiinnostua. Oppilailla on mahdollisuus hyödyntää koulussa mielenkiinnon kohteitaan, mikäli opettaja tuntee heitä ja voi tällä tavoin valita opetukseen jotakin tietynlaista teemaa.

Maahanmuuttajilla on niinku jotenkin, kun että huomioidaan sitä heidän kulttuuria ja lähtee vähän sieltä käsin liikkeelle, niin sillon ne saa tosiaan niitä omia mielenkiinnon kohteita hyödynnettyä.

Pitää heidänkin kotoutua ja integroitua suomalaiseen systeemiin, mutta aina vähän vihjasta ja muistaa, että mites teillä tää juttu on niin ja mitä samanlaista ja erilaista on, niin niistä ne kyllä tykkää.

Ryhmän sisällä oppilaat tarjoavat toisilleen rooleja, mutta myös ottavat niitä itselleen. Aikuisen tehtävä on sammuttaa tai nostaa kyseisiä rooleja, esimerkiksi roolimallina olo toiselle lapselle kannustaa lasta näkemään itsessään vahvuuksia.

Yksi haastateltava korostaa perheen kanssa tehtävässä yhteistyössä erityisesti työntekijän kykyä olla aidosti kiinnostunut perheen elämästä ja taustasta sekä keskinäisestä kommunikoinnista. Sosiaalinen kanssakäyminen syntyy aidosta läsnäolosta ja arjen pienistä hetkistä, esimerkiksi valokuvien kautta syntyy luontevaa kanssakäymistä. WhatsApp-ryhmän käyttö voi olla hyvä tapa yhteydenpitoon perheen kanssa osallistaakseen heidät lapsensa koulupäivään. Työntekijän persoonalla ja tavalla tehdä työtä on paljon merkitystä siihen, kuinka perhe saadaan tai ei saada mukaan koulun arkeen. Oppilaan aloittaessa koulun ovat Wilma-järjestelmän tunnukset ainoat, jotka hänelle tarjotaan koulun puolesta. Näin ollen on pitkälti työntekijästä kiinni millä tavoin oppilaat saavat tietoa

koulusta. Opettaja auttaa ja ohjeistaa koulunkäyntiin liittyvissä tavoissa, esimerkiksi keskustelemalla perheen ja oppilaan kanssa kouluun tulo- ja lähtöajoista tai mitä tarvikkeita koulussa on hyvä olla mukana. Kuvia käyttämällä ja ohjeita pilkkomalla autetaan oppilaita muistamaan ja ymmärtämään koulunkäyntiin liittyviä tapoja. Pitkät suomenkieliset ohjeet tulee vaiheistaa ja havainnollistaa myös kuvin, mikä vaatii ennakkosuunnittelua.

Päivittäin tavoitettavissa olevat oppilashuollon työntekijät edistävät oppilaiden osallisuutta miettiessä yhdessä oppilaiden kanssa toimivia ratkaisuja arjen asioihin.

Koulussa jossa työskentelen on myös joka päivä paikalla sosiaaliohjaaja, joka paljon on sitten mukana selvittelemässä näitä syntyneitä haasteita, mutta myös siellä lasten arjessa mukana miettimässä toimivia ratkaisuja. Mä haluan uskoa, että on mahdollisuus niinkuin osallisuuteen ja vaikuttaa asioihin. En tiedä onko se todellisuus, mutta mä haluan uskoa siihen.

Oppilaiden sopeutumista koulun rutiineihin ja tapoihin edistää ammattilaisen suhtautuminen häneen sekä hänen perheeseensä. Oppilaan sitoutuminen koulunkäyntiin helpottuu, kun hänellä on siellä turvallinen olo. Haastateltava käyttää myös tuttuja kuvallisia materiaaleja omassa luokkassaan turvan tunteen luomiseksi oppilailleen. Hän näkee, että lapsi tuntee olevansa turvassa, kun pystyy näyttämään myös negatiivisia tunteitaan koulussa. Lapset ja nuoret sopeutuvat koulun arkeen hyvin, kunhan sinne on muodostettu tapoja ja rutiineja.

Luokkahuone tulisi olla sijoitettuna koulun muiden luokkien lähelle omana tilanaan ja ikkunapinta-alaa voisi olla runsaasti. Haastateltavien mukaan maahanmuuttajille tarkoitettua opetusmateriaalia on saatavissa, kunhan niiden tarpeellisuus osoitetaan ja perustellaan riittävästi. Materiaalin tulee olla tarpeen pohjalta hankittua ja perustuvan siihen mikä tukee oppilaita.

Tuolla on isot pinot hienoja pelejä, mutta niitä ei tuu käytettyä, kun ne ei toimi tässä ryhmässä. Sitten tulee jokin iänikuinen korttipakka vastaan ja tää toimii loistavasti meidän ryhmässä. Toisten kanssa joku toimii ja toisten kanssa joku toinen.

Haastateltava kertoo myös luovansa koko ajan jotain uutta materiaalia opetuskäyttöön, tämän vuoksi esimerkiksi sosiaalinen media on hyvä paikka jakaa vinkkejä kollegojen välisesti.

Oppilas ja perhe

Oppilaiden taustalla voi olla erilaisia koulunkäyntitapoja, jolloin koulunkäyntitaidot vaihtelevat, kuten myös ymmärrys siitä mitä he osaavat. Oppilaiden perheet saattavat olla hyvin tietoisia koulunkäyntiin liittyvistä asioista ja he haluavat lapsillensa akateemisen koulutuksen. Vanhempien oma koulutustausta vaikuttaa siihen, miten perhe suhtautuu lapsen koulunkäyntiin. Korkeammin koulutetut vanhemmat sitoutuvat ja ovat kiitollisia lapsensa koulunkäynnistä. He ovat motivoituneita tekemään yhteistyötä koulun kanssa ja heillä on välineitä sekä ymmärrystä kuinka integroitua yhteiskuntaan. Yksi haastattava huomauttaa, ettei tässä tapauksessa ole väliä löytyykö ammattilaisen ja vanhemman välillä edes yhteistä kieltä. Kielitaitoon liittyen, oppilaiden rohkeudessa uskallaa käyttää puutteellista kielitaitoa on nähtävissä eroja.

On kyllä paljon oppilaasta kiinni, jotkut käyttävät taitavasti kieltä vaikkei juuri sitä edes osakaan ja toiset tuntuu siltä taas ettei uskalla.

Perheen oma avoin ja keskusteluilmapiiri näkyy lasten avoimuutena myös koulussa. Perheet ovat uteliaita koulussa vietettyjä juhlia kohtaan, joissa on näkyvillä myös kristillisiä perinteitä, esimerkiksi joulujuhlat tai Suvivirren laulaminen. Uteliaisuutta peräänkuulutaan myös toisessa haastattelussa.

Uteliaisuus on tosi kova juttu kaikessa. Jos ne on uteliaita ottamaan selvää, ei niinkään, että tarvitsis omaksua suomalaista kulttuuria. Moni asia ratkee sillä. Ollaan sellasia niinku ollaan ja jos ei kelpaa niin olkoon...Puolin ja toisin.

Aineistosta nousee esille oppilaiden perhekeskeisyys ja yhteisöllisyys, jotka nähdään vahvuuksina sekä voimavaroina. Tästä johtuen voi olla vaivattomampaa sopia yhteisöllisistä tavoitteista oppilaiden kesken. Myös osallisuus koulu yhteisössä nähdään monille maahanmuuttajaoppilaille tärkeänä asiana. Tämä voi näkyä osallistumisena koulun kehittämistoimintaan, kuten esimerkiksi oppilaskuntaan.

Oppilaan arvot ovat usein lähtöisin hänen perheensä kulttuurista ja uskontoyhteisöistä. Vanhempien ja perheen kunnioittaminen ovat tärkeä osa oppilaiden arvomaailmaa. Perheen kunnioitus näkyy myös siinä, että oppilaat haluavat tuoda koulussa esille perheensä toiminta- sekä ajattelutapaa. Perheen uskonnollinen vaikutus näkyy arvoissa konkreettisesti esimerkiksi huivin käyttönä. Toisille oppilaille se on henkilökohtainen päätös ja toisilla huivin käyttöön vaikuttaa perheen arvomaailma. Uskonto tuo mukanaan oman arvomaailman ja nämä arvot yleisesti tunnetaan, mutta kuten suomalaistaustaisten kesken, niiden noudattaminen on monenkirjavaa.

Oppilaiden ja heidän perheidensä yrittäjähenkisyys nousee esille erona suomalaistaustaisiin oppilaisiin. Eräs haastateltava mainitsee joissakin kulttuureissa olevan korkea työ-moraali. Toinen haastateltava tuo esille perheen keskinäisen yrittäjähenkisyyden esi-merkkinä yhteisöllisyydestä.

Kovasti kauppavat, että ostatko marjoja, kun aina ostan niiltä marjoja, niin ne toimii, niinku sekä pojat että tytöt koko perheenä, niillä on ku pikkutehdas, kun ne käy, yks on marjassa ja yhet perkaa samanaikaisesti ja yks ottaa ikään ku sen asiakaskunnan ja näin.

Suomalaista koulukulttuuria sekä opettajia arvostetaan maahanmuuttajaoppilaiden sekä heidän perheidensä kesken.

Koulun ja kodin välinen yhteistyö

Koulun ja kodin välisessä yhteistyössä on ratkaisevaa se, että työntekijä on aktiivisessa vuorovaikutuksessa perheeseen ja ottaa sitä kautta heidät mukaan koulun toimintaan. Yhteydenpitoa perheen kanssa helpotetaan puhelintulkkauksella ja asiakirjoja sekä lomakkeita on saatavilla useilla eri kielillä. Näin ollen monilla vanhemmilla on mahdollisuus saada kouluun liittyvää tietoa omalla äidinkielellään. On tärkeää, että vanhemmat oppivat käyttämään koulun tiedotuskanavia ja yhteydenpidon välineitä. Eräs haastateltava toivoo, että vanhemmilla olisi enemmän mahdollisuuksia arkiseen yhdessäoloon koulussa, jolloin heille syntyisi käsitys siitä mitä suomalainen koulumaailma on. Palaverit joihin vanhemmat osallistuvat kiitettävästä, eivät anna todenmukaista kuvaa tai lisää ymmärrystä koulun arjesta, haastateltava miettii.

...tulis tänne isoon luokkaan kattomaan mitä se suomalainen koulu on valmentavan luokan tunnille, sinne ihan. Sillon ne vanhemmatkin varmaan ymmärtäs paremmin mitä ne nuoret siitä koulusta kertoo, kun ovat jotenkin pikkusen olleet mukana.

Haastatteluaineiston tuloksista nousee esille, että esimerkiksi juuri Suomeen tulleelle perheelle on olemassa ohjeistuksia suomalaiseen koulunkäynnin tapoihin, mutta ne ovat liian vähäisiä. Kaupunki ja koulu järjestävät omia vanhempainiltoja juuri maahan tulleille perheille, joissa työskentelevät myös tarvittaessa tulkit. Yhteistyö on sujunut kitkatta silloin, kun tulkkia tilattaessa on kerrottu, minkälaista sanastoa tapaamisessa tullaan käyttämään.

Maahanmuuttajaoppilaat eivät ymmärrä täysin rooleihinsa kuuluvia velvollisuuksiaan erään haastateltavan mukaan, roolit ovat enemmänkin heille annettuja. Koulun keinot tukea maahanmuuttajaoppilaan rooleja on yhteydenpito koulun ja kodin välillä.

Kulttuurisensitiivisyys

Haastateltavan mielestä maahanmuuttajuuteen ja kulttuuriin asioihin perehtynyt henkilö toisi koulun arkeen tarvittavaa ammattitaitoa. Joissakin kouluissa työskentelee kulttuuritulkki. Lisäksi kokemusasiantuntijuus näkökulma nousee esille tuloksissa koskien maahanmuuttajien tukea toiselle maahanmuuttajalle.

Hätätilanteessa tai haasteellisessa tilanteessa voidaan kutsua apuun ja heistä on ollut tosi paljon apua ja iloa, jos on ollut sellaisia kinkkisiä tilanteita, ettei ymmärretä toistemme arvoja tai on tullut jotain vastaan.

Joissakin kouluissa on opettajista muodostettu kieli- ja kulttuuri tiimi, jonka tehtävänä on tuoda maahanmuuttajien oloa esille. Tiimi kokee, että työ maahanmuuttajalasten kanssa on palkitsevaa ja lapset kertovat heille heidän arkipäiväisistä asioistaan, joita tiimi sopivasti tiedottaa koko koulun laajuisesti. Koulussa halutaan pitää maahanmuuttajia ja eri taustakulttuureista tulevia oppilaita itsestään selvyytenä, eikä asiasta tehdä sen suurempaa numeroa.

Samat säännöt kaikille, perussäännöt kaikille; käytävällä ei juosta oli ihonväri mikä tahansa.

Koulun oppilaille olisi tärkeää, että eri kulttuureja sekä oppilaiden taustoja tuotaisiin enemmän esille esimerkiksi koulun juhlien yhteydessä, sillä eräs haastateltava kokee jokaisessa kulttuurissa olevan hyviä, arvostettavia asioita sekä opittavia tapoja.

Toiminnallisuus

Esimerkiksi opetusmateriaaleista Suomen Mielenterveysseuran materiaalit koetaan hyödyllisiksi haastateltavien mukaan, sillä niiden avulla perustunteita voidaan harjoitella kuvien ja näyttelemisen kautta. Poikien vahva kiinnostus liikuntaan sekä etenkin jalkapalloa kohtaan korostuu opinnäytetyön tuloksissa. Toiminnallisen tekemisen nähdään olevan monille maahanmuuttajaoppilaille mieleinen asia sekä oikea reitti oppimiselle.

Oppimistavoissa ja muissa täytyy ottaa huomioon, että lähtökohta pitää olla se ettei oppitunnit voi perustua pelkästään kieleen, kirjoitustaitoon ja lukutaitoon.

Yhteiset pelailuhetket oppilaiden kesken koulun pihalla tuo suomalaistaustaisia- ja maahanmuuttajaoppilaita yhteen. Tällaisia yhteisiä sisätiloja toiminnalliselle tekemiselle toivotaan lisää. Jalkapallo ja muut pallopelit nousevat kaikissa haastatteluissa merkittäväksi sosiaalisen kanssakäymisen väyläksi.

Kaverisuhteet

Maahanmuuttajaoppilaat ottavat mallia toisilta oppilailta kouluun liittyvistä rutiineista sekä oppivat toisiltaan uusia taitoja. Ystävien kesken pojilla korostuu hauskuuttajan ja urheilijan roolit. Maahanmuuttajaoppilaat pääsevät helpommin mukaan muiden oppilaiden toimintaan silloin, kun eri taustoista tulevia on vähemmän. Toisaalta, kun maahanmuuttajaoppilaat ovat enemmistönä luokassa niin se voi olla myös positiivinen asia.

Toisaalta kun on paljon kukaan ei ole yksin se erilainen. Tavallaan siitä erilaisuudesta tulee normi.

Opettajien välinen yhteistyö edesauttaa eri luokkien oppilaiden välistä kanssakäymistä. Lapsilla on oma luontainen kyky olla yhdessä, mutta esimerkiksi valmistavan luokan oppilaiden on ryhmänä vaikea sulautua yleisopetuksen oppilaiden kanssa yhteiseen tekemiseen esimerkiksi liikuntatunnilla.

Kyllä lasten pitää löytää toistensa katseet ja kehonkielen kautta kenen kanssa synkkaa.

Toisinaan opetusryhmät muodostuvat sellaiseksi, ettei siellä pääse olemaan oma itsensä. Sosiaalisen ympäristön peruspilarina on turvallisuuden tunne sosiaalisissa suhteissa. Tällöin myös opettajan läsnäolon merkitys kasvaa myös ryhmäytymisen kannalta, etenkin jos ryhmässä on paljon vaihtuvuutta. Sosiaaliset suhteet, eli kaverit sekä tutut koulun aikuiset, ovat tärkeitä maahanmuuttajaoppilaille.

5.2 Maahanmuuttajaoppilaan toimijuutta estävät tekijät

Haastattelun aineistosta nousi esille maahanmuuttajaoppilaan toimijuutta estäviä tekijöitä, joista muodostui seuraavat teemat: oppilaan tausta, kielitaito, koulun ja kodin yhteistyön puute, ympäristön ja henkilöstön vaihtuminen, tilojen sopimattomuus, asenneilmapiiri, resurssit sekä lainsäädäntö ja poliittiset päätökset.

Oppilaan tausta

Joidenkin oppilaiden rikkonainen tausta näkyy rutiinihakuisuutena sekä esimerkiksi levottomuutena lomien lähestyessä. Vahvasti rutiineja kaipaavien oppilaiden on haastavaa olla koulussa, joka peräänkuuluttaa itseohjautuvia oppilaita sekä elämyksellistä opetusta. Suomeen tullessaan maahanmuuttajaoppilaiden koulunkäyntitaidoissa on vaihtelevuutta ja joidenkin maahanmuuttajaoppilaiden katkonaiset koulutaustat näkyvät puutteina koululaisten taidoissa.

Turvallisuuden tunnetta ja sopeutumista voi haitata esimerkiksi oppilaan lähtömaan tapahtumat. Jos kotimaahan on jäänyt sukulaisia ja omaisia sodan keskelle, on oppilaalla jatkuva huoli heidän hyvinvoinnistaan ja tällöin rauhoittuminen koulunkäyntiin voi olla vaikeaa. Tunnetaitojen osalta maahanmuuttajaoppilaiden impulsiivisuus koetaan haasteena. Toisaalta tunnetaitoja harjoitellaan paljon koulussa. Tunteiden nimeäminen on usein haastavaa, sillä suomenkielistä vastaavaa tunnesanastoa tai siihen liittyviä käsitteitä ei löydy kaikista kielistä.

Ei välttämättä ole edes tunnesanoja, suurin piirtein enempää kuin nämä meidän perustunteet. On ne kyllä haastavia maahanmuuttajille, koska käsitteet voi olla tosi vieraita. Sellasta tunnepuhetta ei ole välttämättä ikinä kuullutkaan.

Maahanmuuttajaoppilaiden motorisiin taitoihin voi vaikuttaa heidän taustansa. Vaatetus voi muodostaa haasteita, etenkin maahanmuuttajataustaisilla tytöillä. Tämä voi vaikuttaa myös oppilaiden onnistumisen tunteeseen. Erilaisissa ympäristöissä tapahtuva liikkuminen sekä myös muut uudet toiminnan muodot voivat olla oppilaille täysin vieraita.

Saattaa olla, että tyttöjä ei niinkään rohkaista liikunnallisuuteen, että tytöt saattaa olla vielä yläkoulussa aika kömpelöitä ja just pelokkaita liikkumisen suhteen. Just johonkin puolapuille kiipeäminen tai uiminen. Se oman vartalon käyttäminen ei ole suinkaan niinkään tuttua. Sitten metsässä liikkuminen on ollut haastavaa, ainakin sellaisille, jotka ei ole ikinä käynyt.

Ja jos ei voi samalla metodilla sitä motorista taitoa osoittaa kuin suomalainen, niin ei siinä välttämättä koe niin onnistumisen tunnetta. Sitten ne osaa ajatella niin, ettei se onnistuminen niin meille kuulukaan, kun me ei voida tehdä sen kulttuurimme takia.

Jotkut oppilaat hakevat muiden hyväksyntää monin eri keinoin, eivätkä kyseiset keinot aina ole ne sallitut keinot. Nuoret kapinoivat ja nousevat perheen kulttuuria vastaan, esimerkiksi kouluun lähdetään huivi päässä, mutta koulussa se otetaan pois. Maahanmuuttajaoppilaiden keskenään ristiriidoissa olevat arvot kodin ja koulun välillä nousevat esille tuloksissa ja oppilaiden kerrotaan olevan kahden identiteetin välissä. Oppilaiden käytökseen voi vaikuttaa lähtömaan sukupuolien eroja korostava kulttuuri, jossa miessuku-

puolen kunnioittaminen on voimakasta. Toisissa kulttuureissa miehen kuuluu olla maskuliininen kulttuurinsa edustaja ja tällä voi olla vaikutusta koulunkäynnin sujuvuuteen tai konfliktien ratkomiseen.

Monelle tosi haastavaa ja ihan jo sellanen, että suurin osa opettajistahan on usein naisia, niin varsinkin pojille on haastavaa ottaa naiselta vastaan ohjeita, koska monissa kulttuureissa se mies on perheen pää.

Tyttöjen vapaus voi olla rajatumpaa ja erilaisempaa poikiin verrattuna. Tytöt ovat epävarmempia tulevaisuuden opintojen suhteen, mutta yläasteikäisillä pojilla on kiinnostusta jatko-opintoihin. Haastateltavan mukaan tytöt eivät myöskään juuri erotu oppilaista yksilöinä ja poikien kertomana tytöt pääsevät helpommalla, sillä heihin kohdistuneet odotukset eivät ole niin suuret.

Kielitaito

Maahanmuuttajaoppilaat tiedostavat oppilaan rooliin kuuluvat velvollisuudet, mutta heidän kulttuurinsa ja kielitaitonsa vaikuttaa siihen, kuinka paljon ne näkyvät käytännössä. Yläkouluikäiset maahanmuuttajaoppilaat ovat melko hyvin tietoisia omista vahvuuksistaan, mutta heidän joukossaan esiintyy usein alisuoriutumista. Heidän kielitaitoa saataan pitää puutteellisena, jonka johdosta heidät ohitetaan. Yhteisen kielitaidon puute vaikeuttaa maahanmuuttajaoppilaiden taitojen ja vahvuuksien esille tuomista. Haastateltavien mukaan oppilaiden osaamisen mittaaminen on vaikeaa, mikäli mittaaminen perustuu suomen kielen taitoon.

Musta tuntuu, että se on oppilaalle ja opettajalle yhtä vaikeeta että, oppilaallakin on sitä vaikeempi tietää ne omat taidot ja vahvuudet, jos ei niitä voi ilmasta, niin ne jää jotenki siinä mielessä jopa piiloon sekä opettajalta, että oppilaalta. Se menee se voimavara siihen, et miten mä just nyt tällä hetkellä tämän asian tekisin ja ilmaisen ja näin.

Maahanmuuttajaoppilaiden viestintä- ja vuorovaikutustaidoissa korostuvat puutteelliset suomen kielen taidot, jotka johtavat usein väärinkäsityksiin sekä väärinymmärtämiin sosiaalisissa tilanteissa. Kyseisiä tilanteita ratkotaan joskus sopimattomalla kielenkäytöllä tai fyysisellä kontaktilla. Suomen kielen oppimisen haasteisiin liittyy myös se, että oppilaat keskustelevat usein keskenään omalla äidinkielellään. Kielitaidon haasteet ovat nähtävissä prosessuaalisten taitojenkin osalta, sillä kielitaidon puute vaikuttaa myös muistamiseen esimerkiksi matematiikassa, jossa opittu asia muistetaan koulussa, kun se taas kotiläksyissä unohtuu. Kielitaidon haasteita esiintyy myös liittyen oppilaiden keskittymiskykyyn.

Helpompi muistaa oman kielen sanat ja ne oudotkin, nehän on aina spesiaalisanastoa siinä mielessä et se ei oo niin helppoo.

Lyhyempänä kykynä keskittyä tietenkin, koska opetus tulee ensinnäkin haastavammaksi, koska se ei tule omana äidinkielenä annettuna ja se aiheuttaa levottomuutta tai sitten uppoudutaan omiin ajatuksiin.

Oppilaan perheen kielitaidottomuudella on myös vaikutusta koulunkäyntiin. Lapset toimivat usein vanhempiensa tulkkina esimerkiksi terveydenhuoltopalveluissa tai sairaaläkäynnillä ja kouluun tuleminen saattaa jäädä siltä päivältä, vaikka itse käyntiin ei koko päivä kuluisikaan. Koulun ja perheen välinen vuorovaikutus tapahtuu esimerkiksi Wilma-järjestelmän kautta tai puhelimitse. Kyseisessä yhteydenpidossa aiheuttaa vaikeuksia vanhempien puutteellinen suomen kielen taito tai muun yhteisen kielen puute. Tämä saattaa aiheuttaa vaikeuksia jopa järjestää ensimmäinen tapaaminen yhdessä vanhempien kanssa.

Koulun ja kodin yhteistyön puute

Maahanmuuttajaoppilaiden vanhempien osallistuminen koulun vanhempainiltoihin koetaan haastavaksi. Joitakin vanhempia on vaikea saada vanhempainiltoihin, vaikka paikalle olisi hankittu myös tulkkeja. Ratkaisuna voisi olla, että koulu tai kaupunki järjestäisi lastenhoidon vanhempainillan ajaksi, monilapsisen perheen kotoa voi vanhempien olla vaikea lähteä. Wilma-järjestelmä koetaan myös vaikeaksi järjestelmäksi käyttää, mikä tekee yhteydenpidosta vaikeaa joillekin perheille.

Joku perhe saattaa mieltää lapsen koulukäynnin hänen omaksi asiakseen, eikä näin ollen puutu siihen, mikä näkyy kodin ja koulun välisessä yhteistyössä.

Ympäristön ja työntekijän vaihtuminen

Tuloksissa todetaan ympäristön muuttumisen vaikuttavan maahanmuuttajaoppilaan rooleihin. Esimerkiksi toisen työntekijän pitämän oppitunnin aikana oppilaat saattavat käyttäytyä huonommin, vaikka oman opettajan seurassa oppilaat ovat rauhallisia.

Voi olla sellaista, että välitunneilla sattuu ja tapahtuu, mutta sitten luokassa on rauhallista... Oma aikuinen, joka sanottaa ja säätelee asioita niin se helpottaa olemista, ettei ne roolit tuu niin helposti päälle.

Ympäristön vaihtuminen näyttäytyy haasteena oppilaiden rooleissa rutiinien muuttumisen sekä niihin liittyvien siirtymätilanteiden vuoksi. Esimerkiksi aikuisen vaihtuminen kesken koulupäivän on monille haasteellista, koska oppilaan täytyy hakea rajoja uuden ihmisen kanssa. Haasteita ilmenee myös siirryttäessä tehtävästä toiseen.

Tilojen sopimattomuus

Fyysinen ympäristö käsittää koulun kontekstia ajatellen koulurakennuksen ja siellä olevat eri tilat sekä oppimisen materiaalit ja muut käytettävissä olevat välineet. Koulurakennuksen suuri koko tuo haasteita maahanmuuttajaoppilaille, sillä se voi lisätä levottomuutta ja vähentää turvan tunnetta. Suuressa koulussa oppilaiden määräkin on suuri, joka voi olla monelle vaikeaa hahmottaa. Suuri koulurakennus voi myös nostaa koulun ja kodin välistä kynnystä yhteistyöhön. Vanhaan koulurakennukseen liittyy haasteita, jotka ovat nousseet esille nykyopetuksen vaatimissa olosuhteissa. Luokkahuoneet ovat liian pieniä oppilasmäärän nähden ja toimintaympäristö ei ole toimiva, sillä sitä ei pysty muokkaamaan tarpeen mukaan.

Ei oo niinku tiloja ja ope joutuu juoksee ympäri koulua, et mihinkähän tän porukan vois viiä.

Haastatteluista nousee esille, ettei opetus ilman omaa luokkahuonetta, saati pulpetteja tue maahanmuuttajaoppilaan koulunkäyntiä riittävästi.

Asenneilmapiiri

Yleinen Suomessa vallitseva asenneilmapiiri maahanmuuttajaoppilaita kohtaan nousi teemana esille haastatteluissa. Erään koulun maahanmuuttajataustaisten opettajien mukaan ilmapiiri on muuttunut. Pienten oppilaidenkin arvellaan tuntevan eräänlaista painetta ilmapiiristä johtuen.

Ja noi ite sanoo, että kyllä heille aika paljon huudellaan et menkää kotiin ja ihmiset saattaa jäädä tuijottaa jos puhuu omaa kieltään.

Mikäli samassa luokassa on paljon taustaltaan erilaisia oppilaita, saattaa tämä aiheuttaa riitoja heidän välillä. Erilaisista kulttuureista johtuvia ristiriitoja syntyy jonkin verran. Maahanmuuttajaoppilaille on omia ennakkokäsityksiä ja ennakkoluuloja.

Maahanmuuttajataustaiset lapset ei itse kovin helposti hyväksy niitä muita kulttuureita. He haluaa kyllä liittyä tähän kulttuuriin missä he elää ja hakee niitä suomalaisia ystäviä, mut he on hyvin kriittisiä muihin kulttuureihin.

Toki tosi tosi paljon koulussa jutellaan ja puhutaan. Sitten kun niitä selittää ja ne ymmärtää niin ne asenteet sit lientyy.

Perheen omasta ajattelutavasta voi kummuta ennakkoluuloinen suhtautuminen toisia kulttuureja kohtaan. Maahanmuuttajataustaiset nuoret nostavat paljon esille esimerkiksi sen kuka käyttää huivia ja kuka ei. Myös ”pakolainen” voi olla heidän kesken haukkumana, vaikka itse olisi perheestä, jossa on pakolaistaustaiset vanhemmat. Hierarkkisuus näkyy haastateltavan mielestä perheiden kulttuurissa selkeästi ja maahanmuuttajien välistä rasismia ilmenee.

Oppilaiden taitojen tukeminen suomalaisessa koulukulttuurissa nousee esille haastattelun tuloksissa.

Meidän koulukulttuuri on semmosta että me ei päästetä heitä ylpeilemään sillä mitä he jo osaavat. Heillä on valtava repertuaari taitoja siellä olemassa, joita me ei tässä isossa kouluyhteisössä osata tuoda tarpeeksi esille. vaikka mitä taitoja tullut elämän matkan varrella, niin ne ei pääse mun mielestä tarpeeksi esille.

Maahanmuuttajataustaisia oppilaita voitaisiin tukea paljon enemmän, esimerkiksi integroimalla valmistavan luokan oppilaita ihan alusta lähtien yleisopetuksen ryhmiin. Joillakin työntekijöillä on kynnys ottaa maahanmuuttajaoppilaita luokkiin.

Mun täytyy muuttaa täysin ohjeistus, mun pitää valita liikkatunnille sellaiset pelit, että ne ymmärtää ohjeet. Ei tarvii! Kun kyse on nimenomaan siitä, että me sekotetaan, integroidutaan toisiimme.

Mallia voitaisiin ottaa oppilaiden kesken puolin ja toisin. Maahanmuuttaja suomalaistaustaisesta ryhmäkäyttäytymisestä ja suomalaistaustainen esimerkiksi maahanmuuttajan urheilu- tai käsityötaidoista. Suurin ongelma tämän toteutumisessa on aikuisten rajoittuneessa ajattelutavassa eri kulttuureja kohtaan.

Resurssit

Oppilashuollon resurssit jakautuvat epätasaisesti. Toisella paikkakunnalla koetaan, että maahanmuuttajaoppilaiden suurta määrää ei huomioida oppilashuollon resursseissa ja toisella taas palvelut ovat kohtuullisesti saatavilla. Tarve koulupsykologin ja koulukuraattorin palveluille on olemassa, mutta tätä ei välttämättä ole huomioitu tarpeen, vaan ainoastaan koko koulun oppilasmäärän mukaan. Tämän vuoksi koetaan, ettei tuki ole riittävä tai saatavilla.

Tulkkeja on saatavilla hyvin ja niitä käytetään tarpeen tullen oppilaan asioiden käsitteilyssä, mutta niiden käyttäminen voi olla jollekin koululle myös taloudellinen rasite. Tulkista huolimatta saattaa tulla väärinymmärryksiä. Tulkin kielitaito ei riitä koulussa käytävään erikoissanastoon tai koulun työntekijälle tulee tunne, ettei tulkki ole kääntänyt kaikkea sanottua. Tämä koetaan toisinaan ongelmallisena. Tulkin käyttö ei kuitenkaan ratkaise äkkiä ilmeneviä, päivittäisiä, kielestä johtuvia tilanteita. Tällaiseen nopeaan tiedon vaihtamiseen ei ole keinoja. Työntekijöiden omien puhelimien käyttö työasioiden hoitamiseen koetaan ongelmalliseksi.

Meillä ei ole omia työpuhelimia ja mä olen aina antanut oman numeron ja aina soitellut omaa laskuun vanhemmille, koska ei he välttämättä osaa lukea suomen kieltä Wilmasta. Se vaatii sen, että niillä on ollut mun oma numero. Nopeaan tiedon antamiseen siirtämiseen ei ole mitään keinoja.

Erityisopetuksen oppilaiden integroiminen yleisopetuksen luokkaan näyttäytyy haasteellisena, mikäli luokassa ei ole tarpeeksi avustajia oppilaiden ja opettajan tukena. Opettajien ja luokan aikuisten on mahdotonta tällöin huomioida erikseen maahanmuuttajaoppilaan tarpeita. Joissakin kouluissa päätöksiä on tehty tarpeen mukaan ja koulu on budjetoitu valmistavalle luokalle avustajan, joka on mukana luokan opetuksessa päivittäin.

Isossa luokkaryhmässä opettajan mahdollisuudet muistaa kunkin oppilaan omat vahvuudet ovat minimaaliset. Tämän vuoksi oppilaiden voimavarojen käyttäminen opetuksessa on rajallista. Pienemmässä ryhmässä on helpompi muistaa kunkin oppilaan vahvuudet ja haasteet huomioiden ne opetuksen sisällössä.

Sopivien opetusmateriaalien valmistamiseen on rajatusti aikaa opetuksen sisällä ja jotkut opettajista (ammattilaisista) toimivat ainoastaan niillä valmiilla materiaaleilla, joita koululla on tarjota. Ylimääräistä budjettia ei ole, mutta lisätarvikkeisiin on budjetoitu sama summa jokaiselle opettajalle.

Lainsäädäntö ja poliittiset päätökset

Säädökset estävät saamasta oppilaista tietoa, josta voisi olla hyötyä koulun toimijoille. Oppilaiden taustasta ei välttämättä tiedetä paljoa varsinkaan silloin, kun vanhemmat eivät tuo lapsestaan tai perheensä tilanteesta asioita esille. Vaikka nykyinen opetussuunnitelma painottuu toiminnallisuuteen, paikallaan istumista on paljon, mikä voi olla monille oppilaille haastavaa.

Maahanmuuttajataustaiset oppilaat täytyisi huomioida luokan koossa sekä resurssoinnissa niissä kouluissa, joissa heitä on. Tällä hetkellä kyseinen asia ei näy millään tavoin. Mahdollisimman nopea maahanmuuttajaoppilaiden integrointi siihen luokkaan, jossa opinnot myös jatkuvat, edistäisi heidän sopeutumistaan. Raja on häilyvä sen suhteen, miten maahanmuuttajaoppilaat jakautuvat valmistavan ja yleisopetuksen suhteen.

Nyt meillä on sellainen tilanne, että meillä on oppilaita, joiden mun mielestä kuuluisi olla yleisopetuksessa. Puhuvat suomea niin hyvin. Sitten taas yleisopetuksessa on sellaisia, joiden kuuluis heidän mielestä olla valmistavassa luokissa, ettei osaa niin hyvin.

Kansanedustajien joukkoon toivotaan enemmän maahanmuuttajataustaisia tai että heillä tulisi olla enemmän kontaktipintaa ruohonjuuritasolle.

6 Maahanmuuttajaoppilaan mielen hyvinvoinnin edistäminen perusopetuksessa

Maahanmuuttajaoppilaiden kanssa työskentelevälle toimijuuden käsitteen ymmärtäminen antaa työkaluja mielen hyvinvoinnin edistämiseksi (Valkonen 2017: 3–11). Hyvä mielenterveys nähdään voimavarana, jolloin ihminen pystyy näkemään elämänsä positiivisena sekä solmimaan ja ylläpitämään sosiaalisia suhteita. Hän kykenee lisäksi toimimaan tuottavasti ja luovasti yhteisönsä jäsenenä. Yksilöllinen kasvu ja kehitys muokkaavat mielenterveyttä läpi elämän, kuten myös sosiaaliset ja vuorovaikutukselliset tekijät. Myös yhteiskunnassa vallitsevat rakenteelliset tekijät vaikuttavat mielen hyvinvointiin. Maahanmuuttajien osalta kyseisiin tekijöihin liittyy muutosprosessin johdosta haasteita, jonka takia mielenterveyden edistäminen nähdään keskeisenä osana heidän osallisuuttaan, hyvinvointiaan sekä terveyttään. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2018c.)

Opinnäytetyön tulosten perusteella maahanmuuttajaoppilaan toimijuutta tukevia tekijöitä ovat ammattilaisen antama tuki sekä ammattitaito, oppilas ja perhe, koulun ja kodin välinen yhteistyö, kulttuurisensitiivisyys, toiminnallisuus sekä kaverisuhteet. Tulosten perusteella voidaan osoittaa merkittävimpien haasteiden maahanmuuttajaoppilaiden toimijuudelle löytyvän seuraavista tekijöistä: oppilaan tausta, kielitaito, koulun ja kodin yhteistyön puute, ympäristön ja työntekijän vaihtuminen, tilojen sopimattomuus, asenneilma-
piiri, resurssit sekä lainsäädäntö ja poliittiset päätökset.

Opinnäytetyöntuloksissa korostuivat eniten ammattilaisen antama tuki ja ammattitaito maahanmuuttajaoppilaan toimijuutta edistävissä tekijöissä. Katherine Wearen (2000) mukaan ihmissuhteet ovat yksi tärkeistä tekijöistä psyykkisen ja sosiaalisen terveyden edistämiseksi koulun kontekstissa. Oppilaiden ja opettajien vuorovaikutussuhteet nähdään tukea tarjoavina sekä tarpeellisina koulusuoriutumisen näkökulmasta. Opettaja on myönteinen roolimalli oppilaille, jolla tulee olla tietoa mahdollisista haasteista, jotta hän osaa tarjota riittävän tuen sitä tarvitsevalle. On myös tärkeää, että opettajalla on itsellään mahdollista saada tukea esimerkiksi oppilashuollon puolelta. Positiivisen mielenterveyden turvaaminen tulisi olla kaikkien saavutettavissa. (Terveyden ja hyvinvoinninlaitos 2013: 11–12.) Taskinen (2017) korostaa tutkimuksessaan opettajan roolin tärkeyttä rohkaisijana sekä kannustajana yhteistyötilanteissa. Kyseinen rooli on tärkeä, sillä rohkeudessa käyttää kieltä on eroja maahanmuuttajaoppilaiden kesken (Taskinen 2017: 183.) Kyseinen näkökulma, liittyen rohkeuteen kielen käytössä, tukee opinnäytetyön tuloksia.

Opettajien roolin tärkeys ja työn vaativuus mielenterveyden edistäjänä tarkoittaa myös jatkuvaa kouluttautumista. Kulttuurisen taustan huomioiminen nousi esille opinnäytetyön tuloksissa toimijuutta tukevana tekijänä ja sitä korostettiin myös aiemmissa tutkimuksissa (Pooremamali & Persson & Eklund 2011: 118). Työntekijän tulee olla tietoinen omista asenteistaan sekä uskomuksistaan (Darawsheh & Chard & Eklund 2015:17). Monikulttuurisessa kontekstissa työskentelevän ammattilaisen tulee tarkastella omia käsityksiään koskien kasvatusta, perhettä, lapsen ja vanhempien oikeuksia sekä velvollisuuksia. Maahanmuuttajataustaisen perheen ja koulun välisessä yhteistyössä nämä kyseiset, mahdollisesti erilaiset käsitykset, nousevat esille. (Säävälä 2013: 130–131.)

Maahanmuuttajaoppilaan yhtenä toimijuutta estävänä tekijänä ilmeni useassa kohdassa opinnäytetyön tuloksissa kielitaito. Kielitaito on yksi keskeisimmistä tekijöistä, jonka eri alojen ammattilaiset kokevat haastavaksi maahanmuuttajien parissa työskennellessään (Rask & Castaneda & Schubert 2016: 197). Tämän vuoksi on eduksi, että maahanmuuttajataustaisten opettajien sekä muiden työntekijöiden määrä on kasvamassa. Tällöin on mahdollisuus siihen, että kielitaidon puutteen merkitys tulee muuttumaan ja monikielisydestä tulisi arkipäiväisempää. On myös osoitettu, että lapsen äidinkielen arvostus ja sen opettaminen lisäävät lapsen myönteistä suhtautumista itseensä, kasvattavat itsetuntoa sekä ovat kytköksissä lapsen identiteetin kehittymiseen (Paavola & Talib 2010: 230–231).

Kielenoppimisen kehityksessä lapsi oppii ensikielensä, joka on usein myös äidinkieli. Maahanmuuttaja joutuu opettelemaan ympäristössään puhuttavan ja käytettävän toisen kielen. Nuoremmilla oppilailla toisen kielen oppimistapa perustuu havainnointiin ja on spontaania, vanhemmat oppilaat opiskelevat tietoisemmin. Iästä riippumatta oppiminen tapahtuu osallistumalla toimintaan sekä pitämällä yllä aktiivista vuorovaikutusta. Jos lapsen taustalla on monikielisyttä, se edistää uuden kielen oppimista. Usein maahanmuuttajaoppilas on monikielinen ja arjessa kielen käyttö on toiminnallista. Kieltä käytetään monipuolisesti ja luonnollisesti sekä tiettyyn kontekstiin sidottuna. Kieli on osa identiteetin rakentumista. (Arvonen & Katva & Nurminen 2016: 45–50.)

Mielen hyvinvoinnin kasvattamiseksi lapsi ja nuori tarvitsee johdonmukaisuutta ja rajoja omassa kasvussaan. Kokemukset oman elämän sekä ympäristön hallinnasta edistävät turvallisuuden kokemista. Turvallinen ympäristö luo lapsen ja nuoren identiteetin kasvulle hyvän perustan. (Toivio & Nordling 2013: 102–103.) Lapsi tai nuori ei omaksu passiivisesti rooleja, tapoja tai asenteita länsimaisilta ikätovereilta eikä myöskään omaan

kulttuuritaustaan peilaten, vaan etsii omaa tietään ja tapoja olla vuorovaikutuksessa ympäristöönsä (Arvonen & Katva & Nurminen 2016: 50). Ystävyys- ja kaveruussuhteet ovat etenkin nuorelle erittäin merkityksellisiä, ryhmään sisälle pääseminen ja ryhmään kuuluminen ovat edellytys nuoren itsenäiseksi kasvamiselle. Useissa tutkimuksissa on esitetty, että vähemmistöön kuuluvilla lapsilla ja nuorilla saattaa oma erilaisuus lisätä itsetunto-ongelmia. Tämän vuoksi on tärkeää, että nuorella on mahdollisuus kuulua vertaisryhmään itsetuntonsa vahvistamiseksi sekä identiteetin rakentumisen turvaamiseksi. Se kuinka muut ihmiset kokevat ja näkevät ryhmän, johon nuori kuuluu, on sidoksissa suoraan nuoren omaan itsearvostukseen; nuori kokee itsensä ryhmänsä kautta. (Toivio & Nordling 2013: 103–104; Keltikangas-Järvinen 2016: 58–61.) Vaikka itsenäistyminen on yksi tärkeimmistä nuoruuteen liitettävistä tavoitteista, saattaa maahanmuuttajataustaisilla nuorilla itsenäistyminen näyttäytyä toisella tavoin. Perheyhteisöllisyys jatkuu nuoruudesta aikuisuuteen eikä tavoitteena edes ole länsimainen tapa irtaantua omasta lapsuuden perheestä (Arvonen & Katva & Nurminen 2016: 51.)

Opinnäytetyön tulokset lasten ja nuorten rooleista perheessä ovat saman suuntaisia kuin muissa tutkimuksissa. Etenkin pakolaisperheissä on huomioitavaa, että vanhempien mahdollinen traumatisoituminen sekä kuormittuminen voi vaikuttaa heidän kykyynsä huolehtia heille kuuluvista rooleistaan perheessä. Tämä saattaa johtaa lasten liialliseen vastuunottamiseen perheen asioista, mikä voi vääristää rooleja ja aiheuttaa ristiriitoja. Perheen, koulun ja ystävien arvot saattavat myös olla ristiriidassa keskenään, mikä voi aiheuttaa erimielisyyksiä. Kahden kulttuurin välissä oleminen sekä ulkopuolisuuden kokemusten käsitteleminen voi johtaa nuorilla maahanmuuttajilla vaikeuksiin identiteettikehityksen osalta. Suojaavina tekijöinä mielenterveyden kannalta nähdään esimerkiksi perinnölliset tekijät, varhaiset turvalliset ihmissuhteet, korkea älykkyys, uskonnollisuus, kyky itsesäätelyyn tai tukea tarjoavat ihmissuhteet. (Lehti & Sourander 2016: 770.)

Opinnäytetyön tulokset osoittavat maahanmuuttajataustaisten perheiden yrittäjähenkisyyttä yhteisöllisyyden näkökulmasta. Lisäksi vastavuoroisen oppimisen tärkeys oppilaiden välillä korostuu. Työikäinen maahanmuuttajataustainen henkilö integroituu parhaiten yhteiskuntaan työllistymisen kautta. Oman osaamisen hyödyntäminen sekä työllistyminen ovat haastavia toteuttaa uudessa kotimaassa. Yrittäjyys tarjoaa tähän potentiaalisen mahdollisuuden. Yrittäjyyden kautta maahanmuuttajataustainen henkilö tarjoaa myös suomalaistaustaiselle oman kieli-, kulttuuri- ja yrittäjäosaamisensa. (Keisala-Kaeseja 2018.) Henkilön toimintahistorian tunteminen sekä sen mahdollinen käyttö opetuk-

sessä nähdään edistävänä tekijänä maahanmuuttajaoppilaan toimijuuden kannalta. Aikaisemmissa tutkimuksissa sen myös todettiin edistävän kotouttamista (Werge-Olsen & Vik 2012: 540).

Keräämällä tietoa henkilön toimintahistoriasta sekä kartoittamalla ja havainnoimalla arjen toimintoja toimintaterapeutti tuo näkyväksi tavoitteita, joita tarvitaan toimijuuden toteuttamiseksi ja siten lisää ihmisen omaa ymmärrystä hänelle ominaisista tavoista toimia. Toimintaterapeutti mahdollistaa ihmisen toimijuutta ja toiminnasta suoriutumista helpottamalla ja muokkaamalla tehtäviä ja toimintaa hänelle sopivaksi. Tämä tapahtuu esimerkiksi toiminnan ja tehtävien analysoimisen kautta, joka on toimintaterapeutille luonteva työtapaa (Creek: 2010: 205–240). Toimintaterapeutti ymmärtää ihmistä toiminnan kautta. Hän näkee ihmisen toimijana ja osallisena omassa yhteisössään. Tilanteessa, jossa ihmisen toiminta on epätasapainossa, voidaan toimintaterapeutin osaamisen ja ymmärryksen avulla vahvistaa ihmisen toimijuutta hänelle merkityksellisessä tai tarpeellisessa toiminnassa saavuttaen toiminnallista tasapainoa.

Vanhempien osallisuuden on todettu vaikuttavan positiivisesti lasten koulunkäyntiin. Monet tutkimukset osoittavat tämän vahvistavan lapsen itsesäätelytaitoja, luovan myönteistä ilmapiiriä kouluun, parantavan oppilaiden koulumenestystä, vähentävän poissaoloja, lisäävän työorientaatiota sekä nostavan kouluttautumistavoitteita. Haasteita koulun ja kodin väliseen yhteistyöhön tuo viestintäongelmat. (Terveystieteiden tutkimuskeskus 2013: 50–51.) Vanhempien koulutustaustan vaikutus lapsen koulunkäyntiin, yhteisen kielen puuttuminen vanhempien ja koulun välillä sekä vaikeudet viestintämenetelmien, esimerkiksi Wilma-järjestelmän käytössä, näkyvät haasteina opinnäytetyön tuloksissa. Säävälän (2013) mukaan koulun ja kodin monikulttuuriseen vuorovaikutukseen vaikuttavat erilaiset ymmärrykset kodin ja koulun työnjaosta ja kasvatuksesta, asenteet ja syrjintä sekä puutteellinen tieto ja kieli. Käsitys pysyvistä ja eheästä kasvatuskumppanuudesta ja vuorovaikutuksesta kodin ja koulun välillä todetaan olevan itsestänselvyys harvoille maahanmuuttajille, monille se on uusi asia. Vanhemmat suhtautuvat positiivisesti yhteydenpitoon koskien lapsensa koulunkäyntiä, mutta kokivat silti epävarmuutta kodin ja koulun välisen yhteistyön eri vaihtoehtojen kanssa. Ymmärrys mitä heiltä odotettiin sekä miten viesteihin koululta tulisi reagoida, jäi usein epäselviksi. Vanhempien omat positiiviset koulukokemukset nähdään myös vaikuttavan vahvistavasti yhteistyön sujuvuuteen. (Säävälä 2013: 117– 119.)

Maahanmuuttajataustaisten vanhempien arvostus koulutusta kohtaan on näkökulma, joka korostui opinnäytetyön tuloksissa sekä muissa tutkimuksissa. Heigl ym. (2011) on

tutkimuksessaan todennut, että lapsille halutaan parempaa kuin mitä heillä itsellään on ollut (Heigl ym. 2011: 41). Vieraskieliset vanhemmat haluavat tietoa suomalaisesta koulutusjärjestelmästä ja on normaalia, ettei heillä ole käsitystä koulun eri työntekijöiden rooleista. Itsestäänselvyydet tulee avata ja selittää vanhemmille. Erityisesti kehitysmaista tuleville maahanmuuttajille omat verkostot ovat erittäin tärkeä sosiaalisen tuen muoto. Oman kieliryhmän sisällä toteutettavat vanhempainillat tulkin läsnäollessa nähdään toimivana ratkaisuna. Henkilökohtainen kutsu kyseiseen tapahtumaan, joka tapahtuu yhteistyössä mahdollisen maahanmuuttajayhdistyksen kanssa, edistää vanhempien osallistumista. Pienempien sisarusten mukanaolon salliminen sekä lastenhoidon mahdollistaminen alentavat vanhempien osallistumisen kynnyksiä. (Säävälä 2013: 128.) Lastenhoidon järjestäminen vanhempainiltoihin vanhempien osallistumisen lisäämiseksi ilmenee myös opinnäytetyön tuloksissa.

Aikaisempi tutkimus nostaa esille asiakkaan käsityksen nähdä ammattilainen auktoriteettisena henkilönä sekä miten käsitykset yksillöllisyydestä ja yhteisöllisyydestä eroavat eri ihmisten kesken (Pooremamali & Persson & Eklund 2011: 117–118.) Auktoritatiivisuus mainitaan myös opinnäytetyön tuloksissa. Säävälän mukaan (Säävälä 2013) kasvatuskäsitykset ovat varsin monitahoisia, nykysuomessa lapsilähtöinen ajattelu voi erota maahanmuuttajan aikuislähtöisestä ajattelutavasta. Yhteisökeskeisestä maailmasta käsin voi maahanmuuttajavanhemman olla haastavaa käsittää lapsen omien toiveiden painoarvoa koulunkäynnissä. Tätä kyseistä toimintatapaa ja arvoja tulisi näin ollen selittää enemmän huoltajille, jotta he ymmärtäisivät sen taustat, vaikka eivät niitä hyväksyisikään. (Säävälä 2013: 121–122.)

Hierarkkinen valtasuhde kuvaa useimpien vieraskielisten vanhempien suhdetta koulun työntekijöihin. Työntekijällä ajatellaan olevan valtaa, tietoa ja arvostusta, vaikka hän näkeekin itsensä enemmän tuen ja avun tarjoajana, dialogisuutta tavoitellen. Maahanmuuttajavanhemmat saattavat valtahierarkian uskossa suostua kaikkeen mitä neuvotteluissa käydään läpi tai sitten suhtautuvat ehdotettuun kielteisesti. Luottamuksen rakentaminen kodin ja koulun välillä tarkoittaa kasvotusten tapahtuvaa, avointa vuorovaikutusta ja viestintää. (Säävälä 2013: 126–127.) Lapsen käyttöä tulkkina koulun ja kodin välisessä yhteistyössä ei tulisi hyväksyä. Kyseisessä tilanteessa lapsi joutuu haastavaan välikäteen sekä voi tarpeen tullen muokata saamiensa viestejä. Keskustelut, joissa tulkki on mukana, vaativat kokemusta ja harjoittelua sujuakseen. Vieraskieliset vanhemmat saattavat pelätä yksityisasioidensa paljastumista samaan kulttuuriin kuuluvalla tulkilla, joten on ensiarvoisen tärkeää tuoda esille tulkkejakin sitova vaitiolovelvollisuus. (Säävälä 2013: 129.)

Koulurakennukseen liittyvät haasteet näkyvät opinnäytetyön tuloksissa. Uuden opetus suunnitelman myötä oppimisympäristö on muuttunut. Suurimpina muutoksina nähdään olevan monimuotoinen oppiminen, mikä tarkoittaa liikkumista eri ympäristössä, yhteisopettajuutta, työskentelyä pareina ja ryhmissä, joissa henkilömäärät vaihtelevat 2–40 oppilaan välillä. Koulun tilojen täytyy olla muuntautumiskykyisiä, sillä työskentely on dynaamista sekä liikkuvaa ja oppilaat ovat aktiivisia toimijoita. (Oksanen 2017.) Opinnäytetyön tulosten perusteella vaihtuva ympäristö sekä siihen liittyvät uudet rutiinit haastavat maahanmuuttajaoppilaan toimijuutta. Tämä näkyi oppilailla roolien muuttumisena ja johti usein levottomuuteen. Ympäristön muuttumiseen liittyi usein työntekijän vaihtuminen, jolloin tapahtumassa oli näin ollen useampi muuttuva tekijä. Pysyvät rutiinit, jossa ihminen pystyy ennakoimaan tulevaa auttavat turvallisuuden tunteen saamiseen (Creek 2014: 38).

Opetusmateriaalissa tulisi huomioida moninaisuus ja sen tulisi palvella eritaustoista tulleita ihmisiä välttämällä stereotyyppisiä mielikuvia eri kulttuureista tai maailmankatsomuksista (Paavola & Talib 2010: 230–231). Suunta on jo tämä, mutta opetusmateriaalin uusiutuminen riittävän nopeassa tahdissa on usein taloudellisista resursseista kiinni. Opinnäytetyön tuloksissa kävi ilmi, että resurssien puutteessa työntekijöiden käyttämä aika opetusmateriaalien valmistamiseen jäi vähäiseksi. Paavola ja Talib (2010) nostavat tärkeäksi asiaksi henkilökunnan kouluttamisen ja esittävät huolellisen dokumentoinnin edistävän monikulttuurisen toiminnan ja koulutuksen edistymisen seurantaan sekä arviointia (Paavola & Talib 2010: 234).

Yleisesti rasistisen ajattelutavan taustalta löytyy tunnusmerkkeinä epävarmuus, pelko oman identiteetin menettämisestä sekä uhkan tunne jostakin vieraasta ja tuntemattomasta. Nämä tunteet ovat yhteydessä omaan kyvykkyyden tunteeseen ja siihen millaisia odotuksia ihminen asettaa kohtaamansa, tuntemattoman henkilön, oletettuun kyvykkyyteen. Myös tottumuksen puute ja kontaktien vähyyden aiheuttavat kielteisiä tunteita ja asennetta. On kuitenkin osoitettu, että asenneilmapiiriin ja ennakkoluuloihin on mahdollista vaikuttaa. Myönteisemmän asenneilmapiirin luomiseksi ja vähemmän ennakkoluuloisen asenteen saamiseksi tarvitaan tiedon lisäämistä kantaväestölle tai enemmistölle, altistusta vuorovaikutustilanteisiin sekä yhteistyön tekemistä toistemme kanssa. Rasismin vähentämiseksi haastavaksi nämä keinot tekevät sen, että ennen muuta keskinäisen yhteydenpidon ja kontaktin tulisi olla vapaaehtoista. Lisäksi ihmisten tulisi olla mahdollisimman tasa-arvoisessa suhteessa toisiinsa. Yhtenä taustatekijänä maahanmuuttajien kes-

kinäiseen rasismiin sekä enemmistön harjoittamaan rasismiin, on esimerkiksi mahdollinen kilpailutilanne tai jos eri ryhmien välillä on olemassa aikaisempia ristiriitoja. (Säävälä 2016: 114–122.)

Opinnäytetyön tuloksissa nousi esille toive siitä, että päättävissä elimissä tulisi olla suuremmassa määrin maahanmuuttajataustaisia ihmisiä. Poliittisilla päättäjillä tulisi olla arjen tasolta tietoa siitä mitkä asiat tukevat tai estävät maahanmuuttajataustaisten henkilöiden mielen hyvinvointia. Toimijuuden sekä yhteiskunnallisen osallisuuden kannalta lapsilla ja nuorilla tulisi olla heidän jokapäiväisen arjen tasolla mahdollisuus vaikuttamiseen, valintojen tekemiseen sekä kokemuksia kuulumisesta omiin yhteisöihinsä. Näin heillä olisi mahdollisuus kasvaa sellaisiksi toimijoiksi, jotka aktiivisesti ovat mukana vaikuttamassa yhteiskunnan päätösten teossa sekä lainsäädännössä.

Tähän kuitenkin vaikuttavat useat tekijät ja aikuisen tukea tarvitaan, jonka esimerkiksi Elina Stenvall (2018) on tuoreessa tutkimuksessaan havainnut. Vaatii aikuisilta taitoa huomata lapsen kyvyt ja lapselle merkitykselliset asiat ja toiminnot, osata vahvistaa lasten voimavaroja ja sitä myöten toimijuutta. Saavuttaakseen tämän on Stenvallin mielestä tärkeitä kohdata lapsi samalla tasolla aikuisen kanssa ja se vaatii aikuiselta uskallusta heittäytyä dialogiin. Aikuisten osana on tukea lasten kyvykkyyttä ja nähdä heidät taitavina toimijoina, mutta kuitenkin muistettava heidän erityislaatuutensa ja kehittymättömyytensä aikuisiin verrattuna. Lasten arjen määrittely laaja-alaisesti ja heidän arkisen toiminnan arvostaminen lisää lasten vaikutusmahdollisuuksia, mikä näkyy ensin lähipiirissä. Laajempaan toimijuuteen kannustamalla se heijastuu koko yhteiskuntaan. Tasa-vertaiseen yhteiskunnan jäsenyyteen Stenvallin mukaan tarvitaan osallisuuden ja toimijuuden yhteen liittämistä sekä erilaisten omien valintojen tekemistä ja tarjottujen mahdollisuuksien yhteen kietoutumaa. (Stenvall 2018: 146.) Lapsen kokemus vahvasta kuulumisesta omiin lähiyhteisöihinsä ruokkivat myös lapsen ja nuoren myöhempää osallisuutta koko yhteiskuntaan. Lähiyhteisöissä saadut kokemukset omasta osaamisesta, vaikuttamisesta sekä annetuista mahdollisuuksista olla mukana edistävät tätä. (Stenvall: 2018 147–152.)

7 Pohdinta

Opinnäytetyön tarkoituksena oli kartoittaa tekijöitä, jotka vaikuttavat maahanmuuttajaoppilaiden toimijuuteen koulussa. Tavoitteena oli maahanmuuttajaoppilaan mielen hyvinvoinnin edistäminen. Opinnäytetyön aineisto kerättiin haastattelemalla neljää perusopetuksen työntekijää, joilla on kokemusta sekä vankka ammattitaito maahanmuuttajaoppilaiden parissa.

Tarkastelimme opinnäytetyössämme maahanmuuttajaoppilaiden toimijuutta perusopetuksen toimijoiden näkökulmasta tuottaaksemme tietoa, jota maahanmuuttajaoppilaiden kanssa työskentelevät ammattilaiset voivat hyödyntää omassa työssään vahvistaakseen lapsen ja nuoren osallisuutta. Olemme tietoisia, että maahanmuuttajaoppilaiden toimijuudesta saa ensisijaista tietoa heiltä itseltään. Käytettävissä olevat resurssit huomioiden meillä ei ollut mahdollisuutta toteuttaa kyseistä lähestymistapaa. Perusopetuksen toimijoiden näkökulma on vain osa lasten toimijuuden kokonaisuutta, mutta varsin tarpeellinen ja ajankohtainen aihe kartoitettavaksi.

Toimijuuden modaliteettimalli ottaa huomioon toimijuuden prosessuaalisuuden. Toisin sanoen modaliteetit muuttuvat, vaikuttavat toisiinsa ja ilmenevät eri tavoilla. (Jyrkämä 2008: 196.) Maahanmuutolla voi olla seurauksia modaliteetteihin, jolloin toiset voivat osaltaan heiketä, kun taas toiset voivat vahvistua. Toimijuutta täytyy tarkastella muuttuvana prosessina. Tilanteessa, jossa henkilöillä ei ole yhteistä kielitaitoa tulee ottaa huomioon ihmisen kyky ja halu osallistua. Näin ollen toimijuuden kontekstuaalisuus, eli sen kiinnittyminen aikaan, paikkaan ja tilanteeseen täytyy huomioida. Maahanmuuttajaoppilaiden, kuten myös kaikkien lasten ja nuorten toimijuutta tarkastellessa tulee myös ottaa huomioon heidän kehitystehtävänsä, jotka tekevät toimijuudesta alati muuttuvaa sekä rakentuvaa.

Inhimillisen toiminnan malli (MOHO) muodostaa dynaamisen kokonaisuuden, jossa ihmisen sisäiset tekijät ja ulkoiset ympäristötekijät linkittyvät toisiinsa ja ovat vuorovaikutuksessa keskenään (Fisher & Parkinson & Haglund 2017: 96). Toimijuuteen sisältyy vuorovaikutuksellisuus, jossa muut ihmiset määrittelevät meidän toimijuutta (Jyrkämä 2008:196). Sosiaalinen ympäristö eli luokkakaverit ja koulun työntekijät voivat kannustaa maahanmuuttajaoppilasta osallisuuteen. Kyseinen tilanne on vastavuoroinen, jossa kaikille osapuolille tarjoutuu myös mahdollisuus vuorovaikutukseen ja toisilta oppimiseen.

Toimijuuden modaliteettimalli ottaa huomioon sen, ettei toimijuus ole pois suljettavissa vaan käsitys omasta toimijuudesta säilyy koko elämän ajan (Jyrkämä 2008: 196). Maahanmuuttajan toimijuutta tarkastellessa on tärkeää huomata toimijuuden jatkumo. Vaikka ympäristö ja arjen toiminnot ovat muuttuneet, niin kuitenkin toimijuus ei ole katkennut missään vaiheessa. Täten on tarpeen kuunnella maahanmuuttajaa itseään ja sitä minkälainen hänen toimijuutensa on ollut aikaisemmin ja minkälaisena hän näkee sen tulevaisuudessa. Toiminnallinen identiteetti kuvaa maahanmuuttajaoppilaan omaa käsitystä itsestään ja sitä minkälaiseksi toimijaksi hän haluaa tulla. Näin ollen myös inhimillisen toiminnan malli ohjaa ammattilaisia selvittämään henkilön tulevaisuuden toiveita ja odotuksia sekä mahdollistamaan hänen osallistumisestaan mielekkäisiin toimintoihin.

Toimijuuden modaliteettimalliin kuuluu myös merkityksellisyys sekä kokemuksellisuus, sillä jossain tapauksissa se voi olla joutilaana olemista tai aktiivista tekemistä (Jyrkämä 2008: 196). Näin ollen se sisältää, aivan kuten inhimillisen toiminnan malli, yksilön subjektiivisuuden eli oman kokemuksen. Tutkimuksessaan myös Elina Stenvall (2018) muistuttaa, että lapsen toimijuus nähdään liian usein ainoastaan aktiivisen osallistumisen ja tekemisen näkökulmasta. Näin ei tulisi olla ja tähän onkin jo nähtävissä muutosta. On ymmärretty, että lapselle tulee antaa tilaa olla ja ajatella. Kokemus osallisuudesta lähtee lapselle merkityksellisestä toiminnasta, kipinästä, joka laittaa lapsen toimimaan ja vahvistaa näin lapsen toimijuutta. (Stenvall 2018: 147–152.)

Toimijuuden teoreettinen ymmärtäminen on vaativaa ja on ollut merkityksellistä perehtyä siihen kahden teoreettisen kehyksen kautta. Toimijuuden modaliteettimallin ulottuvuudet tarjoavat mahdollisuuden tarkastella toimijuutta sisältäpäin, yksilön kautta ja erilaisista toimintatilanteista käsin (Jyrkämä 2013: 423). Inhimillisen toimijuuden mallin (MOHO) tahdon (volition) osa-alueeseen sisältyy samoja osatekijöitä, jotka liittyvät modaliteettimallin tuntemisen ulottuvuuteen. Ne eivät kuitenkaan esiinny siinä samankaltaisena. Tuntemisen modaalinen ulottuvuus sisältää ajatuksen siitä, että ihminen arvioi erilaisia toiminnallisia tilanteita ja asioita sitä kautta millaisia tunteita eli emootioita hän tilanteissa kokee. Tilanteisiin kohdistuu myös arvoihin liittyviä tekijöitä. Toimijuuttaan toteuttaessaan ihminen arvioi tilannekohtaisesti omia emootioitaan sekä niihin liittyviä arvoja.

Kehon tunnekartta -tutkimuksessa (Nummenmaa & Hari & Hietanen & Glerean 2018), jossa tutkittu eri kulttuuritaustoista tulevia ihmisiä, on ilmennyt, että tunteiden biologinen tausta on sama; tunteet tuntuvat ja ne tunnistetaan taustoista riippumatta samoissa osin kehoa. Tunteiden kautta tulkitsemme ympäristöämme sekä tapaamme olla vuorovaiku-

tuksessa sen kanssa (Nummenmaa ym. 2018.) Tunteiden ilmentäminen erilaisissa tilanteissa voi kuitenkin olla erilaista eri kulttuureista tulevilla. Mielen hyvinvoinnin kannalta on kuitenkin ehdottoman tärkeää, että oppilaille on mahdollisuus tunnetaitojensa tunnistamiseen ja työstämiseen. Tämä edistää sosiaalisen kanssakäymisen sujuvuutta sekä rakentaa itsetuntemusta. Näiden asioiden tunnistaminen on yhtä lailla arvokasta myös työntekijälle. On merkityksellistä ajatella sitä mikä meitä yhdistää, ennemminkin kuin mikä meitä erottaa.

Opinnäytetyössä korostuivat tuloksina ammattilaisen antama tuki ja ammattitaito maahanmuuttajaoppilaiden toimijuuden vahvistajina, jotka eivät näyttäytyä aiemmissä tutkimuksissa uusina tuloksina. Niiden korostuminen lisää huomionarvoa sille, että koulujen työntekijöiden tulisi saada enemmän tukea työhönsä ja omaan jaksamiseensa. On huomioitavaa, että heidän mielen hyvinvointinsa heijastuu oppilaiden hyvinvointiin. Konkreettisesti tuki voisi tarkoittaa avustajien lisäämistä luokkaan tai esimerkiksi yhteisopettajuutta ja moniammatillisen yhteistyön tukea sekä pääsyä erilaisiin koulutuksiin. Ihmisten välisen vuorovaikutuksen laadulla on merkitystä, sillä hyvät ihmissuhteet tukevat mielenterveyttä.

Toimintaterapian ammattialan kannalta on merkittävää, että toiminnallinen tekeminen sekä toiminnallisuus korostuivat maahanmuuttajaoppilaille tehokkaina väylinä, niin oppimisen kuin myös kaverisuhteiden muodostumisen kannalta. Tämä vahvistaa näkökulmaa toimintaterapeuttien ammattiosaamisen hyödynnettävyydestä kouluissa oppilaan toimijuuden tukijoina.

Jonkin verran yllätyksellisenä tuloksena opinnäytetyössä tulivat esille yrittäjyystaidot. Tämä korostuu maahanmuuttajuutta koskevissa tutkimuksissa työikäisten osalta, mutta opinnäytetyön tuloksissa yrittäjyys ilmeni vahvana ominaisuutena myös osalla oppilaista. Opetussuunnitelmassa työelämä- ja yrittäjyystaidot ovat esillä alaluokilta saakka, mutta on hyvä pohtia miten koulun työntekijät ottavat nämä taidot huomioon maahanmuuttajaoppilaan kohdalla. Arvostetaanko esimerkiksi lähtömaassa hankittuja taitoja riittävästi? Voisiko niitä hyödyntää koulussa monipuolisemmin, etenkin yläkoululaisten kohdalla, nostamalla ne esille oppilaan voimavarana ja vahvuutena.

Opinnäytetyön rajaaminen pelkästään alakoulu- tai yläkouluikäisiin maahanmuuttajaoppilaisiin olisi voinut tuottaa syvällisempää tietoa tietystä ikäryhmästä. Kuitenkaan, tässä työssä meillä ei ollut aikataulusta johtuen mahdollisuutta rajata työtämme liikaa, vaikka

haastattelemillamme ammattilaisilla oli monilla kokemusta, niin ala- kuin yläkouluikäisistä maahanmuuttajaoppilaista. Kouluissa työskentelevien toimintaterapeuttien kokemukset olisivat olleet mielenkiintoinen lisä opinnäytetyöhön, mutta myöskään tähän eivät resurssimme riittäneet. Toisaalta koulun ympäristössä toimintaterapeutit työskentelevät usein yksin ja työparina toimii opettaja, erityisopettaja tai muu koulussa työskentelevä ammattilainen.

Haastattelu oli menetelmänä paras vaihtoehto opinnäytetyön tavoitteiden kannalta ja se osoittautui toimivaksi valinnaksi. Haastattelukysymykset olivat vaivattomia muodostaa työtä ohjaavan viitekehysten, inhimillisen toiminnan mallin sekä toimijuuden modaaliteetti mallin avulla. Työmme tulokulma oli työntekijöiden näkökulma maahanmuuttajaoppilaiden toimijuuteen, joka tuli huomioida viitekehyksissä etenkin tulosten analyysin kohdalla. Inhimillisen toiminnan malli korostaa asiakaslähtöisyyttä ja tätä kautta uskomme saaneen lasten ja nuorten ääntä toimijoina esille. Toimijuuden modaaliteetti mallin käyttäminen inhimillistä toiminnan mallia täydentämässä oli tarpeellinen valinta, sillä tuntea-modaaliteetti salli myös tunteiden tarkastelun toimijuuden näkökulmasta. Kuitenkaan molempien mallien syvällisempään analyysiin ei käytettävissä olevat resurssit riittäneet.

Haastateltavan vastausten sisällön kuunteleminen, tarkentavien kysymysten tekeminen haastattelun lomassa sekä keskustelun ohjaaminen takaisin opinnäytetyön aihepiiriin vaativat keskittymistä ja hienovaraisuutta. Nämä asiat aiheuttivat ajoittain epävarmuutta kokemuksen puutteesta johtuen. Ensimmäisen haastattelun jälkeen pohdimme, tulisiko joitakin kysymyksiä lähestyä eri tavalla. Esille ei noussut muuta pieniä tarkennuksia lukuun ottamatta ja uskomme tämän johtuvan kysymysten aktiivisesta testauksesta ennen haastatteluja. Saimme palautetta haastattelujen testausvaiheessa sekä haastattelujen aikana, että lähestymistapamme oli erilainen kuin mitä haastateltava oli odottanut. Uskomme, että toimintaterapian näkökulma toimijuuteen näkyi jo kysymyksissä. Koimme vahvuutena sen, että teimme opinnäytetyötä kahdestaan. Siitä oli hyötyä etenkin tulosten analysointivaiheessa sekä siitä syntyvien tulkintojen muodostamisessa. Työskentely yhdessä mielestämme vähensi esimerkiksi haastattelutulosten mahdollisia virhetulkintoja, koska varmistimme jatkuvasti työmme etenemistä toisiltamme.

Opinnäytetyön prosessi on pyritty kuvaamaan työn jokaiselta vaiheelta mahdollisimman selkeästi ja tarkasti. Tarkka selostus laadullisen työn vaiheista vahvistaa työn luotettavuutta (Hirsjärvi & Remes & Sajavaara 2016: 232–233). Haastattelutilanteet on kuvattu mahdollisine häiriötekijöineen, sekä niihin käytetty aika on kirjattu työhön. Työssä

olemme perustelleet, kuinka analyysirunko on muodostettu. Analyysirunko löytyy kokonaisuudessaan liitteenä työn lopusta (liite 5). Tulokset ovat kuvattuna myös taulukossa, jotka löytyvät luvusta viisi, Maahanmuuttajaoppilaan toimijuus. Työssä on käytetty tulosten esittelemiseksi useita haastattelusitaatteja, jotka säilyttävät kerätyn aineiston autenttisuuden sekä lisäävät analyysin ja tulosten luotettavuutta.

Opinnäytetyön prosessin aikana aineiston säilyttäminen tulee olla salassapitovelvollisuuksien mukaista ja tietosuoja tulee noudattaa (Hirsjärvi & Hurme 2011: 135–141). Kerätystä aineistosta on häivytetty tunnistetiedot ja materiaalia on säilytetty koko prosessin ajan opinnäytetyöntekijöiden henkilökohtaisilla tietokoneilla salasanojen takana. Opinnäytetyön prosessin päätteeksi kaikki tallennettu aineisto hävitetään asianmukaisesti.

Tutkimuspäiväkirja parantaa haastattelun laatua sekä tuo mahdollisuuden oppia kokemuksesta. Siihen voidaan merkitä havaintoja haastateltavista sekä ympäristöstä, jotka voivat olla avuksi myöhemmässä tulkinnessa. (Hirsjärvi & Hurme 2011: 184; Hyvärinen 2017: 40.) Tutkimuspäiväkirjan pito alusta lähtien jäsensi työskentelyämme sekä toi helpotusta kirjoitustyöhön.

Opinnäytetyötä varten haastateltujen opetustoimen ja oppilashuollon työntekijöiden määrä (neljä haastattelua) on verrattain pieni yleistyksien tekemistä varten. Samoin opinnäytetyön aiheena olevat maahanmuuttajaoppilaat eivät ole yksi yhtenäinen ryhmä, joten ymmärrämme, että yleistettävyyksien luotettavaan tekemiseen tarvittaisiin huomattavasti suurempi määrä haastateltavia. Opinnäytetyön laajuuteen huomioon ottaen, ei haastateltavien määrää olisi voinut juurikaan kasvattaa. Tehtäessä laadullista tutkimusta teemahaastattelun keinoin, halutaan tutkittavaa teemaa ja ilmiötä usein kuvata (Tuomi & Sarajärvi 2018: 101). Tuomen ja Sarajärven (2018) mukaan aineiston etukäteinen teemoittelu puoltaa aineiston kylläntymistä eli saturaatiosta puhumista siinä tapauksessa, kun tutkimuksen aineistosta löydetään teemoihin soveltuvia asioita (Tuomi & Sarajärvi 2018: 101). Olemme halunneet opinnäytetyössä luoda ilmiöstä mahdollisimman kuvailevan teoriaohjaavan analyysin. Tämän vuoksi etukäteen määritellyt teoriaan pohjautuvat teemat, joihin olemme hakeneet ja saaneet vastauksia haastateltavilta, ovat omalta osaltaan täyttäneet näitä odotuksia.

Opinnäytetyössä on noudatettu Tutkimuseettisen neuvottelukunnan (TENK) *Hyvän tiedellisen käytännön ja sen loukkausepäilyjen käsittely (HTK)* -ohjeistukseen asetettuja toimintatapoja (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2012).

Jatkotutkimusehdotuksena olisi tarpeellista tarkastella maahanmuuttajaoppilaiden toimijuutta heidän näkökulmastaan, heitä haastatellen. Siten toimijuudesta saisi kokonaisvaltaisemman sekä lapsilähtöisemmän näkökulman. Opinnäytetyössä toteutuneessa ensimmäisessä haastattelussa korostuivat erot ala- ja yläkoulun osalta, jonka takia ehdotamme kyseistä rajausta tuleviin opinnäytetöihin. Suomessa on paljon maahan saapuneita 15–29 vuotiaita maahanmuuttajia, tämän johdosta toisen asteen opiskelijoiden toimijuuden tarkasteleminen olisi myös erittäin mielenkiintoinen jatkotutkimuksen aihe.

Maahanmuuttajaoppilaiden määrän kasvaessa kouluissa opinnäytetyön aihe on varsin ajankohtainen ja tärkeä. Opinnäytetyö tarjosi mahdollisuuden tarkastella maahanmuuttajuuden vaikutusta ihmisen toimijuuteen mielen hyvinvoinnin näkökulmasta. Kulttuurien ja tapojen moninaisuuden keskellä on loppujen lopuksi kyse ihmisten kohtaamisesta:

Tärkeämpää kuin tuntee mahdollisimman monen kulttuurin erityispiirteitä on kehittää omia vuorovaikutustaitojaan ja lisätä tietojään maahanmuutto- ja kotoutumisprosessin vaikutuksista ihmiseen yleensä (Alitolppa-Niitamo & Säävälä 2013: 6).

Opinnäytetyö tuotti aineistoa hyödynnettäväksi kaikille, jotka työskentelevät tai aikovat tulevaisuudessa työskennellä maahanmuuttajien kanssa. Työ tarjoaa tarpeellista tietoa toimijuudesta siitä kiinnostuneille, niin inhimillisen toiminnan mallin, kuin toimijuuden modalitymallin näkökulmista.

Lähteet

Alitolppa-Niitamo, Anne & Säävälä, Minna 2013. Johdattelua kirjan teemoihin. Teoksessa Alitolppa-Niitamo, Anne & Fågel, Stina & Säävälä, Minna (toim.): Olemme muuttaneet – ja kotoudumme. Maahan muuttaneen kohtaaminen ammatillisessa työssä. Helsinki: Väestöliitto. 5–14. Saatavana osoitteessa: <https://vaestoliitto-fi-bin.directo.fi/@Bin/3049631c4583f30f9c3368fec7b0dca5/1545548835/application/pdf/4715338/Olemme%20muuttaneet%20-%20ja%20kotoudumme_fi-nal%202608%20%283%29.pdf>. Luettu 1.1.2019.

Arvonen, Anu & Katva, Liisa & Nurminen Anne 2016. Maahanmuuttajien oppimisvaikeuksien tunnistaminen. Jyväskylä: PS-kustannus.

American Occupational Therapy Association 2008. Occupational Therapy Practice Framework. Domain and Process. 2nd edition. American Journal of Occupational therapy 62. 625–683.

Bennet, Kayla Marie & Scornaiencki, Jennifer Marie & Brzozowski, Jennifer & Denis, Suzanne & Magalhaes, Lilian 2012. Immigration and its Impact on Daily Occupations: A Scoping Review. Occupational Therapy International 19. 185–203.

Bueno, Bianca & Ghafoor, Farzana & Greenberg, Naomi & Mukerji, Rahuldeb & Yeboah, Linda 2013. Significance of culture when working with clients and their families. WFOT Bulletin 67. 49–54.

Creek, Jennifer 2014. The Knowledge Base of Occupational Therapy. Teoksessa Bryant, Wendy & Fiedhouse, Jon & Bannigan, Katrina (toim.): Creek's Occupational Therapy and Mental Health. 5. painos. Lontoo: Churchill Livingstone. 27–47.

Creek, Jennifer 2010. The Core Concepts of Occupational Therapy. A Dynamic Framework for Practice. Lontoo: Jessica Kingsley publisher.

Darawsheh, Wesam & Chard, Gill & Eklund, Mona 2015. The Challenge of Cultural Competency in the Multicultural 21st Century: A Conceptual Model to Guide Occupational Therapy Practise. The Open Journal of Occupational Therapy 3 (2). 1–21.

Ereş, Figen & Aslan, Fatih 2017. Analysis of Leisure Time Activities of Syrian Children in Turkey as an Adaptation Process. Journal of Education and Practise 8 (15). 76–84. Saatavana verkossa: <<https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1143811.pdf>>. Luettu 15.11.2018.

Fisher, Gail & Parkinson, Sue & Haglund, Lena 2017. The Environment and Human Occupation. Teoksessa Taylor, Renée R (toim.): Kielhofner's Model of Human Occupation. Theory and Application. 5. painos. Philadelphia: Wolters Kluwer. 91–106.

Forsyth, Kirsty 2017. Therapeutic Reasoning. Planning, Implementing, and Evaluating the Outcomes of Therapy. Teoksessa Taylor, Renée R (toim.): Kielhofner's Model of Human Occupation. Theory and Application. 5. painos. Philadelphia: Wolters Kluwer. 159–172.

Gaily, Shadia 2011. Occupational Therapy among immigrant children in Finland. A study based on the medical rehabilitation register of Kela in 2003–2008. University of Tampere. Saatavana osoitteessa <<http://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/82230/gradu04795.pdf?sequence=1&isAllowed=y>>. Luettu 26.11.2018.

Hagedorn, Rosemary 2000. Tools for Practice in Occupational Therapy. A Structured Approach to Core Skills and Processes. London: Churchill Livingstone.

Halme, Nina & Kuusio, Hannamaria & Kanste, Outi & Rajala, Rika & Klemetti, Reija & Seppänen, Johanna 2017. Ulkomaista syntyperää olevien nuorten hyvinvointi Kouluterveyskyselyssä vuonna 2017. Tutkimuksesta tiiviisti 26, syyskuu 2017. Helsinki: Terveysten ja hyvinvoinnin laitos. Saatavana myös osoitteessa: <http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/135234/URN_ISBN_978-952-302-9101.pdf?sequence=1&isAllowed=y>. Luettu 22.12.2018.

Hautala, Tiina & Hämäläinen, Tuula & Mäkelä, Leila & Rusi-Pyykönen, Mari 2013. Toiminnan voimaa. Toimintaterapia käytännössä. Helsinki: Edita.

Heigl, Franziska & Kinébanian, Astrid & Josephsson, Staffan 2011. I think of my family, therefore I am. Perceptions of daily occupations of some albanians in Switzerland. Scandinavian Journal of Occupational Therapy 18. 36–48.

de las Heras de Pablo, Carmen-Gloria & Fan, Chia-Wei & Kielhofner, Gary 2017. Dimensions of Doing. Teoksessa Taylor, Renée R. (toim.): Kielhofner's Model of Human Occupation. Theory and Application. 5. painos. Philadelphia: Wolters Kluwer. 107–122.

Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena 2011. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press.

Hirsjärvi, Sirkka & Remes, Pirkko & Sajavaara Paula 2016. Tutki ja kirjoita. 21. painos. Helsinki: Tammi.

Hyvärinen, Matti 2017. Haastattelun maailma. Teoksessa Hyvärinen, Matti & Nikander, Pirjo & Ruusuvuori, Johanna (toim.): Tutkimushaastattelun käsikirja. Tampere: Vastapaino. 11–45.

Hämäläinen, Tuula & Savolainen, Kati 2016. Toiminta kuntoutumisessa. Päämäärä ja väline. Teoksessa Autti-Rämö, Ilona & Salminen, Anna-Liisa & Rajavaara, Marketta & Ylinen, Aarne (toim.): Kuntoutuminen. Helsinki: Duodecim. 281–286.

Ikonen, Hanna-Mari 2017. Puhelinhaastattelu. Teoksessa Hyvärinen, Matti & Nikander, Pirjo & Ruusuvuori, Johanna (toim.): Tutkimushaastattelun käsikirja. Tampere: Vastapaino. 270–284.

Jyrkämä, Jyrki 2008. Toimijuus, ikääntyminen ja arkielämä. Hahmottelua teoreettis-metodologiseksi viitekehyykseksi. *Gerontologia* 4. 190–202.

Jyrkämä, Jyrki 2013. Vanheneminen, arkitilanteet ja toimijuus. Teoksessa Heikkinen, Eino & Jyrkämä, Jyrki & Rantanen, Taina. (toim.): *Gerontologia*. 3. uudistettu painos. Helsinki: Duodecim. 421–425.

Keisala-Kaseja, Kaisu 2018. Maahanmuuttajien yritystoiminta rikastuttaa koko Lappia-
"Täällä tarvitaan monenlaista työntekijää, osaajaa ja yrittäjää!". Yrittäjät. Saatavissa osoitteessa: <<https://www.yrittajat.fi/lapin-yrittajat/a/uutiset/575714-maahanmuuttajien-yritystoiminta-rikastuttaa-koko-lappia-taalla-tarvitaan-monenlaista>>. Luettu 23.12. 2018.

Kauppila, Jorma & Sipari, Salla & Suhonen-Polvi, Hanna 2016. Lapsen kokonais-kuntoutus kehitysympäristöissään. Teoksessa Autti-Rämö, Ilona & Salminen, Anna-Liisa & Rajavaara, Marketta & Ylinen, Aarne (toim.): *Kuntoutuminen*. Helsinki: Duodecim. 110–121.

Keltikangas-Järvinen, Liisa 2017. Hyvä itsetunto. Helsinki: WSOY.

Kielhofner, Gary & Borell, Lena & Holzmueller, Roberta & Jonsson, Hans & Josephson, Staffan & Keponen, Riitta & Melton, Jane & Munger, Kelly & Nygård, Louise 2008. *Crafting Occupational Life*. Teoksessa Kielhofner, Gary: *Model of Human Occupation. Theory and Application*. 4. painos. Philadelphia: Lippincott Williams & Wilkins. 110–125.

Launiainen, Helena & Sipari, Salla. 2011. Lapsen hyvä kuntoutus käytännössä. Helsinki: Erweko Oy.

Lee, Sun Wook & Kielhofner, Gary 2017. Habituation. Patterns of Daily Occupation. Teoksessa Taylor, Renée R (toim.): *Kielhofner's Model of Human Occupation. Theory and Application*. 5. painos. Philadelphia: Wolters Kluwer. 57–73.

Lehti, Venla & Sourander, Andre 2016. Maahanmuuttajien kanssa työskentely. Teoksessa Kumpulainen, Kirsti & Aronen, Eeva & Ebeling, Hanna & Laukkanen, Eila & Marttunen, Mauri & Puura, Kaija & Sourander, Andre (toim.): *Lastenpsykiatria ja nuori-sopsykiatria*. Helsinki: Duodecim. 769–775.

Mannerheimin lastensuojeluliitto 2017. Tietoa lapsiperheen elämästä. Valmiudet koulunkäyntiin. Päivitetty 6.7.2017. Saatavana osoitteessa: <<https://www.mll.fi/vanhemmille/tietoa-lapsiperheen-elamasta/elamaa-kouluikaisen-kanssa/koulu-alkaa/valmiudet-koulunkayntiin/>>. Luettu 22.12.2018.

Melamies, Nina & Pärnä, Katariina & Heino, Liisa & Miller, Helena 2008. Lapsi kuntoutujana. Haaste aikuiselle. Teoksessa Karjalainen Vappu & Vilkkumaa Ilpo (toim.): *Kuntoutus kanssamme. Ihmisen toimijuuden tukeminen*. Helsinki: Stakes. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus. 103–122.

Metsäranta, Anne 2018. Toimintaterapia on kouluissa kannattavaa työtä. Tutustu kuntoutuksen asiantuntijoihin. Kuntoutusalan asiantuntijat. Päivitetty 26.10.2018. Saatavana osoitteessa <<https://kuntoutusalanasantuntijat.fi/403-2/>>. Luettu 4.12.2018.

Nikander, Pirjo & Ruusuvuori, Johanna 2017. Haastatteluaineiston litterointi. Teoksessa Hyvärinen, Matti & Nikander, Pirjo & Ruusuvuori, Johanna. (toim.): Tutkimus-haastattelun käsikirja. Tampere: Vastapaino. 427–444.

Nummenmaa, Lauri & Hari, Riitta & Hietanen, Jari K. & Glerean, Enrico 2018. Maps of subjective feelings. PNAS 115 (37). Saatavana osoitteessa: <<https://www.pnas.org/content/pnas/115/37/9198.full.pdf>>. Luettu 22.12.2018.

Oksanen, Raila 2017. Hyvin suunniteltu oppimisympäristö tukee oppimista. Media Planet. Saatavana osoitteessa: <<http://www.rakennamme.fi/kaupunkirakentaminen/hyvin-suunniteltu-oppimisymparisto-tukee-oppimista>>. Luettu 19.12.2018.

Opetushallitus n.d. Maahanmuuttajat. Saatavana osoitteessa: <https://www.oph.fi/kou-lutus_ja_tutkinnot/perusopetus/kieli-_ja_kulttuuriryhmat/maahanmuuttajataustaiset_op-pilaat>. Luettu 23.12.2018.

Pooremamali, Parvin & Persson, Dennis & Eklund, Mona 2011. Occupational therapists' experience of working with immigrant clients in mental health care. Scandinavian Journal of Occupational Therapy. 18. 109–121.

Rask, Shadia & Castaneda, Anu E. & Schubert, Carla 2016. Maahanmuuttajataustaiset asiakkaat kuntoutuksessa. Teoksessa Autti-Rämö, Ilona & Salminen, Anna-Liisa & Rajavaara, Marketta & Ylinen, Aarne (toim.): Kuntoutuminen. Helsinki: Duodecim.

Sabanadesan, Rajkumar 2018. Kaikille ei voi tarjota samaa. Kotouttaminen epäonnistuu, jos ihmisten erilaisuutta ei tunnusteta. Yle Kolumni. Saatavana osoitteessa: <<https://yle.fi/uutiset/3-10449085>>. Luettu 14.11.2018.

Salminen & Järvikoski & Härkäpää 2016. Teoriat, viitekehykset ja mallit kuntoutusta ohjaamassa. Teoksessa Autti-Rämö, Ilona & Salminen, Anna-Liisa & Rajavaara, Marketta & Ylinen, Aarne (toim.): Kuntoutuminen. Helsinki: Duodecim. 20–36.

Sipari, Salla. 2008. Kuntouttava arki lapsen tueksi. Kasvatuksen ja kuntoutuksen yhteistoiminnan rakentuminen asiantuntijoiden keskuudessa. Väitöskirja. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. Saatavana osoitteessa: <<https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/18788/9789513933258.pdf?sequence=1>>. Luettu 28.11.2018.

Sipari, Salla & Vänskä, Nea & Pollari, Kirsi 2017. Lapsen edun toteutuminen kuntoutuksessa. Osallistumista ja toimijuutta vahvistavat hyvät käytännöt. Sosiaali- ja terveysturvan raportteja 5/2017. Saatavana osoitteessa: <<https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/220550/Raportteja5.pdf?sequence=7&isAllowed=y>>. Luettu 28.11.2018.

Stenvall, Elina 2018. Yhteiskunnallinen osallisuus ja toimijuus. Lasten osallistuminen, kansalaisuus ja poliittisuus arjen käytäntöinä. Väitöskirja. Tampere: Tampereen yliopisto. Saatavana osoitteessa: <<http://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/104221/978-952-03-0820-9.pdf?sequence=1&isAllowed=y>>. Luettu 22.12.2018.

Suomen Mielenterveysseura n.d.a. Organisaatio ja toiminta. Saatavana osoitteessa: <<https://www.mielenterveysseura.fi/fi/mielenterveysseura/organisaatio-ja-toiminta>>. Luettu 26.11.2018.

Suomen Mielenterveysseura n.d.b. Suomen Mielenterveysseuran strategia vuosille 2016–2020. Saatavana osoitteessa: <https://www.mielenterveysseura.fi/sites/default/files/materials_files/nettiversio_mieli_strategia_esite_1.pdf>. Luettu 3.12.2018.

Suomen Mielenterveysseura n.d.c. Kehittämistoiminta lapset ja nuoret. Saatavana osoitteessa: <[https://www.mielenterveysseura.fi/fi/kehittämistoiminta/lapset-ja-nuoret](https://www.mielenterveysseura.fi/fi/kehittamistoiminta/lapset-ja-nuoret)>. Luettu 3.12.2018.

Suomen mielenterveysseura n.d.d. Tunnetaitojen perusteet. Saatavana osoitteessa <<https://www.mielenterveysseura.fi/fi/mielenterveys/itsetuntemus/tunnetaidot/tunnetaitojen-perusteet>>. Luettu 3.12.2018.

Säävälä, Minna 2016. Muukalainen tuli kylään. Ihmisen matkassa halki aikojen, paikkojen ja tunteiden. Helsinki: Väestöliitto.

Säävälä Minna 2013. Maahanmuuttajakoti ja koulu yhteistyössä. Teoksessa Alitolppa-Niitamo, Anne & Fågel, Stina & Säävälä, Minna (toim.): Olemme muuttaneet – ja kotoudumme. Maahan muuttaneen kohtaaminen ammatillisessa työssä. Helsinki: Väestöliitto. 117 – 133. Saatavana osoitteessa: <https://vaestoliitto-fi-bin.directo.fi/@Bin/3049631c4583f30f9c3368fec7b0dca5/1545548835/application/pdf/4715338/Olemme%20muuttaneet%20-%20ja%20kotoudumme_finaali%202608%20%283%29.pdf>. Luettu 23.12.2018

Taskinen Satu 2017. “Ne voi opita toisilta”. Kasvatustieteellinen design-tutkimus maahanmuuttajaoppilaiden osallisuutta edistävästä luokkakäytännöistä. Acta Universitatis Lapponiensis 360. Lapin yliopistokustannus. Rovaniemi. Saatavana osoitteessa: <<https://lauda.ulapland.fi/handle/10024/63013>>. Luettu 11.11.2018.

Taylor, Renée R. & Kielhofner, Gary 2017. Introduction to the Model of Human Occupation. Teoksessa Taylor, Renée R. (toim.): Kielhofner’s Model of Human Occupation. Theory and Application. 5. painos. Philadelphia: Wolters Kluwer. 3–10.

Terveyden ja Hyvinvoinnin laitos 2013. Mielenterveyden edistäminen kouluissa. Työpaperi 24/2013. Saatavana osoitteessa: <http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/110540/URN_ISBN_978-952-245-949-7.pdf?sequence=1&isAllowed=y>. Luettu 22.12.2018.

Terveyden ja Hyvinvoinnin laitos 2018a. Maahanmuuttajat ja monikulttuurisuus. Käsitteet. Päivitetty 24.10.2018. Saatavana osoitteessa: <<https://thl.fi/fi/web/maahanmuuttajat-ja-monikulttuurisuus/tyokalut/kasitteet>>. Luettu 18.12.2018.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2018b. Maahanmuuttajat ja monikulttuurisuus. Maahanmuuttajien mielenterveys. Päivitetty 6.2.2018. Saatavana osoitteessa: <<https://thl.fi/fi/web/maahanmuuttajat-ja-monikulttuurisuus/maahanmuuttajien-terveys-ja-hyvinvointi/maahanmuuttajien-mielenterveys>>. Luettu 18.12.2018.

Terveyden ja Hyvinvoinnin laitos 2018c. Mielen terveyden edistäminen. Maahanmuuttajien mielen terveys. Päivitetty 15.5.2018. Saatavana osoitteessa: <<https://thl.fi/fi/web/mielen-terveys/mielen-terveyden-edistaminen/maahanmuuttajien-mielen-terveys>>. Luettu 18.12.2018.

Tham, Kerstin & Eriksson, Anette & Fallahour, Mandana & Taylor, Renee R. & Kielhofner, Gary 2017. Performance Capacity and the Lived Body. Teoksessa Taylor, Renée R. (toim.): Kielhofner's Model of Human Occupation. Theory and Application. 5. painos. Philadelphia: Wolters Kluwer. 74–90.

Tilastokeskus 2017. Väestörakenne. Ulkomaalaistaustainen Väestö 2017. Suomen virallinen tilasto (SVT). Päivitetty 20.6.2018. Tilastokeskus. Saatavana osoitteessa: <https://www.stat.fi/til/vaerak/2017/02/vaerak_2017_02_2018-06-20_tie_001_fi.html>. Luettu 18.12.2018.

Toimintaterapeuttiliitto 2018a. Toimintaterapia. Saatavana osoitteessa <<http://www.toimintaterapeuttiliitto.fi/toimintaterapia/>>. Luettu 4.12.2018.

Toimintaterapeuttiliitto 2018b. Toimintaterapeutti. Saatavana osoitteessa <<http://www.toimintaterapeuttiliitto.fi/toimintaterapeutti/>>. Luettu 4.12.2018.

Toivio, Timo & Nordling, Esa 2013. Mielen terveyden psykologia. 3. uud. painos. Helsinki: Edita.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 1. uud. painos. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2012. Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohje 2012. Helsinki: Tutkimuseettinen neuvottelukunta. Saatavana osoitteessa: <<https://www.tenk.fi/fi/hyva-tieteellinen-kaytanto>>. Luettu 9.1.2019.

Valkonen, Jukka. 2017. Terveyden ja hyvinvoinnin edistäminen järjestölähtöisessä päihde- ja mielen terveytyössä. Tietopuu: Katsauksia ja näkökulmia 5/2017. A-klinikka-kasäitiö. 1–11. Saatavana osoitteessa: <https://www.a-klinikka.fi/tiedostot/Tietopuu_Katsauksia_5_2017.pdf>. Luettu 22.12.2018.

Werge-Olsen, Inger Brit & Vik, Kjersti 2012. Activity as a tool in language training for immigrants and refugees. Scandinavian Journal of Occupational Therapy 19 (6). 530–541.

Haastattelun tiedote

Tiedote 19.9.2018

Tiedote haastattelusta, jonka tarkoituksena on kerätä tietoa maahanmuuttajaoppilaan toimijuuteen vaikuttavista tekijöistä perusopetuksen ja oppilashuollon toimijoiden Näkökulmasta.

Hyvä perusopetuksen tai oppilashuollon toimija

Kutsumme teidät osallistumaan opinnäytetyöhön liittyvään haastatteluun koskien maahanmuuttajaoppilaan toimijuutta.

Olemme Metropolian Ammattikorkeakoulun toimintaterapeuttipiskelijoita ja opinnäytetyömme tavoitteena on tuottaa tietoa, jota maahanmuuttajaoppilaiden kanssa työskentelevät toimijat voivat hyödyntää omassa työssään mielen hyvinvoinnin edistämiseksi. Opinnäytetyön yhteistyökumppanina toimii **Suomen Mielenterveysseura ja yhteishenkilömme on asiantuntijakoordinaattori Riikka Nurmi.**

Haastattelu toteutetaan tunnin mittaisena puhelin- tai Skype -haastatteluna teille sopivana ajankohtana **syys-lokakuun 2018 aikana**. Haastatteluun liittyvät teemat saatte etukäteen luettavaksi. Haastattelu nauhoitetaan ja sen aineisto litteroidaan.

Koko opinnäytetyötä koskeva haastatteluaineisto ja sen tulokset kerätään, tallennetaan sekä käsitellään luottamuksellisesti henkilötietolain edellyttämällä tavalla ja hyvää tieteellistä käytäntöä noudattaen. Tulokset julkistetaan ilman teidän tunnistetietoja. Osallistuminen haastatteluun on vapaaehtoista. Voitte keskeyttää osallistumisen minä ajankohtana tahansa, eikä siitä koidu teille mitään haittaa. Voitte lisäksi peruuttaa suostumuksen osallistumiseen eikä näin ollen tietoja käytetä opinnäytetyössä.

Osallistuminen haastatteluun on arvokasta koskien maahanmuuttajaoppilaita sekä heidän kanssaan toimivia henkilöitä.

Lisätietoja saatte tarvittaessa meiltä:

kaisa.keturi@metropolia.fi, p. xxx xxx xxxx

johanna.valkonen@metropolia.fi, p. xxx xxx xxxx

Yhteistyöterveisin:

Toimintaterapeuttipiskelijät Kaisa Keturi ja Johanna Valkonen, Metropolia Ammattikorkeakoulu

Haastattelun suostumuslomake

Suostumuslomake 19.9.2018

Suostumus haastatteluun, jonka tarkoituksena on kerätä tietoa maahanmuuttajaoppilaan toimijuuteen vaikuttavista tekijöistä perusopetuksen ja oppilashuollon toimijoiden näkökulmasta

Olen saanut kirjallista tietoa tiedotteen muodossa opinnäytetyöhön liittyvästä haastattelusta koskien maahanmuuttajaoppilaan toimijuutta. Tiedän että sen tavoitteena on tuottaa tietoa, jota maahanmuuttajaoppilaiden kanssa työskentelevät toimijat voivat hyödyntää omassa työssään mielen hyvinvoinnin edistämiseksi. Olen saanut riittävästi tietoa haastattelun aineistonkeruumenetelmästä ja tiedän että tuloksia hyödynnetään opinnäytetyön raportissa.

Minulla on ollut mahdollisuus tarkentavien kysymysten esittämiseen koskien haastattelua sekä opinnäytetyötä. Olen myös ymmärtänyt mahdollisuuteni keskeyttää osallistumiseni koska tahansa ilman minulle koituvaa haittaa. Tietojani käsitellään luottamuksellisesti henkilötietolain puitteissa sekä hyvän tieteellisen käytännön perustein. Tietoni esitetään opinnäytetyössä ilman tunnistetietoja.

Vahvistan allekirjoituksellani suostumukseni ja vapaaehtoisen osallistumiseni tähän opinnäytetyöhön koskevaan haastatteluun.

Osallistujan nimi ja allekirjoitus:

Päiväys ja paikka:

Suostumuksen vastaanottajan nimi ja allekirjoitus:

Haastattelun teemat

Kaisa Keturi & Johanna Valkonen 2018
Metropolia AMK, Toimintaterapian tutkinto-ohjelma

Ennakkotietoa opinnäytetyön haastattelun sisällöstä sekä teemoista

- **Olemme lähettäneet sinulle sähköpostitse suostumuslomakkeen haastattelua varten, se tulisi allekirjoittaa ennen haastattelua. Voimme lähettää lomakkeen sekä palautuskirjekuoren tai voit halutessasi tulostaa lomakkeen, allekirjoittaa ja laittaa postiin tai skannata sen meille sähköpostiin. Miten sinulle sopii parhaiten.**
- **Haastattelun kesto on noin tunti, jonka ajankohta on sovittu yhteisesti. Haastattelu tapahtuu sovitusti joko kasvokkain, puhelimitse tai Skypen välityksellä.**
- **Opinnäytetyö käsittelee maahanmuuttajaoppilaiden toimijuutta perusopetuksen ja oppilashuollon näkökulmasta. Sen tavoitteena on maahanmuuttajaoppilaan mielen hyvinvoinnin edistäminen ja osallisuuden vahvistaminen.**
- **Maahanmuuttajaoppilas on hyvin moninainen käsite ja toivomme, että vastaat kysymyksiin oman kokemuksesi pohjalta.**

Opinnäytetyön haastattelun teemat:

Olemme haastattelussa kiinnostuneita, miten näkökulmastasi koulussa ilmenee oppilaan toiminta, mielenkiinnon kohteet, arvot sekä se millaisia voimavaroja heillä on. Haluamme tietoa myös siitä, millaisia taitoja oppilailla on, ja miten ne tukevat tai estävät oppilaan toimintaa koulussa.

Haluaisimme tietää, kuinka omasta näkökulmastasi käsin näet maahanmuuttajaoppilaiden valinnan mahdollisuuksien ja velvollisuuksien täyttymisen koulussa, millaisia tapoja ja rutiineja sekä rooleja oppilailla on. Olemme kiinnostuneita myös koulun toimintaympäristöstä ja sen eri osaluista, miten toimiva se on oppilaan näkökulmasta (fyysinen, sosiaalinen, kulttuurinen, taloudellinen sekä poliittinen).

Ystävällisin terveisin ja kuulemisiin!

Kaisa ja Johanna

Teemahaastattelun runko

1. Perustiedot

- Mitkä ovat pääsääntöiset työtehtäväsi ja kokemuksesi alalta?
- Työskenteletkö maahanmuuttajaoppilaiden kanssa päivittäin, viikottain vai jotain muuta, mitä?
- Oletko mielestäsi saanut riittävästi koulutusta maahanmuuttajaoppilaiden kanssa työskentelyyn? Jos kyllä, niin minkälaista?

2. Tahto

Henkilökohtainen vaikuttaminen

- Ovatko maahanmuuttajaoppilaat tietoisia omista vahvuuksistaan ja haasteistaan? Jos kyllä, niin miten tämä näkyy koulussa tai luokassa? Mikäli eivät, niin mikseivät ole?
- Millä tavoin oppilaat hyödyntävät omia voimavarojaan oppimisessa ja muussa koulussa tapahtuvassa toiminnassa?

Mielenkiinnon kohteet

- Millaisia mielenkiinnon kohteita oppilailla on?
- Onko oppilailla mahdollisuus hyödyntää omia mielenkiinnon kohteita koulutyöskentelyssä, oppimisessa tai koulun ympäristössä?

Arvot

- Onko maahanmuuttajaoppilaan arvoissa erilaisuuksia kantasuomalaisten oppilaiden, koulun tai yhteiskunnan välillä? Millä tavoin tämä näkyy?
- Miten ristiriitoja ratkaistaan tai pyritään ennaltaehkäisemään?
- Miten arvojen esille tuomista on edistetty?

3. Tottumus

Roolit

- Minkälaisia erilaisia rooleja maahanmuuttajaoppilailla on kouluissa ja miten ne näyttäytyvät koulun arjessa?
- Miten oppilaat tiedostavat tai ymmärtävät rooleihinsa kohdistuvat odotukset ja velvollisuudet? Miten tämä näkyy tai ei näy arjessa? Huomioidaanko tai tuetaanko oppilaiden erilaisia rooleja jollakin tavoin?
- Miten ympäristön (luokkahuone, ruokala, välitunti jne.) vaihtuminen vaikuttaa rooleihin?

Tavat ja rutiinit

- Onko koulussanne maahanmuuttajaoppilaiden perheille olemassa erillistä ohjeistusta koskien koulun tapoja ja rutiineja? Mikäli kyllä, onko niitä riittävästi?
- Millä tavoin maahanmuuttajaoppilaat sopeutuvat koulunne tapoihin ja rutiineihin?

4. Suorituskyky/ taidot

Mitkä taidot maahanmuuttajaoppilailla korostuvat, joko onnistumisina tai haasteina:

- Viestintä- ja vuorovaikutustaidot?
- Tunnetaidot?
- Motoriset taidot?
- Prosessuaaliset taidot?
- Miten mahdollisia haasteita pyritään ratkaisemaan tai ehkäisemään?
- Tuetaanko taitoja riittävästi?
- Tulkkipalveluiden käyttö?

5. Ympäristö

Seuraavaksi käyn läpi koulun toimintaympäristöä eri näkökulmista. Miten mielestäsi kyseiset toimintaympäristön osa-alueet tukevat tai estävät oppilasta?

- Fyysinen?
- Sosiaalinen?
- Kulttuurinen?
- Taloudellinen?
- Poliittinen?
- Miten ympäristö mahdollistaa oppilaan osallisuuden ja osallistumisen koulun eri toimintaympäristöissä?
- Onko asian takia tehty jotakin erityisjärjestelyitä, jos on niin mitä?

Opinnäytetyön tulokset		
Maahanmuuttajaoppilaan toimijuutta tukevat (+) ja estävät (-) tekijät perusopetuksessa		
Yläluokka	Pelkistetty ilmaus	Alaluokka
Tahto: henkilökohtainen vaikuttaminen	Puutteellisen kielitaidon vuoksi oppilaat ohitetaan. Oppilaat melko hyvin tietoisia omista vahvuuksistaan, mutta heidän joukossa esiintyy alisuoriutumista Oppilaat ovat tietoisia omista taidoistaan puutteellisesta kielitaidosta huolimatta Oppilaiden vahvuuksien ja taitojen esille tuomisen esteenä on kielitaidottomuus.	Kielitaito (-)
	Suurella luokkakoossa opettajalla ei ole mahdollisuutta muistaa oppilaiden omia vahvuuksia	Resurssit (-)
	Jotkut perheet ovat hyvin tietoisia koulunkäyntiin liittyvistä asioista ja he haluavat lapselleen akateemisen koulutuksen. Oppilaiden perhekeskeisyys ja yhteisöllisyys nähdään vahvuuksina ja voimavaroina. Osallisuus on asia, jota maahanmuuttajaperheet pitävät tärkeänä.	Oppilas ja perhe (+)
	Oppilaiden oma tausta vaikuttaa tietoisuuteen vahvuuksista sekä koulunkäyntivalmiuksiin/-taitoihin. Lapset, joilla ei ole koulunkäyntitaustaa (lähtömaan levottomuudet) eivät tiedä mitä koulu on.	Oppilaan tausta (-)
	Oppilaat valitsevat tuttuja harjoituksia saadakseen onnistumisen kokemuksia. Lapsen vahvuudet ja heikkoudet on helpompaa tunnistaa, mikäli oppii tuntemaan lapsen perhettä. Negatiivisten palautteiden määrä voi estää omien vahvuuksien tunnistamisen.	Ammattilaisen antama tuki ja ammattitaito (+)

Tahto: mielenkiinnon kohteet	Tyttöjen kiinnostus liikuntaan ei juuri näy. Tyttöjä ei niinkään rohkaista.	Oppilaan tausta (-)
	Pojilla on vahva kiinnostus liikuntaan, etenkin jalkapalloa kohtaan. Toiminnallinen tekeminen on monille oppilaille mieluinen asia sekä oikea reitti oppimiselle. Opetus ei voi perustua pelkästään kieleen, kirjoitus- tai lukutaitoon.	Toiminnallisuus (+)
	Sosiaaliset suhteet ovat oppilaille tärkeitä eli koulun tutut kaverit ja aikuiset.	Kaverisuhteet (+)
	Oppilaat voivat hyödyntää mielenkiinnonkohteitaan koulutyössään, esimerkiksi taustakulttuuria, mikäli opettaja tuntee oppilaat. Oppitunteja voidaan rakentaa oppilaiden mielenkiinnon kohteiden ympärille. Huomioimalla oppilaan omaa kulttuuritaustaa saadaan esille hänen mielenkiinnonkohteitaan.	Ammattilaisen antama tuki ja ammattitaito (+)
Tahto: arvot	Oppilaan arvot ovat lähtöisin oppilaan perheen kulttuurista ja uskontoyhteisöistä. Vanhempien ja perheen kunnioittaminen ovat tärkeä osa oppilaiden arvomaailmaa. Oppilaat haluavat tuoda esille perheen ajattelutapaa ja sitä, miten heillä tehdään asioita. Osallisuus on maahanmuuttajaoppilaille sekä heidän perheilleen tärkeää. Perheen uskonnollisuus tulee esille konkreettisesti arvoissa, esimerkiksi huivin käyttämisessä. Toisille se on henkilökohtainen päätös ja toisille siihen vaikuttaa perheen arvomaailma. Uskonnollisuus ja siihen liittyvä arvomaailma noudattaminen on monenkirjavaa. Joissakin kulttuureissa on korkea työmoraali. Perheen keskinäinen yrittäjähenkisyys on hyvä esimerkki yhteisöllisyydestä.	Oppilas ja perhe (+)

	Suomalaista koulukulttuuria ja opettajia arvostetaan oppilaiden sekä heidän perheidensä kesken. Osallisuutta koulu yhteisössä pidetään tärkeänä, joka näkyy osallistumisena koulun kehittämistoimintaan (oppilaskunta).	
	Miessukupuolen kunnioittaminen voimakasta. Tytöt epävarmempia tulevien opintojen suhteen, mutta yläaste ikäisillä pojilla on sen sijaan kiinnostusta jatko-opintoihin. Kodin ja koulun arvot ristiriidoissa keskenään.	Oppilaan tausta (-)
	Koulun arjessa tuodaan liian vähän esille oppilaiden erilaisia kulttuureja. Niitä pitäisi tuoda enemmän esille. Kulttuuritulkin käyttäminen haasteellisissa tilanteissa (kulttuurien väliset konfliktit)	Kulttuurisensitiivisyys (+)
Tottumus: roolit	Tytöt eivät juuri erotu yksilöinä ja poikien mukaan tytöt pääsevät helpommalla, sillä heihin kohdistuu vähemmän odotuksia. Näin ollen tytöillä ei välttämättä ole niin suurta tarvetta erilaisille rooleille. Jotkut oppilaat hakevat muiden hyväksyntää monin eri keinoin, eivätkä aina vain sallituissa rajoissa.	Oppilaan tausta (-)
	Ystävien kesken pojilla korostuu hauskuuttajan ja urheilijan roolit.	Kaverisuhteet (+)
	Oppilaat tarjoavat toisilleen ryhmässä erilaisia rooleja sekä ottavat niitä. Aikuisen tehtävä on sammuttaa tai nostaa kyseisiä rooleja. Nuorimmat oppilaat ymmärtävät lapsen roolin ja sen ketkä ovat koulun aikuisia. Roolimallina olo toiselle lapselle kannustaa lasta näkemään itsessään vahvuuksia.	Ammattilaisen antama tuki ja ammattitaito (+)
	Ympäristön muuttuminen vaikuttaa oppilaiden rooleihin. Työntekijän vaihtuminen kesken koulupäivän aiheuttaa haasteita,	Ympäristön ja työntekijän vaihtuminen (-)

	sillä oppilaiden on haettava rajoja uudestaan uuden aikuisen kanssa. Rutiinien muuttuminen koetaan haasteellisina niihin liittyvien siirtymätilanteiden vuoksi.	
	Oppilaat tiedostavat oppilaan rooliin kuuluvat velvollisuudet, mutta kulttuuri ja puutteellinen kielitaito vaikuttaa siihen, kuinka paljon se näkyy käytännössä.	Kielitaito (-)
	Oppilaan roolit ovat heille annettuja eivätkä nuoremmat oppilaat täten ymmärrä niihin kuuluvia velvollisuuksia täysin. Oppilaiden rooleja tuetaan kodin ja koulun välisellä yhteydenpidolla.	Koulun ja kodin välinen yhteistyö (+)
Tottumus: tavat ja rutiinit	Joidenkin oppilaiden rikkonainen tausta näkyy rutiinihakuisuutena, esimerkiksi levottomuutena lomien lähestyessä. Oppilaan lähtömaan tapahtumat sekä huoli kotimaahan jääneistä sukulaisista voivat haitata turvallisuuden tunnetta ja sopeutumista. Vahvasti rutiineja kaipaavien oppilaiden on haastavaa olla koulussa, joka peräänkuuluttaa itseohjautuvia oppilaita sekä elämyksellistä opetusta.	Oppilaan tausta (-)
	Koulun rutiineihin ja tapoihin sopeutumista edistää opettajan suhtautuminen oppilaaseen ja hänen perheeseensä. Wilma-järjestelmän tunnukset ovat ainoat, jotka tarjotaan oppilaille eli on pitkälti kiinni opettajista, miten tieto kulkee kotiin. Opettaja auttaa ja ohjeistaa koulunkäyntiin liittyvissä tavoissa. Kouluun liittyvien tapojen ymmärtämisessä opettaja käyttää kuvia ja vaiheistaa toimintaohjeita. Kun oppilaalla on turvallinen tunne koulussa, niin hän haluaa sopeutua sinne. Oppilaat sopeutuvat hyvin tapoihin ja rutiineihin, kun niitä on muodostettu koulun arkeen.	Ammattilaisen antama tuki ja ammattitaito (+)

	Perheen kielitaidottomuus vaikuttaa myös oppilaan koulunkäyntiin, sillä lasten toimiessa perheensä tulkkeina esimerkiksi sairaalassa, saattaa kouluun tuleminen jäädä siltä päivältä.	Kielitaito (-)
	Maahanmuuttajaperheille on olemassa ohjeistusta liittyen suomalaiseen koulunkäynnin tapoihin, mutta se on liian vähäistä. Ohjeistuksia on, mutta ne eivät aina kantaudu opettajalle saakka.	Koulun ja kodin yhteistyön puute (-)
	Oppilaat ottavat mallia muilta oppilailta kouluun liittyvistä rutiineista.	Kaverisuhteet (+)
Taidot: viestintä- ja vuorovaikutustaidot	Oppilaiden puutteelliset suomen kielen taidot johtavat usein väärinkäsityksiin sekä väärinymmärtämissiin sosiaalisissa tilanteissa. Suomen kielen oppimiseen tuottaa haasteita se, että oppilaat keskustelevat usein yhdessä omalla äidinkielellään. Osaamisen mittaaminen on vaikeaa, etenkin jos mittaaminen perustuu suomen kielen taitoon.	Kielitaito (-)
	Oppilaiden rohkeudessa uskalltaa käyttää puutteellista kielitaitoa on eroja	Oppilas ja perhe (+)
Taidot: tunnetaidot	Tunnetaitoja sekä niiden nimeämistä harjoitellaan koulussa paljon. Niiden nimeäminen on haastavaa, sillä tunnesanastoa sekä sen käsitteitä ei löydy välttämättä muista kielestä.	Oppilaan tausta (-)
	Yhteisöllisyys muodostaa tilanteita, joissa oppilaiden täytyy ottaa muutkin huomioon ja tämä näkyy oppilaiden empatiakykynä.	Oppilas ja perhe (+)
	Oppilaiden energisuus sekä aktiivisuus koetaan positiivisena. Negatiivisien tunteiden näyttäminen koulussa tarkoittaa sitä, että lapsi tuntee olonsa turvallisiksi.	Ammattilaisen antama tuki ja ammattitaito (+)
	Materiaalit tukevat tunnetaitojen harjoittelua ja kielitaidottomuuden	Toiminnallisuus (+)

	vuoksi perustunteita harjoitellaan kuvien ja näyttölemisen kautta.	
Taidot: motoriset taidot	Pojat ovat liikunnallisia, johon tyttöjä ei niinkään rohkaista. Tämä näyttäytyy tytöillä kömpelyytenä sekä pelokkuutena saman ikäisiin poikiin verrattuna. Erilaisessa ympäristössä liikkuminen on otettava huomioon, esimerkiksi oppilas ei ole välttämättä koskaan liikkunut metsässä aikaisemmin. Tietyt liikuntalajit voivat olla oppilaille vieraita (esimerkiksi uinti). Vaatetus luo haasteita motorisille taidoille (tyttöjen pitkät hameet) ja vaikuttaa näin ollen myös onnistumisen tunteeseen, kun lapsi ei pysty tekemään saamaa toimintaa kuin muut.	Oppilaan tausta (-)
	Oppilaiden tulisi saada käyttää energiansa oikealla tavalla. Jatkuva fyysinen liikehdintä vaatii opettajalta taitoa nähdä asia vahvuutena.	Ammattilaisen antama tuki ja ammattitaito (+)
	Huolimatta, että opetussuunnitelma painottuu toiminnallisuuteen, niin paikallaan istumista on paljon mikä voi olla monille haaste.	Lainsäädäntö ja poliittiset päätökset (-)
Taidot: prosessuaaliset taidot	Joidenkin oppilaiden katkonaiset koulutaustat näkyvät puutteellisissa koululaisen taidoissa.	Oppilaan tausta (-)
	Taitoja opitaan muilta ryhmäläisiltä.	Kaverisuhteet (+)
	Oppilailla haasteita siirryttäessä tehtävästä toiseen.	Ympäristön ja työntekijän vaihtuminen (-)
	Kielitaidon haasteiden takia pitkät suomen kieliset ohjeet tulee vaiheistaa ja havainnollistaa kuvin, joka vaatii opettajalta ennakosuunnittelua.	Ammattilaisen antama tuki ja ammattitaito (+)
	Kielitaidon puute vaikuttaa myös muistamiseen ja keskittymiskykyyn (esimerkiksi matematiikka), sillä oppiminen on haastavampaa, kun sitä ei saa omalla äidinkielellä.	Kielitaito (-)

Ympäristö: fyysinen	Koulurakennuksen suuri koko tuo haasteita oppilaille, sillä se lisää levottomuutta ja vähentää turvan tunnetta. Suuressa koulussa myös oppilasmäärät ovat suuret, sen hahmottaminen voi olla vaikeaa. Suuri koulurakennus nostaa kodin ja koulun välistä kynnystä yhteistyön osalta. Nykyopetuksen vaatimat olosuhteet tuovat esille vanhan koulurakennuksen haasteet. Luokkahuoneet ovat kooltaan liian pieniä oppilasmäärään nähden. Vanha koulurakennus toimintaympäristönä on todella huono, sillä sitä ei pysty muokkaamaan tarpeen mukaan. Opetus ilman omaa luokkahuonetta, saati ilman pulpetteja ei tue oppilaiden koulunkäyntiä riittävästi.	Tilojen sopimattomuus (-)
	Ammattilainen hyödyntää opetuksessa tuttuja kuvallisia materiaaleja luokassa turvan tunteen luomiseksi oppilaille. Luokkahuoneen sijoittaminen koulun muiden luokkien lähelle ja siinä saisi olla enemmän ikkunapinta-alaa. Maahanmuuttajille tarkoitettuja opetusmateriaaleja on saatavissa, mutta niiden saanti vaatii perusteluja. Materiaalit ovat tarpeen pohjalta hankittua ja pohjautuvat siihen, mikä tukee oppilaita parhaiten. Ammattilainen luo koko ajan uutta materiaalia opetuskäyttöön ja sosiaalinen media on toimiva keino vinkkien jakamiseen kollegoiden kesken.	Ammattilaisen antama tuki ja ammattitaito (+)
Ympäristö: sosiaalinen	Opettajan vastuulla on millä tavoin luokan tai ryhmän keskinäistä dynamiikkaa tuetaan, esimerkiksi oppilaan ryhmää häiritsevä käytös voidaan kääntää voimavaraksi sekä luokkahenkeä parantavaksi toiminnaksi. Oppilailla (lapsilla) on luontainen kyky olla yhdessä, jolloin	Ammattilaisen antama tuki ja ammattitaito (+)

	opettajien välinen yhteistyön sujuminen korostuu. Joissain oppilasryhmissä ei pääse olemaan oma itsensä. Peruspilarina on turvallisuuden tunne, jolloin opettajan läsnäolon merkitys kasvaa myös ryhmäytymisen kannalta. Valokuvien kautta vanhemmat pääsevät osallistumaan oppilaan kouluarkeen. Wilma-järjestelmä koetaan vaikeaksi käyttää, jonka takia haastateltava on keksinyt muunlaisia tapoja olla yhteydessä perheiden kanssa ja osallistaakseen heitä lapsen koulupäivään, esimerkiksi WhatsApp-ryhmän käytöllä. Työntekijän täytyy olla aidosti kiinnostunut oppilaan perheen elämästä ja taustasta sekä keskinäisestä kommunikoinnista. Työntekijän persoonalla ja tavalla tehdä työtä on paljon merkitystä siihen, kuinka perhe osallistetaan koulun arkeen. Sosiaalinen kanssakäyminen syntyy aidosta läsnäolosta ja arjen pienistä hetkistä.	
	Oppilaiden yhteiset pelailuhetket tuovat heidät yhteen. Yhteisiä sisätiloja välituntien viettoon olisi hyvä olla enemmän. Jalkapallo ja muut pallopelit ovat merkittäviä sosiaalisen kanssakäymisen väyliä. Kaikki tunnit voisi pitää liikuntasalissa.	Toiminnallisuus (+)
	Valmistavan luokan oppilailla on ryhmänä vaikea sulautua yleisopetuksen oppilaiden kanssa yhteisen tekemisen pariin esimerkiksi liikuntatunnilla. Oppilaiden ei tarvitse olla yksin erilainen, jolloin erilaisuudesta tulee normi. Koulukavereilla on merkitystä oppilaille.	Kaverisuhteet (+)

	Maahanmuuttajaoppilaat pääsevät helpommin mukaan muiden toimintaan, kun heitä on vähemmän.	
	Mikäli taustaltaan muualta tulleita oppilaita on paljon, saattaa se aiheuttaa riitoja oppilaiden kesken. Erilaisista kulttuureista johtuvia ristiriitoja syntyy jonkin verran Maahanmuuttajaoppilailla on omia ennakkokäsityksiä ja ennakkoluuloja. Maahanmuuttajataustaiset lapset eivät helposti itse hyväksy toisia, joilla on jokin muu taustakulttuuri kuin heidän omansa Mitä syvemmälle mennään kulttuurien erilaisuuteen, niin sitä syvempiä juovia löytyy.	Asenneilmapiiri (-)
	Yhteistyö ja yhteydenpito on hankalaa. Kielitaidottomuus ei välttämättä ole ongelma, vaan se että perhe mieltää lapsen koulunkäynnin hänen omaksi asiakseen.	Koulun ja kodin yhteistyön puute (-)
	Koulun ja perheen välinen vuorovaikutus tapahtuu esimerkiksi Wilma-järjestelmän kautta tai puhelimitse, johon vanhempien puutteellinen suomenkielentaito tai muun yhteisen kielen puute tuo haasteita. Pelkästään ensimmäisen tapaamisen järjestäminen vanhempien kanssa voi olla vaikeaa.	Kielitaito (-)
	Vanhempien oma koulustausta vaikuttaa usein siihen, miten perhe suhtautuu lapsen koulunkäyntiin. Korkeammin koulutetut vanhemmat sitoutuvat ja ovat kiitollisia lapsen koulunkäynnistä. He ovat motivoituneita yhteistyöhön koulun kanssa ja heillä on välineitä sekä ymmärrystä, kuinka yhteiskuntaan integroidutaan.	Oppilaan tausta (-)
	Tulkista huolimatta saattaa tulla väärinymmärryksiä, sillä tulkin kielitaito ei riitä koulussa käytettävään erikoissanastoon tai koulun työntekijälle tulee tunne,	Resurssit (-)

	ettei tulkki ole kääntänyt kaikkea sanottua. Tämä koetaan toisinaan ongelmallisena. Tulkin käyttö ei ratkaise nopeasti ilmeneviä, päivittäisiä kielestä johtuvia tilanteita. Kyseiseen nopeaan tiedon vaihtamiseen ei ole keinoja.	
	Perheen kanssa tehtävässä yhteistyössä on mukana tulkit.	Koulun ja kodin välinen yhteistyö (+)
Ympäristö: kulttuurinen	Perheen avoin keskusteluympäristö näkyy myös lasten avoimuutena kouluissa. Perheet ovat uteliaita koulussa vietettyjä juhlia kohtaan, joissa on näkyvillä myös kristillisiä perinteitä (joulujuhla tai suvivirren laulaminen). Monessa asiassa keskiössä on uteliaisuus. Mikäli asioista otettaisiin selvää, ei niin että tarvitsisi omaksua suomalaista kulttuuria. Vanhemmilla pitäisi olla enemmän mahdollisuuksia arkiseen yhdessäoloon koulussa, jolloin heille syntyisi käsitys suomalaisesta koulumaailmasta.	Oppilas ja perhe (+)
	Nuoret kapinoivat ja nousevat perheen kulttuuria vastaan, esimerkiksi lähtevät kouluun pukeutuneena huiviin, mutta koulussa riisuvat sen. Oppilaiden käytökseen voi vaikuttaa lähtömaan sukupuolien eroja korostava kulttuuri. Toisissa kulttuureissa miehen kuuluu olla maskuliininen kulttuurinsa edustaja, tällä voi olla vaikutusta koulunkäynnin sujuvuuteen tai konfliktien ratkomiseen. Monille voi olla haastavaa, että suuri osa opettajista on naisia. Tyttöjen vapaus voi olla rajatumpaa ja erilaisempaa poikiin verrattuna.	Oppilaan tausta (-)
	Yhteydenpitoa perheen kanssa helpotetaan puhelintulkkausella, asiakirjoja ja lomakkeita on saatavilla useilla kielillä, jo-	Kodin ja koulun välinen yhteistyö (+)

	ten vanhemmilla on mahdollisuus saada kouluun liittyvää tietoa omalla äidinkielellään. Olisi toivottavaa, että vanhemmat oppisivat käyttämään koulun tiedotuskanavia ja yhteydenpitovälineitä. Joitakin vanhempia on vaikea saada vanhempainiltoihin, vaikka paikalle on hankittu tulkkeja. Koulu/kaupunki voisi järjestää lastenhoidon vanhempainillan ajaksi, jolloin vanhemmat pääsivät osallistumaan niihin.	
	Opettajan kyky olla aktiivisessa vuorovaikutuksessa perheeseen ja ottaa sitä kautta perhe mukaan koulun toimintaan.	Ammattilaisen antama tuki ja ammattitaito (+)
	Perheen omasta ajattelutavasta voi nousta ennakkoluuloinen suhtautuminen toisia kulttuureja kohtaan. Maahanmuuttajanuoret tuovat usein esille esimerkiksi sen kuka käyttää huivia ja kuka ei. “Pakolainen” voi olla oppilaiden kesken haukkumasana, vaikka itse olisi pakolaistaustaisesta perheestä. Maahanmuuttajien välistä rasismia ilmenee. Suomalainen koulukulttuuri ei päästä lasta ylpeilemään taidoiltaan. Suuressa koulu yhteisössä taitoja ei pystytä tuomaan riittävästi esille. Oppilaat voisivat ottaa toinen toisistaan mallia, esimerkiksi ajatellen suomalaistaustaisen oppilaan ryhmäkäyttämistä tai maahanmuuttajaoppilaan käsityö- ja urheilutaitoja. Aikuisen rajoittunut ajattelutapa tekee edellä mainitun asian toteutumisesta haastavaa.	Asenneilmapiiri (-)
	Kouluissa voisi olla henkilö, joka on perehtynyt maahanmuuttajuuteen sekä kulttuuriin asioihin. Tätä hyödynnettäisiin koulun arjessa.	Kulttuurisensitiivisyys (+)

	Joissakin kouluissa on opettajista muodostettu kieli- ja kulttuuritiimi, jonka tehtävänä on tuoda maahanmuuttajien oloa esille. Tiimi kokee, että työ maahanmuuttajaoppilaiden kanssa on mukavaa ja lapset kertovat heille arjen asioistaan, jotka työntekijät sopivasti tiedottavat koko koulun laajuisesti. Koulussa halutaan pitää eri taustakulttuureista tulevia oppilaita itsestäänselvyytenä eikä asiasta tehdä sen suurempaa numeroa.	
Ympäristö: Taloudellinen	Oppilashuollon resurssit jakautuvat epätasaisesti. Oppilashuollon resursseissa ei huomioida maahanmuuttajien suurta määrää. Koulupsykologin sekä koulukuraattorin palveluille on tarvetta. Sitä ei kuitenkaan ole huomioitu tarpeen vaan koko koulun oppilasmäärään mukaan. Tämän johdosta koetaan ettei tuki ole riittävä tai saatavilla. Tulkkeja on hyvin saatavilla ja niitä käytetään tarpeen tullen oppilaiden asioiden käsittelyssä. Tulkin saaminen voi olla jollekin koululle taloudellinen rasite. Koulussa tehty päätöksiä tarpeen mukaan, jonka johdosta koulu on budjetoinut valmistavalle luokalle jokapäiväisen avustajan. Opettajalla/ työntekijällä ei välttämättä ole omaa työpuhelinta, jonka avulla pitää yhteyttä perheisiin. Näin ollen yhteyttä on pidettävä omalla puhelimella.	Resurssit (-)
	Erityisopetuksen oppilaiden integroiminen yleisopetuksen luokkaan näyttäytyy haasteena, mikäli luokassa ei ole tarpeeksi avustajia oppilaiden ja opettajien tukena. Tällöin käy helposti niin ettei maahanmuuttajaoppilaiden tarpeita pystytä huomioimaan erikseen.	Lainsäädäntö ja poliittiset päätökset (-)
	Sopivien opetusmateriaalien valmistamiseen on rajatusti aikaa opetuksen sisällä ja jotkut opettajat/ työntekijät käyttävät	Ammattilaisen antama tuki ja ammattitaito (+)

	koulun tarjoamia valmiita materiaaleja. Ylimääräistä budjettia ei ole, mutta jokaisen opettajan/ työntekijän käyttöön on budjetoitu sama summa lisätarvikkeisiin. Koulussa on päivittäin tavattavissa sosiaalihoaja, jonka kanssa voidaan yhdessä ratkoa arjen asioita.	
Ympäristö: poliittinen	Maahanmuuttajaoppilaat täytyisi huomioida luokan resurssoinnissa niissä kouluissa, joissa heitä on. Tämä ei näy tällä hetkellä millään tavoin.	Resurssit (-)
	Säädökset estävät koulua saamasta tietoa oppilaista ja oppilaat saattavat olla pitkäänkin luokalla ilman, että heistä tiedetään kovin paljoa, mikäli vanhemmat eivät tuo asioita esille. Kansanedustajissa tulisi olla useampia maahanmuuttajataustaisia henkilöitä tai heillä tulisi olla enemmän kontaktipintaa ruohonjuuritasolle. Raja maahanmuuttajaoppilaiden jakautumisessa valmistavan opetuksen ja yleisopetuksen suhteen on hyvin häilyvä. Mahdollisimman nopea maahanmuuttajaoppilaiden integrointi siihen luokkaan, jossa opinnot myös jatkuvat edistäisi heidän sopeutumistaan.	Lainsäädäntö sekä poliittiset päätökset (-)
	Ammattilainen seuraa maahanmuuttajaoppilaiden kanssa yhdessä uutisia, sekä asenneilmapiiriä yleensä. Ilmapiiri on muuttunut ja jo pienet lapset tuntevat eräänlaista painetta ilmapiiristä johtuen. Oppilaat ovat kertoneet saavansa kuulla ympäristöstä kommentteja taustansa liittyen. Opettajien/ työntekijän ei tarvitse muuttaa ohjeistuksia, maahanmuuttajaoppilaan saapuessa luokkaan sillä kyse on integroinnista. Joillakin ammattilaisilla on kynnys ottaa maahanmuuttajaoppilaita luokkiin.	Asenneilmapiiri (-)

	Maahanmuuttajaoppilaita voitaisiin tukea paljon enemmän, esimerkiksi integroimalla valmistavan luokan oppilaita alusta lähtien yleisopetuksen ryhmiin.	
	Maahanmuuttajia on enemmän opettamassa toista maahanmuuttajaa.	Kulttuurisensitiivisyys (+)

